

REVUE
CÍRKEVNÍHO PRÁVA
CHURCH LAW REVIEW

33

1/06

REVUE CÍRKEVNÍHO PRÁVA. Vydává Společnost pro církevní právo. Vychází třikrát ročně. Adresa redakce: Husova ul. 8, 110 00 Praha 1; e-mail: SPCP@prf.cuni.cz; <http://spcp.prf.cuni.cz>. Šéfredaktor: Jiří Rajmund Tretera. Výkonný redaktor: Štěpán Hůlka. Redakční rada: Zábaj Horák, Pavel Landa, Stanislav Příbyl, Stanislav Pšenička. Grafická úprava obálky: Ing. arch. Josef Hyzler. Sazba: RNDr. Marcela Braunová. Tisk: JPM Tisk, Na Popelce 7, 150 00 Praha 5. Administrace: Jana Nosková. Distribuce: Andrej Urban a Jana Nosková. ISSN 1211-1635, reg. č. MK ČR E 7429. Toto číslo bylo odevzdáno k tisku dne 30. 4. 2006.

© Společnost pro církevní právo, 2006.

*Toto číslo Revue církevního práva vyšlo za finanční podpory
Konference katolických biskupů Spojených států amerických
a Ministerstva kultury ČR.*

*This issue of Church Law Review was sponsored
by the United States Conference of Catholic Bishops
and the Ministry of Culture of the Czech Republic.*

Finanční podporu Společnosti pro církevní právo
na její ediční činnost směrujte laskavě na běžný účet
u České spořitelny, a.s., 111 21 Praha 1, Na Perštýně 1,
číslo:

1939518309/0800

OBSAH

Znovu o inkorporacích (red)	7
J. R. Tretera, Reflexe pojmu farních inkorporací v novodobých dějinách církevního práva v Českých zemích	8
J. Jančář, Inkorporované farnosti ve světle koncilu, pokoncilních dokumentů a současné legislativy	18
Z. Horák, Alternativní forma uzavření manželství v Českých zemích ohrožena.....	39
I. Telec, Kritika přípravy odnětí svobody volby občanského nebo církevního sňatku	51
Z. Králíčková, Glosa k návrhu obligatorního civilního sňatku	61
DOKUMENTY	
Z návrhu občanského zákoníku k formě sňatku	63
ANOTACE A RECENZE	
R. Petráš, M. Starý, Právněhistorická bibliografie 1990-2000 (K. Bubelová)	68
M. Loužek, Max Weber (S. Příbyl)	70
M. Nemeč, Štát, cirkev a právo v Rímskej ríši v prvých štyroch storočiach po Kristovi (S. Příbyl)	73
DNES VÁM PŘEDSTAVUJEME	
Institut pro kanonické právo Univerzity v Münsteru (S. Hendler)	76
ZE SPOLEČNOSTI PRO CÍRKEVNÍ PRÁVO	79
KRÁTKÉ ZPRÁVY	84
NAŠE AKVIZICE	88
UKÁZKY Z PŘIPRAVOVANÉHO SLOVNÍKU CÍRKEVNÍHO PRÁVA (4)	92

CONTENTS

Incorporations Revisited (ed.)	7
J. R. Tretera, The Concept of Incorporated Parishes in Modern Church Law History in the Czech Lands	8
J. Jančář, Incorporated Parishes in Light of the Council and Post-Council Documents and Current Legislation	18
Z. Horák, The Alternative Form of Marriage in the Czech Lands is Endangered	39
I. Telc, A Critique of the Preparations to Eliminate the Freedom of Choice between Civil and Religious Marriages	51
Z. Králíčková, A Comment on the Proposed Mandatory Civil Marriage	61
DOCUMENTS	
From the Draft Civil Code – on the Form of the Marriage Ceremony	63
ABSTRACTS AND RECENSIONS	
R. Petráš, M. Starý, Legal-historical Bibliography 1990–2000 (K. Bubelová)	68
M. Loužek, Max Weber (S. Příbyl)	70
M. Nemeč, The State, Church and Law in the Roman Empire in the First Four Centuries A.D. (S. Příbyl)	73
PRESENTED TO YOU TODAY	
The Canon Law Institute of Münster University (S. Hendler)	76
FROM THE CHURCH LAW SOCIETY	79
BRIEF NEWS	84
OUR ACQUISITIONS	88
FROM THE PREPARED DICTIONARY OF CHURCH LAW (4)	92

INHALT

Nochmals zu den Inkorporationen (red)	7
J. R. Tretera, Reflexion des Begriffs der Inkorporationen in der neuzeitlichen Geschichte des Kirchenrechts in Böhmischem Ländern	8
J. Jančář, Inkorporierte Pfarreien im Lichte des Konzils, der nachkonziliären Dokumenten und der zeitgenössischen Gesetzgebung	18
Z. Horák, Alternative Eheschließungsform in den Böhmischem Ländern gefährdet	39
I. Telec, Kritik der vorgesehenen Abschaffung der freien Wahl zwischen der bürgerlichen und der kirchlichen Eheschließung	51
Z. Králíčková, Bemerkung zum Entwurf der obligatorischen bürgerlichen Eheschließung	61
DOKUMENTE	
Bestimmungen aus dem Entwurf des Bürgerlichen Gesetzbuches über die Eheschließungsform	63
ABSTRAKTA UND REZENSIONEN	
R. Petráš, M. Starý, Rechtshistorische Bibliographie 1990–2000 (K. Bubelová)	68
M. Loužek, Max Weber (S. Příbyl)	70
M. Nemeč, Staat, Kirche und Recht im Römischen Reich in den ersten vier Jahrhunderten nach Christus (S. Příbyl)	73
HEUTE STELLEN WIR IHNEN VOR	
Das Institut für Kanonisches Recht in Münster (S. Hendl)	76
AUS DER GESELLSCHAFT FÜR KIRCHENRECHT	79
KURZE NACHRICHTEN	84
UNSERE AKQUISITIONEN	88
PASSAGEN AUS DEM VORZUBEREITENDEN LEXIKON DES KIRCHENRECHTS (4)	92

INDICE

Di nuovo sulle incorporazioni (red)	7
J. R. Tretera, Riflessioni della nozione di „parrocchie incorporate“ nella storia moderna di diritto canonico nelle Terre Boeme	8
J. Jančář, Le parrocchie incorporate nella luce del Concilio, dei documenti postconciliari e in legislativa	18
Z. Horák, I modi alternativi per contrarre matrimonio minacciati	39
I. Telec, La preparazione per togliere la possibilità di scelta fra il rito civile o canonico del matrimonio – una critica	51
Z. Králíčková, Una glossa al progetto dell’obbligatorietà di rito civile del matrimonio	61
DOCUMENTI	
Dal progetto del Codice civile sul rito di matrimonio	63
ANNOTAZIONI E RECENSIONI	
R. Petráš, M. Starý, La bibliografia della storia di diritto 1990–2000 (K. Bubelová)	68
M. Loužek, Max Weber (S. Příbyl)	70
M. Nemeč, Lo Stato, la Chiesa e il diritto nell’Impero romano dei primi quattro secoli dopo Cristo (S. Příbyl)	73
OGGI VI PRESENTIAMO	
L’Istituto per il Diritto Canonico della Università di Münster (S. Hendler)	76
DALLA SOCIETÀ PER IL DIRITTO DELLE CHIESE	79
NOTIZIE BREVI	84
LE NOSTRE ACQUISIZIONI	88
DAL NASCENTE DIZIONARIO DI DIRITTO CANONICO (4)	92

Znovu o inkorporacích

Otázka úpravy smluvních vztahů mezi diecézemi a řády ve věci farností spravovaných řeholníky nebyla u nás po pádu komunismu komplexně uspořádána. Od doby Druhého vatikánského koncilu (1962–65) přes motu proprio *Ecclesiae Sanctae* (1966) a CIC/1983 se v této oblasti mnoho nezměnilo. Obě strany – diecéze a řády – se dosud nedohodly na smluvní úpravě zmíněných vztahů, zvláště v citlivé otázce farních inkorporací. Protože Kongregace pro kleriky už před desetiletími naléhala na jejich úpravu, a jelikož se na nevyřešené problémy naráželo v praxi, dal kardinál Miloslav Vlk, arcibiskup pražský, v roce 2003 popud pražské katolické teologické fakultě, aby uspořádala na toto téma odbornou konferenci. Konference proběhla 16. 3. 2004 (uveřejněné materiály viz časopis *Dialog Evropa XXI*, ročník 2004). Protože tento skromný začátek zanechal mnoho otevřených otázek, obrátil se kardinál Miloslav Vlk 16. 4. 2004 dopisem se třemi hlavními otázkami na zmíněnou kongregaci. Kongregace pro kleriky odpověděla na předložené otázky dopisem z 2. 2. 2005 s příloženou nótou (překlad uvedené nóty do češtiny jsme otiskli v předcházejícím čísle *Revue církevního práva*, tj. v č. 32 – 3/05, na s. 250–259). Dokument je tedy autentickým vysvětlením k některým bodům jmenovaného problému.

Nóta Kongregace pro kleriky se stala impulsem k nové konferenci na dané téma. Uskutečnila se dne 26. 1. 2006 opět na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy, a to pod vedením jejího děkana Prof. PhDr. Ludvíka Armbrustera SJ a za přítomnosti Velkého kancléře fakulty kardinála Miloslava Vlka. Jednání řídil proděkan fakulty Prof. Dr. Albert-Peter Rethmann.

Přítomným účastníkům byl nejprve rozdán právě vytištěný exemplář naší *Revue* s překladem uvedené Nóty Kongregace pro kleriky, pořízeným členem naší redakční rady ICDr. JUDr. Stanislavem Příbylem, PhD. Po úvodním historickém referátu Doc. JUDr. Jiřího Rajmunda Tretery OP následovala přednáška specialisty na danou tematiku ICLic. Josefa Jančáře OCarm, generálního prokurátora Řádu karmelitánů z Říma. Jeho příspěvek vyústil v návrh na řešení společnou komisí zástupců České biskupské konference a Konference vyšších řeholních představených mužských řeholí. Následovala živá diskuse.

Na následujících stranách přinášíme psané zpracování obou referátů.

Reflexe pojmu farních inkorporací v novodobých dějinách církevního práva v Českých zemích

Jiří Rajmund Tretera

Inkorporací se v církevním právu latinské církve tradičně nazývá sjednocení majetkových podstat ve farnostech a podobných útvarech duchovní správy řízených diecézní duchovní správou s majetkovými podstatami jiných autonomních církevních útvarů: řeholních institutů zasvěceného života, kapitul kanovníků, seminářů a podobných institucí. „Inkorporace v církevním právu je spojení užitkového vlastnictví obročí (Pfründe) s majetkem církevního institutu nebo ústavu.“¹

Omezují se v dalším výkladu pouze na inkorporace majetkoprávních subjektů na farní úrovni s řeholními instituty zasvěceného života, a to jen v Českých zemích, jak zní zadání.

Stručnost mého právněhistorického shrnutí nesouvisí jen s příliš krátkým časovým úsekem přípravy této konference a s mou zásadou nezatěžovat posluchače a čtenáře rozvláčnými texty. Má také pádný důvod praktický: kde vzít – vedle skromných právních pramenů – také odbornou literaturu, z níž právní historie pravidelně čerpá? Danou problematikou se totiž česká kanonistická literatura v posledních staletích zabývala jen minimálně. A následovala v tom i literatura jinojazyčnou.

Co bylo příčinou tohoto malého zájmu autorů, českých i zahraničních? Snad marginalita problému? Anebo jeho ožehavost s ohledem k důsledkům v oblasti pekuniární, tedy finančního přínosu ve prospěch té či oné strany uvnitř církve? Či značný stupeň mlhavosti kanonickoprávních pramenů? Odpovědí může být jistě více.

a) Farnost a fara, církevní fondy na farní úrovni

Jak si jistě pozorný čtenář pozvánky na konferenci všiml, nepoužil jsem v nadpisu svého příspěvku obratu „inkorporované farnosti“, ač v názvu konference

¹BUCHBERGER, Michael (ed.), *Lexikon für Theologie und Kirche*, 5. Band, Freiburg i.B., 1933, s. 403, heslo Inkorporation. Autorem hesla je Prof. Joseph Löhr, Tübingen.

je tento obrat použit. Pojem „inkorporovaná farnost“ se však objevuje v české kanonické literatuře posledních desetiletí² a marně jej hledáme v literatuře starší. A proto záměrně zdůrazňuji, že jde sice o farní inkorporace, tedy o inkorporace právních subjektů na farní úrovni, ale subjektů jiných, než je farnost. Je totiž výraz „inkorporovaná farnost“ vůbec právně relevantní?

Farnosti se v latinské církvi staly právními osobami dne 27. listopadu 1983, tj. k datu, kdy vstoupil v účinnost Kodex kanonického práva z roku 1983 (dále jen: CIC/1983).³ Staly se jimi *ex lege*, tedy přímo ze zákona. Pokud jde o typologické zařazení, jde o soubory osob, tedy o právní osoby korporativního charakteru. Vzhledem k rozhodovací pravomoci je podle CIC/1983 zařazujeme mezi právní osoby nekolegiální (nesborové).

Čím byly farnosti do té doby? Pouhými obvody duchovní správy. Mnohdy se v literatuře hovoří přesněji o farních obvodech, farních osadách či kolaturách.⁴ Podobné postavení, i když ne zcela stejné, měly a dodnes mají „venkovské vikariáty“ (viz úřední český překlad Kodexu kanonického práva z roku 1917, dále jen: CIC/1917),⁵ v úředním českém překladu CIC/1983 nazývané vikariáty okrskovými.

A nyní si položíme otázku, co vše bylo v novodobých dějinách označováno výrazem „fara“. Jako odpověď se nabízí hned trojí význam tohoto slova.

První význam, který se zpravidla každému vybaví nejprve, je fara jako označení větší či menší budovy, nepřilíš vzdálené farnímu kostelu, ve které má farář svůj byt a své úřední sídlo, a která je často používána i k řadě pastoračních aktivit.⁶

Druhý význam, běžný zejména v literatuře z doby před rokem 1983, je použití výrazu fara jako synonyma ke slovu farnost, označujícímu jednotku duchovní správy, tehdy bez právní subjektivity. Tak např. v mnohasvazkovém díle Posvátná místa Království českého, vydaném v letech 1907–1913 Antonínem Podlahou,

²Ne vždycky: cf. HRDINA, Antonín Ignác, *Problém vlastnického práva k nemovitostem na tzv. inkorporovaných farách*, in: *Revue církevního práva* č. 1/1995, Praha, 1995, s. 7–16, tedy ještě v roce 1995 je použit výraz „inkorporovaná fara“ (sic) a nikoliv „farnost“.

³Vacatio legis trvala od jeho vyhlášení k 25. 1. 1983, tj. deset měsíců a dva dny.

⁴Výraz „farní osada“ byl recipován na našem území i do konfesního práva, např. do zák. č. 50/1874 ř.z. o zevnitřních poměrech církve katolické.

⁵C. 445; úřední český překlad CIC/1917 pořídil Prof. JUDr. František Kop; povolení překladu FCI Řím, 22. 1. 1948, č. prot. 8/47; vydala CMBF v Praze, pobočka v Olomouci, 1968/69.

⁶O faře jako budově je podrobně pojednáno in: TRETERA, Jiří Rajmund, *Církevní právo*, Jan Krigl, Praha, 1993, s. 118–119.

u jednotlivých názvů farností je místo „farnost“ používán výraz „fara“.⁷ Ještě výraznějším příkladem uvedené synonymity je spojení pojmů „fara, farnost“ do jednoho slovníkového hesla v Českém slovníku bohovědném.⁸

Třetí význam nalezneme v zápisech v pozemkových knihách. Je-li vlastníkem nemovitosti „fara“, pak to nemůže být ani shora vedená budova, ani jednotka duchovní správy bez právní subjektivity. Nezbyvá než uznat, že „fara“ v tomto třetím slova smyslu musí být právnickou osobou. Je v našem partikulárním právu bezpochyby druhem církevního fondu, tedy právnické osoby typu nadačního; jde buď o právnickou osobu, které tehdejší kanonické předpisy označovaly jako „jiné“, nebo jen o jiné pojmenování pro jmění kostelní či zádušní nebo obroční.

Mnoho takových právnických osob bylo do pozemkových knih zapsáno na konci 19. století. Tento zápis se udál v důsledku obligatorních ustanovení státního zákonodárství v královstvích a zemích na říšské radě zastoupených, tedy ve státě předlitavském, vydávaných od roku 1874.

Jde o právnické osoby založené podle dříve platných předpisů kanonického i světského práva. Právnické osoby založené individuálními právními akty podle dříve platných normativních právních aktů trvají nadále – v tom není rozdíl mezi světským právem a kanonickým právem. Takto založené právnické osoby jsou dosud nositeli podstatné části (možná většiny) církevního majetku v naší vlasti. Nejde jen o vlastnický nárok na dosud nerealizovanou restituci pozemkového majetku hospodářského rázu či na jeho náhradu v jiné formě; jde o reálný, existující vlastnický vztah ke kostelům, farním budovám, stavebním pozemkům.

Pojednání o obročích (latinsky *beneficiích*), záduších (fabričním jmění kostela) a kostelech jako právnických osobách jsme již v *Revue církevního práva* publikovali.⁹ Z některých vyplývá, že uvedená „tripartice“ právnických osob založených podle dříve platných předpisů církevního kanonického práva není ještě jejich uzavřeností, některé práce upozorňují na otevřenost typů těchto právnických osob. To odpovídá také dikci ustanovení CIC/1917 c. 1495 § 2, který zní: „Také jednotlivým kostelům a jiným právním osobám, které byly

⁷Na řadě míst je místo pojmu „fara“ uvedeno „děkanství“, neboť mnohé farnosti v Čechách tento název, byť jako titul toliko čestný, k potěše milovníků bohaté titulatury nesly. V takovém obvodu ovšem také budova sídla jeho správce nesla název „děkanství“, což na cedulích na těchto farách umístěných můžeme vidět dodnes.

⁸PODLAHA, Antonín (ed.): *Český slovník bohovědný*, IV. díl, CM knihtiskárna a V. Kotrba, Praha, 1930, s. 33–36. Autorem hesla je Prof. Alois Soldát, Praha.

⁹CZERNIN, Jan, *Majetková práva obročí, záduší a kostelů v minulosti a jejich transformace dnes*, *Revue církevního práva* č. 6 – 1/97, Praha, 1997, s. 7–38.

jakožto právní osoba zřízeny církevní vrchností, náleží ... právo nabývat, držet a spravovat časný majetek.“

Výklad k jednotlivým typům církevních fondů je podán v heslech připravovaného slovníku publikovaných v tomto čísle Revue.

b) Corpus Iuris Canonici a CIC/1917 k inkorporacím obročí

Ve starší kanonistické literatuře se zásadně hovoří nikoliv o inkorporaci farností, ale o inkorporaci obročí, resp. v souvislosti se změnou dikce, kterou provedl CIC/1917, o jejich uniích; někdy je pod nadpisem „inkorporace obročí“ použita v textu také dikce „vtělení far“.

Nejpodrobnější pasáž na toto téma najdeme v druhém díle významného troj-svazkového kompendia profesora Teologického ústavu redemptoristů v Obořišti Josefa Pejšky. V oddílech 95 a 96 pojednávajících „o právních změnách obročí“ se tento přední český kanonista zabývá nejprve různými formami unie čili sloučení obročí (unio beneficiorum), na to pak navazuje výkladem na téma „incorporatio beneficium“ (CIC/1917, can. 1425), kterou charakterizuje slovy: „Vlastně tu jde o jistý způsob unie. Aby vzrostly příjmy kapituly, kláštera, katolické university, přivtěluje jim církevní vrchnost příjmy z tučného majetku farního, dotis augendae gratia.“ Rozlišuje inkorporaci „iure minus pleno“, kde „sloučení zasahuje pouze hmotný majetek“ a „řeholní prelát vykonává při osazování fary právo podací (ius praesentandi) na způsob patrona“, a inkorporaci „iure pleno“, která „vtěluje faru ve vlastnictví kláštera, spolu s duchovní správou“. Třetí druh inkorporace, tj. „plenissimo iure“, se našich zemí netýkal; z jeho obsahu výkladu vyplývá, že se šlo o exempci podobnou jako v případě dnešních územních opatství (partikulárních církví postavených na roveň diecézi).¹⁰

Pokud jde o české autory, dlužno jmenovat zmínku o stejných uniích také u Kamila Henna. ¹¹ V podstatě totéž čteme v starobylých dílech Simona Aichnera¹², v několika vydáních základní učebnice J. B. Haringa¹³ i v latinském spisu maďarského autora S. Sipose.¹⁴

¹⁰PEJŠKA, Josef, *Církevní právo se zřetelem k partikulárnímu právu československému*, svazek druhý, Hierarchický řád církevní, Obořiště, 1937, s. 70 a 71.

¹¹HENNER, Kamil, *Základy práva kanonického*, Praha, 1921, na straně 144.

¹²AICHNER, Simon, *Compendium Juris Ecclesiastici*, Brixen, 1864.

¹³Např. HARING, Johann B., *Grundzüge des katholischen Kirchenrechtes*, Graz, 1916.

¹⁴SIPÓS, Stephanus, *Enchiridion Iuris Canonici*, Pécs, 1936.

V podrobném komentáři belgických jezuitů k CIC/1917 čteme pod bodem 752, 4° tato slova: „Ad has uniones quas Codex memorat, addi potest *incorporatio*, quae habetur quando beneficium quoddam realiter cuidam collegio vel instituto in perpetuum unitur. Per se, est unio minus principalis; sed memoranda est, quia fit vel *pleno iure*, quando iura cum spiritualia tum temporalia isti instituto, ut puta monasterio, uniuntur; vel *non pleno iure*, i. e. quod ad temporalia tantum ...“¹⁵

c) Změny v institutu farních inkorporací na základě CIC/1983

CIC/1983 přináší značné množství změn ve všech oborech kanonického práva, mezi nimi také v oblasti správy církevního majetku. Odkazují znovu na články již dříve v naší Revue publikované¹⁶ a na články Miroslava Zedníčka, Antonína Ignáce Hrdiny a Jiřího Svobody v časopise Dialog Evropa XXI z roku 2004. Zvláště pak odkazují na obsah Nóty – poznámky římské Kongregace pro kleriky ze dne 2. února 2005, která vyšla v překladu Stanislava Příbyla do češtiny v posledním čísle Revue církevního práva, tj. v č. 3/2005.

Dovolte několik poznámek ke shrnutí problematiky:

Inkorporace různého typu a obsahu měly velký význam v rámci aplikace lenního systému na vztahy uvnitř církve již od 9. století,¹⁷ což v právnědějinných souvislostech mělo nesporně důležitý, kladný význam. Ale již Tridentýský koncil v 16. století přibrzdil značnou měrou rozvoj této instituce.¹⁸ Jediná možnost jejich vzniku byla od té doby svázána výlučně a toliko s udělením privilegia ze strany Apoštolského stolce. Privilegium ve smyslu kanonického práva je udělením určité výjimky z právní normy příslušnou církevní autoritou – a to pro určitou osobu ať fyzickou či právnickou. Jde o kanonickým zákonem přesně vymezený typ výhod udělovaných nad rámec obecného kanonickoprávního řádu, vedle dispensí a „jiných“ výhod. Někteří kanonisté vykládají původ výrazu privilegium z obratu *lex privata*.

¹⁵VERMEERSCH, A., CREUSEN, J., *Epitome Iuris Canonici cum Commentariis ad Scholas et ad Usus Privatum*, Mechelen – Roma, 1934, sv. II, s. 529.

¹⁶HRDINA, Antonín Ignác, *Problém vlastnického práva k nemovitostem na tzv. inkorporovaných farách*, in: Revue církevního práva č. 1/1995, Praha, 1995, viz pozn. 1 a PREININGER, Miloslav, *Poznámka k článku Problém vlastnického práva k nemovitostem na tzv. inkorporovaných farách*, in: Revue církevního práva č. 2/1995, Praha, 1995, s. 131–132.

¹⁷Cf. RITTNER, Edward, *Církevní právo katolické* 1. díl, Právnická jednota, Praha, 1887, s. 215 a násl.

¹⁸Sess. 24, c. 13 de ref.: cf. dílo citované sub 17, s. 216, pozn. 16.

Výjimka, resp. výhoda, udělená privilegiem, má trvalý charakter, avšak nikoliv natolik trvalý, že by byla nezrušitelná. Jak vyplývá z kán. 79 a násl. CIC/1983, privilegium může být zrušeno nejen jeho zřeknutím se ze strany privilegovaného, ale i odvoláním (revokací) ze strany udělovatele.

Rozlišovaly se, jak již bylo uvedeno, inkorporace (či unie obročí s řeholním institutem) minus pleno iure a inkorporace (či unie obročí s řeholním institutem) pleno iure. V prvním případě získával inkorporující útvar řeholního institutu zasvěceného života pouze výnosy z farních nadací a právo na prezentaci faráře, zpravidla z řad diecézního duchovenstva (tehdy zvaného „světským“ duchovenstvem), v druhém případě se stal také kolektivním farářem a tím i správcem všech majetkových podstat na farní úrovni. V duchovní správě kolektivní farář byl pak zastupován jedním řeholním knězem s titulem vicarius actualis.

Velký zásah do tohoto druhého typu inkorporací respektive unií představuje CIC/1983, který výslovně zakazuje existenci kolektivního faráře.

Týž kodex zdůrazňuje a činí velmi produktivními smlouvy mezi jednotlivými diecézemi a řádovými ordináři nazývané *úmluvami o svěření farnosti*, v nichž je přesně vyjasněn mechanismus obsazování úřadů v duchovní správě, hospodaření v dané farnosti i otázka odvádění některých výnosů a sbírek buď diecézi, nebo řeholnímu institutu.

Smlouvy (či úmluvy) o svěření farnosti zakládají nový právní vztah, který je vcelku více přizpůsoben soudobému rozvoji práva než institut farních inkorporací založený na kdysi udělených privilegích.

Nic nebrání tomu, aby se řeholní instituty najednou nebo postupně zřekly prokázaných privilegií při současném uzavření úmluv o svěření farností.

Jak napomoci úspěšné dohodě o této transformaci? K tomu jistě dobře poslouží již shora zmíněná Nóta jako závazný výklad. K vyjasnění může přispět podrobný archivní soupis o udělení jednotlivých privilegií a jejich užívání, užitečný námět pro disertační práce a grantová zpracování v rámci vědecké činnosti univerzit.

Při praktickém řešení uvedených problémů je nutno myslet na to, jaký byl smysl uvedených inkorporací resp. unií, resp. jaká byla vůle donátorů jednotlivých obročí a ostatních farních fundací inkorporovaných řeholím.

V prvé řadě to byla potřeba zajistit výpomoc některých řádů v oblasti duchovní správy, která je sama o sobě předním úkolem nikoliv řeholního, ale diecézního duchovenstva. Využití řeholního duchovenstva v duchovní správě platí obzvláště v případě řeholních řádů a kongregací, jejichž stanovy a spiritualita předpokládají účast na pastoraci. Již méně to platí pro ty řády, jejichž úkoly směřují do misijní roviny; farnosti vyznařují sice také své svědeckví víry a lásky do okolního

světa, hlavní rovina misijních činností však probíhá na úrovni jejich adresátů, tj. mimo úroveň farností. Nejméně to platí u řádů, jejich smysl existence je především v kontemplaci.

Druhým smyslem inkorporací bylo, jak z výše citované literatury vyplývá, podpořit finanční zajištění řádů a kongregací věnujících se také pastoraci. Je to snad nějaká hanba, myslet na věci praktické? To rozhodně ne. Vždyť hoden jest dělník mzdy své (L 10, 7; 1 Tm 5, 18). V ustanoveních CIC/1983, cc. 1260–1262 je zdůrazněna nutnost, aby věřící přispívali na církevní činnost, a to podle norem biskupských konferencí. Jak jinak se ovšem tato účast věřících na financování církve v našich podmínkách zajistí než prostřednictvím farností!

Řády dnes nemají prakticky jiných zdrojů příjmů než jsou platy či služné jejich členů. Na odklad restituce hospodářských majetkových podstat doplatily nejvíce ony. S velkým nadšením a obětavostí obnovovaly svou činnost bez možnosti legalizace, v ústraní a za trvalého pronásledování, v období druhé poloviny let komunistické totality, tj. v letech 1968 – 1989. Od roku 1990, v novém demokratickém státě, se jim podařilo obnovit i nově založit rozsáhlou činnost související se smyslem jejich existence.

Nezbývá než vyjádřit naději, že představitelé biskupského sboru a diecézí jistě budou bdít nad tím, aby nedošlo k dalšímu poškození již tak chatrné ekonomické základny existence shora uvedených řádů. Vždyť to, co se nepodařilo bývalému režimu násilnou cestou – totiž zlikvidovat řeholní řády – by mohlo mimoděk být navozeno ekonomickou cestou.

Resumé

V první části se autor zabývá rozdílem mezi právním postavením farností v latinské církvi od účinnosti CIC/1983, kdy se každá farnost stala ex lege právní osobou, a předchozím stavem, kdy byla pouze jednotkou duchovní správy. Pojednává o postavení fondů na farní úrovni, ať to byla obročí, kostelní jmění a „jiné“ fondy, pro něž bylo v českých pozemkových knihách užito výrazu „fary“.

Druhá část je exkursem do dob, kdy se hovořilo o inkorporaci farního obročí jednotlivým řeholním řádům.

Třetí část pojednává o zákazu „kolektivního faráře“ v CIC/1983 a cestách transformace farních inkorporací do farností, které jsou na základě úmluvy mezi diecézí a řeholním řádem řádu svěřeny. Zdůrazňuje potřebu využít závazného výkladu, který podává Nóta Kongregace pro kleriky ve věci tak zvaných inkorporovaných farností ze dne 2. 2. 2005,

jejíž překlad do češtiny byl publikován v předcházejícím vydání Revue církevního práva, tj. v č. 32 – 3/2005.

Abstract

The Concept of Incorporated Parishes in Modern Church Law History in the Czech Lands

In the first section, the author analyzes the distinction between the legal status of a parish in the Latin Church after CIC 1983 became effective, by which – *ex lege* – every parish became a legal entity, and the previous status in which a parish was solely a unit of spiritual administration. He describes the types of funds at the level of the parish, whether they were a benefice, church assets, or “other” funds for which the Czech land records use the term “fary.”

The second section explores the period when some parish benefices were incorporated into individual religious institutes of consecrated life.

The third section discusses the prohibition of the “collective parish-priest” by CIC 1983 and the methods of transformation of parish incorporations into the parishes that are entrusted to the religious institutes based on an agreement between the diocese and the religious institute. The author emphasizes the need to respect the binding interpretation provided in the *Nota – Note of the Congregation for the Clergy of 2 February 2005, in the Matter of Incorporated Parishes*. The Czech translation of the Nota was published in the previous *Church Law Review* No. 32 – 3/2005.

Zusammenfassung

Reflexion des Begriffs der Inkorporationen in der neuzeitlichen Geschichte des Kirchenrechts in Böhmischem Ländern

Im ersten Teil befasst sich der Verfasser mit der unterschiedlichen Stellung der Pfarrei in der Lateinischen Kirche seit dem Inkrafttreten des CIC/1983, zu diesem Zeitpunkt ist jede Pfarrei *ex lege* juristische Person geworden, und gemäß der vorherigen Regelung, als Pfarrei lediglich eine Verwaltungseinheit im Rahmen der Seelsorge war. Er befasst sich ferner mit der Stellung der Fonds auf der pfarrlichen Ebene, und zwar der Pfründen, des Kirchenvermögens und „anderer“ Fonds, für die in den tschechischen Grundbüchern der Ausdruck „Pfarre“ benutzt wurde.

Der zweite Teil stellt eine Exkursion in die Epoche dar, als man über die Inkorporation der Pfarrpfründe in die einzelnen Orden sprach.

Der dritte Teil behandelt den Verbot „des kollektiven Pfarrers“ im CIC/1983 und die Wege der Umwandlung der Inkorporationen in Pfarreien, die aufgrund des Vertrags zwischen der Diözese und dem Orden dem Orden anvertraut werden. Es wird das Erfordernis hervorgehoben, von der bindenden Auslegung Gebrauch zu machen, die sich aus der Note der Kongregation für den Klerus betreffend die sog. inkorporierten Pfarreien vom 2. Februar 2005 ergibt, deren Übersetzung in der letzten Revue für Kirchenrecht (Nr. 32 – 3/2005) veröffentlicht wurde.

Riassunto

Riflessioni della nozione di „parrocchie incorporate“ nella storia moderna di diritto canonico nelle Terre Boeme

Nella prima parte del suo saggio l'autore si dedica alla differenza della posizione giuridica di parrocchia nella chiesa latina. Mentre secondo CIC/1983 ogni parrocchia è diventata *ope iuris* un soggetto giuridico, prima rappresentava un'unità d'amministrazione spirituale. Affronta la posizione di fondi al livello parrocchiale, per es. „benefici“, „beni appartenenti alla chiesa“ o altri fondi – denominati „parrocchie“ nei libri catastrali boemi.

La parte seconda presenta un'escursione ai tempi che conoscevano l'incorporazione di benefici parrocchiali negli istituti religiosi.

La parte terza racconta sul divieto di „parroco colettivo“ nel CIC/1983 e vie di trasformazione delle parrocchie incorporate alle parrocchie, cui statuto è costruito sull'accordo fra la diocesi e l'ordine religioso al quale sono dedicate. Si sottolinea la necessità di mettersi conformi con l'interpretazione offerta dalla Nota della Congregazione per il Clero sulle cosiddette parrocchie incorporate dal 2 febbraio 2005. La traduzione di essa è stata pubblicata nelle Revue per il Diritto delle Chiese N. 32 (3/2005).

O autorovi

Doc. JUDr. Jiří Rajmund Tretera OP, nar. 1940 v Praze, vyučuje od roku 1990 církevní právo a právní dějiny na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, od své habilitace v roce 1993 na plný úvazek. Je předsedou Společnosti pro církevní právo v Praze a šéfredaktorem Revue církevního práva.

Doc. JUDr. Jiří Rajmund Tretera OP, was born in Prague in 1940. He teaches church law and legal history at the Law School of the Charles University in

Prague; since his habilitation in 1993 he has taught full time. He is the Chairman of the Church Law Society in Prague and editor-in-chief of the Church Law Review.

Doc. JUDr. Jiří Rajmund Tretera OP, geb. 1940 in Prag, lehrt seit 1990 Kirchenrecht und Rechtsgeschichte an der Juristischen Fakultät der Karlsuniversität in Prag, seit der Habilitation 1993 hauptberuflich. Er ist der Vorsitzende der Gesellschaft für Kirchenrecht und Chefredakteur der Revue für Kirchenrecht.

Doc. JUDr. Jiří Rajmund Tretera OP, nato nel 1940 a Praga, dal 1990 insegna il diritto canonico, il diritto ecclesiastico dello Stato e la storia di diritto nella Facoltà di Giurisprudenza della Università Carolina, Dalla sua abilitazione si dedica alle attività didattiche a tempo pieno. È presidente della Società per il diritto delle Chiese a Praga.

Inkorporované farnosti ve světle koncilu, pokoncilních dokumentů a současné legislativy

Josef Jančář

Jak je známo, institut inkorporované farnosti v Kodexu kanonického práva z roku 1983 neexistuje. To ovšem neznamená, že nemůže přetrvávat v právním řádu církve. Otázkou je, jaké je jeho postavení v novém právním systému? Na tuto otázku se chci pokusit odpovědět z pohledu koncilní i pokoncilní legislativy.

1. Kodex 1917

Současné pojetí farnosti vycházející z dokumentů Druhého vatikánského koncilu je zcela odlišné od tridentského pojetí předchozího kodexu. Pro Kodex kanonického práva z roku 1917 farnost byla především „určitá územní část“ (kán. 216 § 1), tedy pouhá administrativně správní jednotka. Rozhodujícím faktorem zde nebyl farář jako osoba, ale úřad faráře a beneficium,¹ jako prvek jeho hmotného zajištění.

Z této administrativně ekonomické perspektivy Kodex 1917 mluví také o farnostech „*religiosis concreditas*“ (kán 456). Kán. 630 upřesňuje způsob svěřeni, když praví, že řeholník může řídit farnost „*sive titulo parochi sive titulo vicarii*“. Šlo tedy buď o prosté svěření farnosti řeholnímu institutu, kdy farářem byl řeholník jako fyzická osoba, nebo farnost byla s řeholním domem spojena.² V tomto případě byla řeholní komunita tzv. *parochus habitualis*. V obou těchto případech bylo potřeba dovolení Apoštolského stolce, které až do roku 1966 udělovala Kongregace koncilu. K platnosti udělení takového indultu Kongregace

¹Kán. 1409 definuje beneficium jako „*právní jednotku (ens iuridicum), trvale ustanovenou nebo zřízenou příslušnou církevní autoritou, sestávající z posvátného úřadu a práva pobírat příjmy z majetkového základu spojeného s úřadem.*“

²Kodex 1917 užívá obecnějšího termínu „spojení“ („*unio*“), místo klasického pojmu „*incorporatio*“ užívaného v právu předcházejícím Kodex 1917.

vyžadovala: 1) dohodu řeholního představeného s biskupem, 2) soupis majetku svěřované farnosti a 3) *votum* katedrální kapituly a jiných zainteresovaných osob (děkan či vikář, sousední faráři, apod.).³ V prvním případě, tedy v případě svěření farnosti řeholnímu institutu bez inkorporace, byla také nutná dispens Kongregace pro řeholníky.⁴

Nás především zajímá ten druhý způsob svěření farnosti řeholníkům, tedy spojení (*unio*) farnosti s řeholním domem. Kán. 1425 rozlišoval dva způsoby: „*ad temporalia tantum*“ (§ 1) a „*pleno iure*“ (§ 2). Právní důsledky byly rozdílné. V prvním případě farnost zůstávala sekulární: řeholnímu domu přináležely pouze výnosy z farnosti, ale přiměřená část musela být připsána knězi ze světského kléru, který farnost spravoval jako farář; v tomto případě řeholní představený měl právo presentace tohoto kněze biskupovi, který jej pak ustanovoval. V druhém případě se farnost stávala řeholní, což *quoad temporalia* obnášelo právo vlastnit a spravovat majetek a brát jeho výnosy, *quoad spiritualia* pak kán. 471 stanovil, že pastorační péči musí vykonávat konkrétní řeholník téhož institutu, jako tzv. *vicarius actualis*. Tento byl jmenován řeholním představeným a biskup jej pouze potvrzoval a ustanovoval. Tento vikář *de facto* vykonával pastorační péči o farnost, za niž byl i biskupovi plně odpovědný (srov. kán. 631).

To, že k platnosti plnoprávného spojení farnosti s řeholním domem se vyžadovalo *beneplicitum Apostolicum* (srov. kán. 452 § 1)⁵ naznačovalo, že v tomto „spojení“ byla přítomna problematika, která vyžadovala zvláštní dohled a obezřetnost, aby farní správa nesloužila jinému účelu než péči o duše.⁶ Ačkoli farnost se svěřovala buď na čas nebo trvale, z právního hlediska byla vždycky prozatímní. Proto ve smlouvě o spojení farnosti s řeholním domem byla vždy

³Srov. ROMITA, Florentius, *De unione parociae aliorumqueentium ecclesiasticorum domui religiosae*, Romae – Tornaceni. – Parisiis – Neo-Eborac, 1964, s. 127.

⁴Srov. GAUTHIER, Albert, *L'affidamento della parrocchia ad un gruppo di sacerdoti in solidum o a fedeli non sacerdoti nonché ad un istituto religioso*, in: AAVV, *La parrocchia*, Città del Vaticano, 1997, s. 58.

⁵Kodex užívá termínu *indult*. Tento termín není synonymem pro privilegium, jak se někteří domnívají, ale má mnohem obecnější význam. Obecně je to jakýkoli akt benevolence, udělení, výhody učiněné kompetentní autoritou ve prospěch fyzické nebo právnické osoby. V kanonickém právu není přesně definován. Podle některých je to osvobození od zákona nebo-li negativní privilegium, které osvobozuje od příkazu daného zákonem. Podle jiných je označováno jako indult obecně jakékoliv dovození ve prospěch někoho „*contra*“ nebo „*praeter ius*“, dočasného charakteru. (srov. CHIAPPETTA, Luigi, *Prontuario di diritto canonico e concordatario*, Roma, 1994, s. 646)

⁶Srov. DE PAOLIS, Velasio, *Vita religiosa e parrocchia. Criterii giuridici*, in: AA.VV., *Vita religiosa e parrocchia*, Roma, 1985, ss. 162–163.

obsažena klausule *ad nutum Sanctae Sedis*.⁷ Podle této klausule Svatý Stolec, ne diecézní biskup, v kterémkoli okamžiku mohl spojení farnosti s řeholním domem zrušit, aniž by byla porušena získaná práva.⁸

2. Doktrína Druhého vatikánského koncilu

Celá koncilní eklesiologie vychází z pojmu církve jako společenství (*communio*). Koncil nám představuje církev, jako „lid Boží“, „tělo Kristovo“ nebo „svátost spásy“, tedy znamení, které *communio* činí viditelným a uskutečňuje společenství, jak mezi věřícími a Bohem, tak mezi sebou navzájem. Tato eklesiologie klade tedy větší důraz na církve jako společenství, než na církve jako organizaci, což mělo i vliv na koncepci struktur, jak diecéze, tak i farnosti.

Podle koncilního dekretu o pastýřské službě biskupů v církvi *Christus Dominus* č. 11: „*Diecéze je část Božího lidu svěřená do péče biskupovi ve spolupráci s kněžstvem; v sepětí se svým pastýřem, který ji skrze evangelium a eucharistií sdružuje v Duchu svatém, tvoří místní církev. V ní je opravdu přítomna a působí jedna, svatá, katolická a apoštolská církev Kristova.*“

Analogicky jako diecéze je z hlediska společenství vymezena také farnost, a to především ve třech koncilních dokumentech: v konstituci o liturgii *Sacro-sanctum Concilium* se v čl. 42 mluví o farnosti jako „shromáždění věřících“ (*coetus fidelium* – v českém překladu „obec“), které má přední místo mezi různými shromážděními, „obcemi“, které biskup v diecézi musí zřídít. Dále v dekretu *Christus Dominus* v čl. 30 koncil považuje farnost za „určitou část diecéze“ (*determinata pars Dioecesis*), která je svěřena faráři jako jednomu z hlavních spolupracovníků biskupa. A konečně v dekretu o apoštolátě laiků *Apostolicam actuositatem* se v čl. 10 mluví o farnosti jako o „jasném příkladu společného apoštolátu“ (*exemplum perspicuum apostolatus communitarii*). V této perspektivě společenství územní prvek už nemá takovou důležitost jako v předchozím Kodexu.

Z tohoto pohledu koncil nazírá také farnosti spravované řeholníky. Vidí je v kontextu vykonávání kněžské služby v diecézi. Dekret *Christus Dominus*

⁷Srov. SACRA CONGREGATIO CONCILII: *Schema conventionis ad paroecias familias religionis committendas*, 14 marzo 1961, n. 605331/D; ROMITA, Florentius, *De unione paroeciae ...*, op. cit., ss. 128–129; BARBERENA IRAIZOZ, Fermín, *Los religiosos y la pastoral parroquial. Comentarios a unas respuestas de la Comisión de interpretes*, in: *Revista Española de Derecho Canónico* 36 (1980), ss. 84–85.

⁸Srov. *ibid.*; také D'OSTILIO, Francesco, *Parroco religioso*, in: *Dizionario degli Istituti di Perfezione*, 10 dílů, Roma, 1974–2003, díl VI., sl. 1189.

zdůrazňuje, že „všichni řeholníci mají ... povinnost usilovně a neúnavně spolupůsobit k výstavbě a růstu celého Kristova těla a k dobru místních církví, ... především modlitbou, příkladem vlastního života, ... ale i vnější apoštolskou prací“ (CD 33). Řeholním kněžím zvláště pak praví, že „jsou vysvěceni pro kněžskou službu, aby i oni byli svědomitými spolupracovníky biskupského úřadu ..., a že v určitém právním smyslu patří k duchovenstvu diecéze“ (CD 34). A konečně v čl. 35 dekret naléhá na spolupráci řeholníků v diecézním apoštolátu: „... řeholníci mají pohotově a věrně vyhovět žádostem a přáním biskupů, aby převzali větší podíl na službě spásy lidí, ...s přihlédnutím k vlastnímu rázu institutu, ... také když jde o převzetí farností, třeba jen dočasně“.

Nelze opomenout ani další koncilní dokument, dekret o službě a životě kněží *Presbyterorum ordinis*. Ten v čl. 20 mluví o hmotném zajištění kněží, a v té souvislosti o zrušení beneficiálního systému, na němž stál i institut inkorporovaných farností. Praví se tam: „Kněží, kteří se věnují Boží službě, si zaslouží ... spravedlivou odměnu. ...Hlavní důraz je třeba klást na funkci... Proto se má upustit od takzvané beneficiální soustavy, nebo aspoň se má tak upravit, aby složka beneficiální, neboli právo na příjmy z dotace připojené k funkci, byla něčím podružným a hlavní místo aby právně připadlo samé církevní funkci...“ Z toho plyne důležitý závěr, že napříště vztah mezi klerikem a výnosem z beneficie nemá být považován za vztah právně ekonomický.⁹

3. Pokoncilní legislativa

Tyto postuláty koncilu byly uvedeny do praxe prostřednictvím motu proprio papeže Pavla VI. *Ecclesiae Sanctae I*, ze dne 6. srpna 1966. Tento dokument jednak žádá, aby biskupské konference stanovily normy pro odměňování kněží, „kteří vykonávají jakoukoli funkci ve službě Božímu lidu“ (*ES I*, 8), a jednak stanoví, aby do nového kodexu byla začleněna také reforma beneficiálního systému. Než se tak stane, mají se biskupové postarat, aby majetek, a to i výnosy z beneficií, byl spravedlivě rozdělen (*ibid.*). A pak dává některá pravidla pro tuto reformu zvláště pro oblasti, kde beneficium je tvořeno z velké části, nebo zcela, z darů věřících. Tady doporučuje, aby se biskupské konference postaraly, „aby byl v každé diecézi zřízen speciální institut, který by shromažďoval dary, darované na tento účel“ (*ibid.*).

V čl. 18 § 1 pak motu proprio v souvislosti s církevním úřadem a beneficium – pokud by toto ještě existovalo a bylo udělováno – apeluje na to, aby je biskup

⁹Srov. BETTINI, Andrea, *Gli enti e i beni ecclesiastici*, Milano, 2005, s. 145.

mohl udělovat svobodně. Zakazuje navždy, pokud by nějaké beneficium vzniklo, jakékoli klausule, které by omezovaly tuto svobodu biskupa, a ruší privilegia, obyčeje a odvolává práva, týkající se jmenování, volby či presentace na jakýkoliv úřad či beneficium, i farní (ibid.). Vzhledem k tomu, že mezinárodní smlouvy nejsou novou legislativou dotčeny, tak pokud takováto práva či privilegia jsou součástí těchto smluv, vybízí, aby se jednalo se zainteresovanými stranami o zrušení smluv v této části (ibid. § 2).

Pokud jde o problematiku farnosti ve vztahu k řeholníkům, mluví o tom v rámci apoštolátu řeholníků (*ES I*, 22 – 40). Především potvrzuje, že biskupové mohou požádat řeholníky, aby jim pomohli v různých oblastech apoštolátu nebo pastorační služby v sekulárních farnostech, a představené koncil vybízí, aby pokud možno těmto žádostem vyhověli (cf. *ES I*, 36 § 2).

V čl. 33 pak motu proprio hovoří o způsobu svěření farnosti řeholníkům: „*Místní ordinář může svou autoritou, se souhlasem příslušného představeného, svěřit farnost řeholnímu institutu, také tím, že ji zřídí v řeholním kostele téhož institutu. Tato farnost může být svěřena, jak trvale, tak na určitou dobu ...*“ (§ 1). Kromě toho místní ordinář může ustanovit „*farářem řeholníka, se souhlasem představeného, také ve farnosti, která není svěřena institutu*“ (§ 2). V obou případech je požadováno sepsání písemné dohody¹⁰ mezi biskupem a představeným, ve které mají být pojednány, kromě konkretizování obsahu svěřené činnosti, především otázky personální a ekonomické.

Motu proprio tedy stanoví tyto dva způsoby svěření farnosti řeholníkům, aniž by výslovně potvrdil nebo zrušil případné předchozí spojení farností s řeholním domem, na rozdíl od spojení farnosti s kapitulou kanovníků. V čl. 21 § 2 totiž motu proprio praví:

„Žádná farnost nemůže být nadále plnoprávně spojena s kapitulou kanovníků. Pokud taková spojení existují, pak po vyslechnutí kapituly

¹⁰Jak stará, tak i nová legislativa používá výhradně v případě svěření farnosti termínu *conventio* – dohoda, úmluva, ujednání, aby jej odlišila od termínu *contractus* – smlouva. Jednak se v tomto případě nejedná o bilaterální smlouvu v přesném slova smyslu, ale spíše se jedná o stanovení, objektivně už existujících práv a povinností, mezi biskupem a vyšším řeholním představeným, ne o jejich změnu nebo zánik. Smlouva v přesném slova smyslu, jak o ní mluví kán. 1290, se týká především hospodářských věcí. Podle tohoto kán., resp. kán. 22, tyto smlouvy jsou uzavírány podle civilních zákonů příslušné země, a mají také tytéž právní účinky. Použitím termínu dohoda se chce tak vyloučit, aby se v případě sporu některá ze stran odvolávala k civilním soudům. (srov. ANDRÉS GUTTIÉRREZ, Domingo Javier, *Obispos e religiosos. Líneas de comunión e participación en el Mutuae relaciones y en el Documento de Puebla*, Buenos Aires, 1981, ss. 116–117).

a kněžské rady, ať se tato spojení zruší, a ať je jmenován farář – ať už vybraný z členů kapituly nebo ne – mající všechna oprávnění, které mu podle práva náleží.“

Na základě těchto dvou ustanovení motu proprio vznikly pochybnosti, jak je to s farnostmi, které na základě předchozího práva byly spojeny s řeholními instituty. K těmto pochybnostem se vyjádřila Komise pro autentický výklad dekretů Druhého vatikánského koncilu dne 25. 6. 1979 následující interpretací:

I. O dohodách v případě spojených farností

Ot.: Zda ustanovení obsažené v motu proprio Ecclesiae Sanctae I, 33 ze 6. srpna 1966, týkající se pravomoci místního ordináře, se souhlasem příslušného představeného, svěřit farnost řeholnímu institutu, v sobě zahrnuje také oprávnění ke zrušení tohoto spojení, ustanoveného na základě kán. 1425 CIC (1917), bez souhlasu Sv. Stolce.

Odp.: Ano, s výhradou získaných práv, jestliže nějaká existují.

II. O spojení farností

Ot.: I) Zda ustanovení obsažené v motu proprio Ecclesiae Sanctae I, 21 § 2 ze 6. srpna 1966, týkající se farností plnoprávně spojených s kapitulou kanovníků, může být použito také na farnosti, plnoprávně svěřené řeholním institutům na základě kán. 1425 § 2 CIC (1917).

II) V případě kladné odpovědi, zda výše zmíněné spojení farností musí být zrušeno a pro budoucnost zakázáno.

Odp.: Ne, pokud jde o první bod; odpověď na druhý bod je již obsažena v prvním.¹¹

Jak máme rozumět těmto dvěma interpretacím? Na první pohled se zdá, že si protirečí. První říká, že zrušení plnoprávného spojení farnosti s řeholním domem je možné, druhá, že ne. Musíme si vzít na pomoc kán. 17 CIC 1983, který praví, že „zákonům církve je nutno rozumět podle vlastního významu slov, sledovaného v textu a kontextu“.

Obě dvě otázky je třeba vidět v kontextu čl. 21 motu proprio o pravomocích diecézního biskupa v otázce farností, resp. čl. 22–40 o řeholnicích. Z vlastního významu slov v odpovědi na první otázku vyplývá, že místní ordinář má právo

¹¹PONTIFICIA COMMISSIO DECRETIS CONCILII VATICANI II INTERPRETANDIS, Responsa ad proposita dubia: I. *Utrum norma de conventionibus in unione paroeciarum*, II. *Utrum normae de unione paroeciarum*, 25 unii 1979, in: *AAS* (1979), s. 696.

zrušit spojení farnosti s řeholním domem v rámci dohody o svěření farností - což znamená, že tento akt není už vyhrazen Apoštolskému stolci jako doposud - ovšem *salvibus iuribus quesitis*.

Odpověď Komise na druhou otázku pak upřesňuje, že ke zrušení spojení farnosti s řeholním domem nemůže dojít jednostranným aktem biskupa, jako je tomu v případě spojení farnosti s kapitulou kanovníků. V souvislosti s první odpovědí je možné tedy shrnout, že zrušení řeholní inkorporace diecézním biskupem je možné pouze na základě dohody s příslušným řeholním představeným v rámci smlouvy o svěření farnosti. Dokud se tak nestane, inkorporované farnosti pokračují ve své existenci. Nová právní úprava sice neumožňuje do budoucna vznik nových inkorporovaných farností,¹² ale neruší ty řeholní farnosti, které byly inkorporovány *pleno iure* před 6. srpnem 1966. Otázkou zůstává, jakým právním režimem se řídí.

4. Kodex 1983

Principy, jak koncilní doktríny, tak pokoncilní legislativy, přešly do ustanovení nového kodexu. V něm, na rozdíl od starého administrativní pojetí farnosti jako pouhé „části diecéze“, je tato vymezena z hlediska společenství jako *communitas christifidelium*. Kán. 515 § 1 farnost definuje jako „určité, natrvalo zřízené společenství křesťanů v místní církvi, svěřené pod vedením místního biskupa do pastorační péče farářů, jako jejímu vlastnímu pastýři.“

Z tohoto textu můžeme vyvodit tři důležité konstituční prvky farnosti:

1. společenství křesťanů (*communitas christifidelium*) – při čemž toto společenství je zpravidla vymezeno teritoriem,¹³

2. natrvalo zřízené v místní církvi (*in Ecclesia particulari stabiliter constituta*) – tedy farnost není samostatnou jednotkou, ale součástí té které partikulární církve,¹⁴

¹²Srov. DE PAOLIS, Velasio, *De paroeciis institutis religiosis commissis vel committendis*, in: *Periodica de re morali canonica e liturgica* 74 (1985), s. 404.

¹³Územní charakter farnosti sice zůstává obecným pravidlem, ale není už rozhodující; tam, kde je to vhodné mohou být zřizovány i farnosti personální, a to bez souhlasu Apoštolského Stolce, jak tomu bylo ve starém Kodexu (srov. sán. 518).

¹⁴Toto eklesiologické hledisko je více zdůrazněno v kán. 529 § 2, kde se klade důraz na povinnost faráře spolupracovat „s biskupem a diecézním kněžstvem, ... aby se věřící ... cítili, že jsou členy jak diecéze, tak celé církve“, a rostli ve „společenství s církví“ (*communio*), jak jsou k tomu vyzváni v kán. 209 § 1.

3. farář, jako její vlastní pastýř (*parochus, qua proprio eiusdem pastoris*) – na rozdíl od předchozího Kodexu může být farářem jen fyzická osoba, ne osoba právnická či morální,¹⁵ což mění pojetí farnosti svěřené řeholníkům. Také na rozdíl od asketicko - administrativního pojetí faráře v CIC 1917 nový Kodex mu dává obsah teologicko-pastorační: faráři je samým právem dána moc učit, posvěcovat a řídit svěřené společenství (srov. kán. 519), on je zodpovědný za jeho náboženský, svátostný a liturgický život (srov. kán. 528–530), a to ne sám, ale v hierarchickém společenství s biskupem a v bratrském společenství s ostatními kněžími, jáhny a laiky. Farnost je tedy živým společenstvím,¹⁶ živým organismem v rámci diecéze.

Důležité novum také je, že každá farnost je *ipso iure* právnickou osobou (srov. kán. 515 § 3).¹⁷ Tuto subjektivitu nabývá zřizovacím dekretem diecézního biskupa (cf. kán. 114 § 1, 515 § 3). Není právnickou osobou sborovou, nýbrž spíše institucionální a hierarchickou, protože je začleněna do hierarchického uspořádání církve prostřednictvím faráře, jmenovaného biskupem.¹⁸ Tato právní subjektivita musí být a je odlišná od právní subjektivity řeholního domu, takže se jedná o dva samostatné subjekty práva, které musí mít také oddělené hospodaření.

Další novum z hlediska administrativního je zrušení institutu benefícia (srov. kán. 1272), a v důsledku toho zdůraznění nutnosti, aby duchovní, kteří se věnují církevní službě dostávali přiměřenou odměnu¹⁹ (srov. kán. 281). Kán. 1274 stanoví, aby k tomuto účelu byl ustanoven zvláštní institut, kde by se shromažďovaly prostředky k obživě těch, kdo vykonávají službu ve prospěch diecéze.

¹⁵CIC 1983 v kán. 520 výslovně stanoví: „Právnická osoba nemůže být farářem.“

¹⁶Srov. PINTO, Pio Vito, *Diritto amministrativo canonico (La Chiesa: mistero e istituzione)*, Bologna 2006, ss. 164–165.

¹⁷CIC 1917 nemluví výslovně o právní subjektivitě farnosti; v něm byly právnickou osobou farní kostel a beneficium, ale ne farnost jako taková, ta měla právní subjektivitu pouze implicitně, protože v některých kánonech byla považována za faktického nositele práv a povinností, resp. tyto kánony ztotožňovaly farnost s beneficium.

¹⁸Srov. PAVANELLO, Pierantonio, *Commento ai cann. 747–755*, in: *Codice di diritto canonico commentato*, a cura della Redazione di Quaderni di diritto ecclesiale, 2a ed., riv., agg. e ampl., Milano, 2004, s. 462.

¹⁹Tato odměna nemůže být chápána jako právo na plat, nakořli duchovní nevykonávají zaměstnání, ale koná službu, jako odpověď na povolání ze strany Boží. Jde o přiměřenou odměnu na základě přirozeného práva, která jemu umožní slušně žít, a také dát přiměřenou odměnu těm, jejichž služby potřebuje. Pod pojmem duchovní jsou zde míněni klerici, jak vysvěcení na titul diecéze, tak na titul řehole. Jedná-li se o řeholníky pracující pro institut do něhož jsou začleněni, nemají samozřejmě nárok na žádnou odměnu, pracují-li pro jiný institut zasvěceného života nebo pro diecézi, měli by dostat stejnou odměnu, jako obdrží každý jiný duchovní za stejnou službu.

Protože o obživu farního kléru je tak postaráno jiným způsobem než výnosy z benefícia. Důsledkem toho je, že farní sbírky, tzv. *iura stolae*, ale i všechny ostatní dary věřících připadají farnosti, pokud nevyplývá opak z úmyslu dárcce (srov. kán. 510 § 4; 531; 551; 1181; 1264; 1267).

V těchto souvislostech je třeba vidět problém inkorporovaných farností. Kodex se o nich sice výslovně nezmiňuje, výslovně však stanoví, že „*právnícká osoba nemůže být farářem*“ (kán. 520), a tedy funkce faráře nemůže být už svěřena řeholní komunitě. Dále uděluje farnosti *ipso iure* právní subjektivitu, která je a musí být odlišná od právní subjektivity řeholního domu. Jedná se zde tedy o dva samostatné subjekty práva, které musí mít také oddělené hospodaření. Tím vlastně implicitně zakazuje plnoprávné spojení farnosti s řeholním domem, aby se nezaměňoval smysl funkce faráře s jiným účelem, který nemůže a nesmí být žádný jiný než služba farnímu společenství, které je mu svěřeno. Tím, že Kodex mlčí i o spojeních *ad temporalia tantum*, znamená to, že ani vytváření spojení tohoto typu není do budoucna možné. Nakonec zrušení beneficiálního systému vylučuje do budoucna jakékoli spojení farnosti s jiným subjektem.²⁰

Eklesiologický důvod této změny je ten, že všechno směřuje k jednotě diecéze, o které jeden autor dokonce praví, že to byla „*jedna z nejvroucnějších tužeb koncilních otců*“. A pokračuje: „*Tato jednota má jediný smysl, cíl: větší pastorační účinnost ve prospěch spásy duší. Jde o dosažení apoštolské jednoty, spoluprací, jak institucí, tak osob, které se věnují pastoraci*“.²¹ Proto také dnes neexistuje rozdělení farností na světské a řeholní, jak tomu bylo ve starém kodexu (srov. kán. 1411 § 2 CIC 1917), ale existuje pouze farnost diecézní,²² protože každá farnost je podřízená pouze pravomoci biskupa, který je na prvním místě zodpovědný pastoraci v diecézi (srov. kán. 680; *Vita consecrata*, 48).

To, že nový Kodex neumožňuje do budoucna spojení farnosti s řeholním domem, neznamená, že řeholní komunita má snad menší důležitost a význam v diecézní pastoraci. Tentýž kán. 520, který zakazuje právnícké osobě být farářem, naopak výslovně umožňuje diecéznímu biskupovi²³ svěřit farnost ře-

²⁰Srov. MOSCA, Vincenzo., *I rapporti tra Vescovi, Superiori Maggiori, superiori locali e parroci degli Istituti Religiosi (Per una migliore comunione)* in: *Religiosi in Italia*, CISM, n. 341, 2004, ss. 194–195; DE PAOLIS, Velasio, *Vita religiosa e parrocchia*. ..., op. cit., s. 156.

²¹Srov. BARBERENA IRAIZOZ, Fermín, *Los religiosos y la pastoral parroquial* ..., op. cit., s. 111.

²²Srov. *ibid.*, s. 110.

²³V Kodexu je tato pravomoc svěřena výhradně diecéznímu biskupovi a jemu na roveň postaveným (srov. kán. 368), a ne místnímu ordináři, jak stanovilo původně m. p. *ES I*, 33 § 1. Tato pravomoc tedy nepřísluší ani generálnímu či biskupskému vikáři, ale ani příp. administrátoru diecéze (srov. kán. 520 § 1).

holnímu institutu, a to bez dovolení Svatého stolce. To znamená, že farnost už není vyhrazena jen diecéznímu kléru, ale může být svěřena, a to i trvale (kán. 520 § 2), také řeholnímu institutu, s jedinou podmínkou: aby byl respektován vlastní ráz (*indole*) každého institutu (srov. kánn. 680; 611 § 1).

5. Nejnovější jurisprudence

Z toho, co bylo doposud řečeno vyplývá, že inkorporace, jak *pleno iure*, tak *ad temporalia tantum*, nejsou do budoucna možné. Ty však, které vznikly před rokem 1966 a nebyly zrušeny, přetrvávají ve své existenci. V jakém právním režimu fungují v současném právní systému?

Zdrojem nejasností, zdá se, jsou především *iura quaesita*, o kterých hovoří i výše zmíněná interpretace Komise pro výklad dekretů koncilu z 25. 6. 1979. Co se rozumí pod pojmem *iura quaesita*? Kodex, minulý ani současný, nevymezuje jejich obsah. Musíme se proto obrátit k právní doktríně. Ta praví, že *iura quaesita* jsou subjektivní práva, založená na určitém dokonaném právním aktu či faktu, jimž zákon připisuje určité právní skutečnosti, kterých ten subjekt za trvání starého práva nabyl, které se staly jeho vlastnictvím.²⁴ To, co zůstane *quaesitum*, je pouze právo ve své koncepční jednotě, a ne obsah pravomocí a oprávnění, které mohou být v novém právu upraveny jiným způsobem.²⁵ O těchto právech tedy Kodex v kán. 4 stanoví, že zůstávají nedotčená, i když byly získána na základě platnosti předchozího zákona, pokud nebyla novým právem výslovně odvolána.²⁶

Tolik tedy získaná práva obecně. A nyní konkrétně: co rozumět získanými právy v případě inkorporovaných farností? Interpretace z 25. 6. 1979 praví, že místní ordinář v rámci smlouvy o svěření farnosti může zrušit inkorporaci „*salvibus iuribus quaesitis, se quae existent*“. Zdá se, že zde existuje řada různých výkladů, které jsou zdrojem nedorozumění.

²⁴Srov. PINTO, Pio Vito, *Liber I, De normis generalibus*, in: *Commentario al Codice di diritto canonico*, a cura di PINTO, Pio Vito, 2a ed., Città del Vaticano, 2001, s. 2; DE PAOLIS, Velasio, *Il libro primo del Codice: Norme generali (can. 1–203)*, in: *Il diritto nel mistero della Chiesa*, 3 díly, Roma 1995, 1. díl, ss. 254–255.

²⁵Srov. *ibid.*, s. 255.

²⁶Výraz „výslovně“ je opakem k výrazu „mlčky“, takže pokud je něco „výslovně odvoláno“ nemusí to ještě znamenat „*expressis verbis*“, ale může to být učiněno, jak explicitně, tak implicitně (srov. URRUTRIA, Francisco Javier, *Les normes générales: Commentaire des canons 1 – 203*, Paris 1994, s. 22; CHIAPPETTA, Luigi, *Prontuario di diritto canonico ...*, op. cit., s. 535).

Jasno do diskusí kolem celé věci vnáší dekret Papežské rady pro výklad legislativních textů *Resultando quae* ze dne 8. února 2000.²⁷ Jedná se o dekret, kterým Komise reaguje na odvolání španělské národní konference vyšších řeholních představených proti všeobecnému dekretu jistého arcibiskupa, který na základě kán. 1263 CIC 1983 stanovil daně na potřeby diecéze sobě podřízeným právníckým osobám, včetně „řeholních kostelů farních, rektorátních i kaplí, bez rozdílu, zda se jedná o instituty exemptní²⁸ či ne“. Představení vznášejí dotaz, zda tento partikulární zákon je v souladu s pokoncilní legislativou, především pak s interpretací Komise pro výklad dekretů koncilu z 25. 6. 1979 ohledně farností svěřených plnoprávně řeholním institutům, a kánonem 1263 nového Kodexu.

Papežská rada má za to, že v rámci autentické interpretace je třeba posoudit různé druhy církevně právních celků, zmiňovaných v dekretu arcibiskupa, mezi nimiž na prvním místě uvádí farnost. V první řadě potvrzuje kodexovou doktrínu ohledně farnosti, tedy že je společenstvím věřících plně podřízeným pravomoci diecézního biskupa, a uzavírá, že je tudíž legitimní, aby diecézní biskup uložil farnosti daň. Pokud jde o farnost svěřenou řeholníkům, připomíná, že kán. 520 § 2 stanoví povinnost písemné dohody o svěřeni farnosti sepsané mezi biskupem a představeným, „*kde se mimo jiné výslovně a přesně stanoví náležitosti týkající se (...) hospodářských záležitostí*“.

Dále Rada konstatuje, že současná legislativa stanoví pro všechny farnosti bez rozdílu, že tyto jsou samostatnou právníckou osobou, mající svou vlastní autonomii. Z toho plyne, že také pro farnosti, které jsou jakýmkoli způsobem svěřené řeholníkům, platí, že „řeholní institut“ a „farnost“ jsou dvě samostatné právnícké osoby, a samostatnou právníckou osobou je i beneficium, pokud ještě existuje (cf. kán 1272).

Ohledně výše zmíněné interpretace předchází Komise pro výklad dekretů Druhého vatikánského koncilu z 25. 6. 1979, týkající se možnosti zrušení farností spojených s řeholními domy místním ordinářem, a to jak *ad temporalia*

²⁷Srov. PONTIFICIUM CONSILIIUM DE LEGUM TEXTIBUS INTERPRETANDIS, *Decretum Resultando quae* de recursu super congruentia inter legem particularem et normam codiciale, 8 de febrero de 2000, in: *Communicationes* 32 (2000), ss. 15–23.

²⁸K termínu *exemptio* v odst. 4.3. cit. dekretu Papežská rada praví: „*Budiž řečeno, že ... odvolávající užívají výrazy «exemptní» a «neexemptní», které se nepochybně nenacházejí v CIC. Je pravda, že kánon 591 užívá termín «eximere» (vyjmout), ale princip tam stanovený je použit v současném Kodexu ve smyslu možnosti udělení ze strany Římského Velekněze a ne jako pramen určitých práv. Rozsah exempce není v CIC stanoven, jeho vymezení se může případně zakládat na vlastním právu jednotlivých institutů zasvěceného života.*“ (PONTIFICIUM CONSILIIUM DE LEGUM TEXTIBUS INTERPRETANDIS, *Decretum Resultando quae* ..., op. cit., s. 19)

tantum, tak *pleno iure* (cf. kán. 1425 §1 e 2, CIC 1917), potvrzuje, že smysl dotyčné interpretace nemůže být než ten, že obě výše uvedená spojení mohou být místním ordinářem zrušena, při čemž je nezbytné vzít v úvahu případná získaná práva (např. ohledně majetku či jiných aspektů).

Konečně Rada podává výklad toho, co je v tomto případě považováno za získaná práva, když praví:

*„Tato interpretace vede k tomu, aby bylo důsledně rozlišováno mezi „získanými právy“ a „spojením“ (farnosti s řeholním domem): První (získaná práva) přetrvávají, kdežto druhé („spojení“) může být upraveno jiným způsobem. Jestliže zrušení tohoto „spojení“ je obvykle svěřeno místnímu ordináři, je to z toho důvodu, že právě jemu je dána pravomoc nad právníkou osobou, kterou je farnost. Získané právo řeholního institutu, vztahující se k farnosti, spočívá v tom, že řeholní institut může pokračovat – s výhradou definitivního zrušení tohoto závazku oboustrannou dohodou – ve vykonávání pastorační činnosti ve farnosti, která s ním byla plnoprávně spojena, způsobem, který je v souladu se současným kanonickým právním řádem, ale institut nemá právo uchovávat farnost ve stavu plnoprávného spojení, podle kanonického právního řádu z roku 1917“.*²⁹

Od okamžiku publikace dekretu Rady je tedy zřejmé, že získaným právem řeholního institutu v případě tzv. plnoprávně inkorporovaných farností je právo řeholního institutu farnost i nadále spravovat, ale v souladu s novým právním řádem, protože i tyto dříve inkorporované farnosti, poněvadž jsou farnostmi, jsou podřízeny diecéznímu biskupovi, a podléhají tedy stejnému režimu pastoračnímu, ekonomickému i fiskálnímu jako ostatní farnosti diecéze, „s výhradou případných a doložených specifických získaných práv“.³⁰

V souvislosti se získanými právy není možné nezmínit se také o privilegiích. Také tato, jak známo, zůstávají nedotčena (srov. kán. 4). Privilegia (kán. 76–84) jsou chápána, jako zvláštní pravomoci udělené příslušnou autoritou fyzickým nebo právním osobám, aby mohly konat úkony, které by normálně konat nemohly. Smyslem udělení privilegia je vždy dobro duší, a proto bývají udělována, aby se vyřešila určité situace prostřednictvím zvlášť vhodných osob. Privilegium má

²⁹PONTIFICIUM CONSILIUM DE LEGUM TEXTIBUS INTERPRETANDIS, *Decretum Resultando quae ...*, op. cit., ss. 20–21.

³⁰*Ibid.*, s. 21.

tedy charakter právní normy, která uděluje určitá oprávnění.³¹ Kán. 4 však mluví pouze o „*privilegiis udēlenis Apostolskym stolcem*“. Jen o těchto privilegiích platí, že „*zůstávají nedotčena*“. Zároveň však kánon stanovuje tři podmínky pro to, aby privilegia platila i po té, co vešla v platnost nová legislativa: totiž, aby tato privilegia nebyla Apoštolským stolcem odvolána, „*jsou využívána a ... Kodex je výslovně nezrušuje*“. Avšak ten, kdo tvrdí, že se na něho privilegium vztahuje, musí prokázat, že výše uvedené podmínky jsou splněny.³²

6. Závěr

Z toho, co bylo řečeno můžeme tedy shrnout:

1) Inkorporované farnosti, které vznikly na základě předchozího práva, a nebyly zrušeny, mohou pokračovat ve své existenci i po té, co vstoupil v platnost nový Kodex. Řeholní institut však musí prokázat, že farnost skutečně byla inkorporována k řeholnímu domu.

2) Kodex uznává získaná práva, a proto respektuje získané právo institutu vykonávat pastorační službu v této tzv. inkorporované farnosti. Tato se ovšem musí řídit jak obecným právem, tak diecézními předpisy platnými pro ostatní farnosti diecéze (srov. kánn. 678 § 1, 680), s výjimkou práva řeholního představeného prezentovat biskupovi řeholníka na funkci faráře (srov. kánn. 523, 687 § 1), a případně jej z funkce odvolat (srov. kánn. 538 § 2 a 682 § 2).

³¹ Srov. DE PAOLIS, Velasio, *Il libro primo...*, op. cit., s. 255.

³² Zde není možné nezmínit často citované privilegium «*Oneroso sacro apostolatus ministero*» udělené papežem Benediktem XIV. Řádu premonstrátů dne 1. 9. 1751, totiž zachovat a získávat, jak světské, tak řeholní farnosti «*absque beneplacito Apostolico*». (srov. D'OSTILIO, Francesco, *Il parroco religioso: Origine ed evoluzione storica della parrocchia religiosa. Figura giuridica del parroco religioso*. Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2000, ss. 20–21.) O tom, že toto privilegium bylo zřejmě už od počátku špatně chápáno svědčí 16 dotazů zaslanych necelé 4 roky po vydání privilegia (7. 6. 1755) olomouckým biskupem Kongregaci koncilu ohledně pastorační péče vykonávané ve farnostech olomoucké diecéze řeholními faráři „*zvláště premonstráty, cisterciáky a benediktiny*“. Především se tam ptá, zda tyto řeholní faráři jsou povinni podřídit se visitaci biskupa, zda jsou povinni účastnit se diecézní synody, jsou-li na ni povoláni a slavit s lidem diecézní svátky, a „*zda tyto řeholní faráři, byť jsou to opatí, mohou být ustanoveni řeholními představenými k pastorační péči a ji vykonávat bez dovození biskupa*“. Odpověď Kongregace, potvrzená *in forma specifica* apoštolským listem «*Ad solium iustitiae*» téhož papeže který privilegium udělil, tedy Benedikta XIV, ze dne 14. 10. 1755, zněla: ve prvích dvou zmíněných případech je *affermative*, ve třetím pak *negative*, čímž bylo zdůrazněno, že i řeholní farnost, pokud jde o pastorační péči, zůstává podřízena biskupovi. Tato odpověď pak byla Konstitucí «*Inter multiplices*» papeže Klementa XIII, ze dne 11. 12. 1758, rozšířena na diecéze Kolín, Mnichov, Hildesheim, Paderborn a Osnabrück. (srov. ROMITA, Florentius, *De unione parociae...*, op. cit., ss. 29–31.)

3) Podle kán. 520 § 2, resp. 681 § 2 je pro svěření farnosti požadována písemná dohoda mezi diecézním biskupem a vyšším řeholním představeným. Tyto dohody o svěření farnosti jsou závazné. V případě tzv. inkorporovaných farností je nezbytná jejich revize, a pokud dohoda neexistuje, a je prokázáno, že farnost byla v minulosti řeholními institutu svěřena, pak je nutné sepsání dohody nové.

4) Protože nový Kodex uděluje farnosti *ipso iure* právní subjektivitu, která je odlišná od právní subjektivity řeholního domu, jedná se ve vztahu farnosti a řeholního domu o dva samostatné subjekty práva, které musí mít také oddělené hospodaření. Dohoda o svěření farnosti musí pojednat, jaké jsou příjmy a výdaje každé z nich. V jejím rámci je možné provést i zrušení inkorporace jako takové. Je k ní oprávněn biskup po dohodě s příslušným vyšším řeholním představeným.

5) Celá koncilní legislativa ohledně farnosti směřuje k jednotě diecéze, jejímž účelem je větší pastorační účinnost ve prospěch spásy duší. Jde o to, dosáhnout apoštolské jednoty spoluprací jak institucí, tak osob, které se věnují pastoraci.³³ Nové pojetí farnosti, i té spravované řeholníky, také lépe odpovídá eklesiologii II. vatikánského koncilu založené na myšlence společenství (*communio*). Toto *communio* má svůj původ ve společenství eucharistickém, protože farnost je na prvním místě „eucharistické společenství“, a jako takové nemůže být vymezeno kritérii územními nebo majetkovými.³⁴

Zrušením beneficiálního systému a výzvou k založením nového systému obživy kléru dala církev najevo, že si nepřeje, aby farnost, nebo církevní funkce jako taková, byly na prvním místě zdrojem příjmů, ale prostředkem pomáhající lidem ke spáse.³⁵ Do nového systému obživy kléru musí být zařazeni i řeholníci, kteří nějakým způsobem slouží partikulární církvi (srov. kán. 1274; 281 § 1).

³³Srov. BARBERENA IRAIZOZ, Fermin, *Los religiosos y la pastoral parroquial*, op. cit., s. 111.

³⁴Srov. GEROSA, Libero, *Diritto ecclesiale e pastorale*, Torino 1991, s. 129.

³⁵Jak konstatují někteří autoři, důvodem inkorporace, kromě prospěšnosti pro víru, byla často prostě potřeba přispět k obživě kláštera (srov. D'OSTILIO, Francesco, *Parroco religioso*, in: *DIP*, op. cit., sl. 1188). Vzhledem k nedostatku kněží, biskupové často využívali služby řeholníků v tomto směru. Když však ze strany řeholníků vše směřovalo ke stále větší nezávislosti na biskupech, a to i co se týká pastorní péče, Sv. Stolec svými intervencemi se stále více snažil regulovat tuto skutečnost, a stále více zdůrazňoval podřízenost řeholníků biskupům, v tom co se týká vedení duchovní správy. Tuto skutečnost Církev zdůraznila jak v koncilních (LG 45; CD 35,2), tak pokoncilních dokumentech (ES I, 26 a 29, 35–36; MR 33–35, 46), které se pak staly pramenem kán. 678 § 1 nového Kodexu, který stanoví, že „ve věcech, které se týkají péče o duše, veřejných bohoslužeb a jiné apoštolské činnosti, podléhají řeholníci moci biskupů ...“

6) To vše vyžaduje změnu mentality: dokázat přejít od administrativně ekonomického modelu farnosti k modelu farnosti jako jednotného aktivního subjektu, který jako „*společenství věřících svěřené do pastorační péče farářů jako svému vlastnímu pastýři, pod vedením biskupa v partikulární církvi*“ (kán. 515 § 1), „*ve spolupráci s ostatními kněžími nebo jáhny a v součinnosti s křesťany laiky*“ (kán. 519), naplňuje misijní poslání církve.

Pro biskupy by prvořadým motivem pro svěření farnosti řeholníkům nemělo být jen řešení nedostatku kněží, ale snaha obohatit život diecéze charismatem toho kterého řeholního institutu. Na druhé straně řeholníci by měli využít tohoto širokého pole působnosti ke svědectví svého zasvěceného života (srov. kán. 673), k rozvinutí a rozšíření svého charismatu (srov. kán. 611, 2°), při vědomí, že jejich pomoc partikulární církvi je službou církvi universální.

Resumé

Právní institut inkorporované farnosti je institut velmi starý. V novém kodexu sice neexistuje, ale přesto inkorporace dříve vzniklé přetrvávají v právním řádu církve. Otázkou je, jaké má v něm mají postavení a v jakém režimu fungují.

Farnost v CIC 1917 byla pouhá administrativně správní jednotka, v níž rozhodujícím prvkem byly úřad faráře a beneficium, jako prvek hmotného zajištění. Podle kán. 1425 na základě indultu Apoštolského stolce farnost mohla být spojena *pleno iure* s řeholním domem (klasický termín „inkorporace“). Farnost se pak stala řeholní farností, řeholní komunita byla farářem (*parochus habitualis*) a měla právo vlastnit a spravovat majetek farnosti a brát jeho výnosy. Správu farnosti reálně vykonával, a byl za ni zodpovědný biskupovi, jeden z řeholníků jako tzv. *vicarius actualis*.

Druhý vatikánský koncil změnil pojetí farnosti. Vymezil ji z hlediska společenství, *communio*, jako „shromáždění věřících“ (SC 42), „určitou část diecéze“ (CD 30) a „jasný příklad společného apoštolátu“ (AA 10). Navíc vyzval biskupy ke zrušení beneficiálního systému (PO 8) a řeholníky ke spolupráci v diecézním apoštolátě (CD 33–35). Postuláty koncilu uvedl pak do praxe papež Pavel VI. v motu proprio *Ecclesiae Sanctae* I (6. 8. 1966). To nastínilo reformu beneficiálního systému a uvedlo do života reformu farnosti. Do budoucna sice zrušilo plnoprávně spojení farnosti s jiným subjektem, ale pokud jde o farnosti spravované řeholníky, umožnilo, aby místní ordinář mohl svěřit farnost řeholnímu institutu na základě písemné dohody s představeným. Protože vznikla pochybnost o postavení dříve vzniklých tzv. inkorporovaných farností, Komise pro výklad dekretů koncilu dne 25. 6. 1979 rozhodla, že tyto sice pokračují v existenci, ale po dohodě s řeholním představeným je biskup může zrušit v rámci smlouvy o svěření farnosti, ovšem *salvibus iuribus quesitis*.

Nový Kodex na podkladě koncilní eklesiologie definoval farnost jako „určité, natrvalo zřízené společenství křesťanů v místní církvi, svěřené pod vedením místního biskupa do pastorační péče farářů, jako jejímu vlastnímu pastýři“ (kán. 515 § 1), stanovil, že zřizovacím dekretem biskupa se farnost *ipso iure* stává právnickou osobou, a co se řeholníků týká, převzal legislativu *Ecclesiae Sanctae* o možnosti svěření farnosti biskupem řeholnímu institutu na základě písemné dohody s představeným (kán. 520 §§ 1 a 2). Tím, že stanovil, že „*právníká osoba nemůže být farářem*“ (kán. 520 § 1) a udělil právní subjektivitu farnosti, která je odlišná od právní subjektivity řeholního domu, napříště jasně vyloučil spojení *pleno iure* farnosti s jiným subjektem. Stále však přetrvávala pochybnost o právním režimu tzv. inkorporovaných farností, a především o tom, co jsou v tomto případě tzv. získaná práva.

Jasno do celé věci vnesl dekret Papežské rady pro výklad legislativních textů *Resultando quae* ze dne 8. února 2000, který především potvrzuje, že farnost je společenstvím věřících plně podřízené pravomoci diecézního biskupa. A prohlašuje, že *ius quaesitum* řeholního institutu v případě tzv. plnoprávně inkorporované farnosti spočívá v tom, že tento řeholní institut má právo farnost i nadále spravovat, ovšem v souladu s novým právním řádem. A to proto, že i tyto tzv. inkorporované farnosti, poněvadž jsou farnostmi, jsou plně podřízeny diecéznímu biskupovi, a podléhají tedy stejnému režimu pastoračnímu, ekonomickému i fiskálnímu jako ostatní farnosti diecéze.

Abstract

Incorporated Parishes in Light of the Council and Post-Council Documents and Current Legislation

The legal institution of an incorporated parish is a very old institution. It does not exist in the new Code but the incorporations that came into being before the new Code still survive in the Church legal order. Questions remain as to what their position is in this order and what their mode of operation is.

According to CIC 1917, a parish was solely an administrative unit with the office of parish and its benefice as the material security component. According to Canon 1425, based on a Holy See indult, a parish could have been combined *pleno iure* with a votary house (the classical term “incorporation”). The parish then became a votary parish, the votary community became the parish priest (*parochus habitualis*) and it had the right to own and administer the parish’s property and enjoy its increments. In fact, it was one member of the votary, the so-called *vicarius actualis*, who administered the parish and was responsible for it to the bishop.

Vatican Council II changed the notion of a parish. It defined a parish as a community, *communio*, as a “grouping of the faithful“ (SC 42), “a certain part of the diocese” (CD 30) and “an obvious example of the apostolate on the community level” (AA 10). In addition, the Council called upon bishops to relinquish the system of benefices (PO 8) and the votary to cooperate in the diocese apostolate (CD 33–35). The postulates of the Council were introduced in practice by Pope Paul VI in moto proprio *Ecclesiae Sanctae* I (6 August 1966), which indicated the system of reform of benefices and introduced parish reform. It abolished the legal combination of a parish with another subject; however, as far as the parishes administered by a votary were concerned, it enabled the local ordinary to entrust the parish to a clerical institute based on a written agreement with its superior. Due to doubts cast upon the position of the previously established so-called “incorporated parishes,” the Commission for Interpretation of Decrees of Vatican Council II decided on 25 June 1979 that these parishes would continue to exist; however, following an agreement with a clerical superior, a bishop may abolish such an incorporated parish within the provisions of the agreement entrusting the parish but *salvibus iuribus quesitis*.

Based on the ecclesiology of the Council, the new Code defined a parish as “a certain community of Christ’s faithful stably established within a particular Church, whose pastoral care, under the authority of the diocesan Bishop, is entrusted to a parish priest as its proper pastor“ (Canon 515 § 1). It stipulated that by an establishing decree by a bishop, the parish *ipso iure* becomes a legal entity. As far as a votary is concerned, it adopted the provision of *Ecclesiae Sanctae* about the possibility of a bishop entrusting the parish to a clerical institute through a written agreement made between the diocesan bishop and the competent superior (Canon 520 §§ 1 and 2). The Code awarded legal personality to the parish, which is separated from the legal personality of a votary house, and for the future excluded the combination *pleno iure* of a parish and another subject. However, there were still doubts about the legal regime of the so-called “incorporated parishes,” particularly about what are in this case the so-called “acquired rights.”

The matter has been clarified by the Decree *Resultando quae* issued by the Pontifical Council for the Interpretation of Legislative Texts on 8 February 2000. The Decree confirms that the parish is a grouping of the faithful fully subordinated to the bishop’s authority. It declares that the *ius quaesitum* of a clerical institute in the case of the so-called “legally incorporated parish” means that this clerical institute has the right to continue in the parish’s administration but in line with the new legal order. The reason for this continuation is that these so-called “incorporated parishes” are, as parishes, fully subordinated to the diocesan bishop and, therefore, fall under the same pastoration, economic and fiscal regime as other parishes in the diocese.

Zusammenfassung

Inkorporierte Pfarreien im Lichte des Konzils, der nachkonziliären Dokumenten und der zeitgenössischen Gesetzgebung

Pfarrei war gemäß CIC 1917 bloße Verwaltungseinheit, in der die wichtigste Rolle das Pfarramt und Benefizium als Element der materiellen Pflege spielten. Nach dem Kan. 1425 konnte die Pfarrei auf der Grundlage eines päpstlichen Indults mit einem Ordenshaus *pleno iure* verbunden werden (der klassische Begriff der „Inkorporation“). Pfarrei ist somit Ordenspfarrei geworden, die Ordensgemeinschaft der Pfarrer (*parochus habitualis*) und verfügte über Verwaltungsrechte und Eigentumsrechte zum Besitz der Pfarrei, einschließlich der Erträge aus diesem Besitz. Die Verwaltung wurde in der Tat von einem der dafür gegenüber dem Bischof verantwortlichen Ordensmitglieder (sog. *vicarius actualis*) wahrgenommen.

Das Zweite Vatikanische Konzil veränderte den Begriff der Pfarrei (siehe das Dekret über Pastoraldienst der Bischöfe in der Kirche *Christus Dominus*; die Konstitution über Liturgie *Sacrosanctum Concilium* und das Dekret über das Apostolat der Laien *Apostolicam actuositatem*) und die nachkonziliären Dokumente (Motu proprio *Ecclesiae Sanctae I*) haben die Reform des Benefizialsystems und der Pfarreien in die Tat umgesetzt.

Der neue Kodex 1983 definierte aufgrund der nachkonziliären Ekklesiologie die Pfarrei als „eine bestimmte Gemeinschaft von Gläubigen, die in einer Teilkirche auf Dauer errichtet ist und deren Seelsorge unter der Autorität des Diözesanbischofs einem Pfarrer als ihrem eigenen Hirten anvertraut wird“ (Kan. 515 § 1), und legte fest, dass durch das Einrichtungsdekret des Bischofs die Pfarrei *epso iure* eine Rechtspersönlichkeit besitzt, und was die Ordensmitglieder angeht, hat der Kodex die Gesetzgebung *Ecclesiae Sanctae* betreffend die Möglichkeit, dass eine Pfarrei dem Ordensinstitut aufgrund des schriftlichen Vertrags zwischen dem Bischof und dem zuständigen Oberen anvertraut wird, übernommen (Kan. 520 §§ 1 und 2). Durch die Festlegung, dass „eine juristische Person nicht Pfarrer sein kann“ (Kan. 520 § 1) und durch die Verleihung der Rechtspersönlichkeit an die Pfarrei, die sich von der Rechtspersönlichkeit des Ordenshauses unterscheidet, wird die Verbindung *pleno iure* mit einem anderen Subjekt für die Zukunft völlig ausgeschlossen. Stets bestanden Bedenken über die rechtliche Stellung der sog. inkorporierten Pfarreien und vor allem in diesem Fall über die sog. bestehenden Rechte.

Die ganze Sache wurde durch das Dekret des päpstlichen Rates für die Auslegung der legislativen Texte *Resultando quae* vom 8. Februar 2000 klargemacht, das vor allem bestätigt, die Pfarrei sei die Gemeinschaft der Gläubigen unter der völligen Autorität des Diözesanbischofs. Es erklärt zugleich, *ius quesitum* eines Ordensinstituts bestehe im Falle der sog. rechtmäßig inkorporierten Pfarrei darin, dass Ordensinstitut über Ver-

waltungsrecht auch ferner verfüge, jedoch im Einklang mit der neuen Rechtsordnung. Und zwar deshalb, weil diese sog. inkorporierten Pfarreien kraft ihrer Natur als Pfarrei völlig dem Diözesanbischof unterordnet werden. Sie haben also die gleiche pastorale, wirtschaftliche und fiskalische Stellung wie andere Diözesanpfarreien.

Riassunto

Le parrocchie incorporate nella luce del Concilio, dei documenti postconciliari e in legislativa

La parrocchia ai sensi del CIC 1917 era una mera unità amministrativa, cui aspetti decisivi consistevano nell'ufficio di parroco e nel beneficio – la garanzia materiale. Secondo can. 1425 la parrocchia con l'indulto della Santa Sede poteva *pleno iure* essere connessa con un monastero (il termine classico "incorporazione"). La parrocchia così divenne una parrocchia religiosa. La comunità religiosa presentava il parroco (*parochus habitualis*) e ad essa spettava il diritto di proprietà e amministrazione di beni. Uno dei religiosi, il cd. *vicarius actualis* esercitava l'amministrazione reale della parrocchia sotto l'autorità del vescovo.

Il Concilio Vaticano II. cambiò il concetto della parrocchia (si veda il decreto *Christus Dominus* sul munere pastorale di vescovi nella Chiesa; la costituzione *Sacrosanctum Concilium* sulla liturgia e il decreto *Apostolicam actuositatem* sull'apostolato dei laici) ed i documenti postconciliari hanno dato vita alla riforma del sistema beneficiario e della parrocchia (il motu proprio *Ecclesiae Sanctae I*).

Il nuovo CIC 1983 ha portato la definizione di parrocchia come „una determinata comunità di fedeli che viene costituita stabilmente nell'ambito di una Chiesa particolare, e la cui cura pastorale è affidata, sotto l'autorità del Vescovo diocesano, ad un parroco quale suo proprio pastore.“ (can. 515 §1). Con essa ha fissato che col decreto d'erezione emanato dal vescovo la parrocchia *ipso iure* acquista la soggettività giuridica. Per quanto riguarda i religiosi, ha ripreso la regolamentazione del *Ecclesiae Sanctae* sul possibile affidamento della parrocchia all'istituto religioso con l'accordo scritto con il preposito (can. 520 §§ 1, 2). Stabilendo che *il parroco non sia una persona giuridica* (can. 520 § 1) e conferendo la soggettività giuridica diversa dalla soggettività dell'istituto religioso ha escluso chiaramente il collegamento *pleno iure* della parrocchia con un altro soggetto. Ma rimangono i dubbi sullo stato giuridico delle parrocchie incorporate, e prima di tutto sui loro *iura quaesita*.

L'argomento è stato richiarito dal decreto del Consiglio Pontificio per l'interpretazione legale *Resultando que* dal 8 febbraio 2000 confermando che la parrocchia sia una comunione di fedeli sotto l'autorità del Vescovo diocesano. Proclama che *ius quaesitum*

dell'istituto religioso in caso di parrocchia incorporata consista nel ius administrandi della parrocchia ma secondo il nuovo ordinamento legale. Dato che anche le parrocchie incorporate sono parrocchie nel vero senso dell'espressione devono trovarsi sempre sotto l'autorità del Vescovo diocesano e godono così dello stesso regime pastorale, economico e fiscale come tutte le altre.

O autorovi

Josef Jančář, nar. 22. 5. 1951 v Těšově u Újezdce u Luhačovic. V letech 1970 až 1977 studoval teologii na teologické fakultě v Praze (v Litoměřicích). Po vysvěcení na kněze v roce 1977 působil v pastoraci na různých místech olomoucké arcidiecéze. Během studií teologie vstoupil tajně do řádu karmelitánů. Po pádu komunismu se stal představeným české generální delegatury. Od roku 1997 studuje kanonické právo na Papežské lateránské universitě v Římě. V roce 1999 dosáhl licenciátu kanonického práva. V současné době pracuje na disertační práci na téma „Farnost svěřená řeholníkům“ (PUL). V roce 1999 byl jmenován generálním prokurátorem řádu a členem generální rady. V roce 2001 na řádné kapitule řádu byl zvolen do téže funkce na šestileté funkční období. Pracuje také jako postulátor kauz blahřečení arcibiskupa A. C. Stojana a karmelské terciářky Anny Zelikové.

Josef Jančář was born on 22 May 1951 in Těšov at Újezdec, close to Luhačovice. In 1970–1977 he studied at the Prague Theological School (located in Litoměřice). After being ordained a priest in 1977, he worked in pastoration in various locations of the Olomouc Diocese. During his theological studies in the communist era he secretly joined the Order of the Carmelites. Following the fall of communism, he became the Czech General Delegate. Since 1997 he has studied canon law at the Pontifical Lateran University in Rome, and in 1999 was awarded a Licentiate in Canon Law. Currently he works on his dissertation, “Parish Entrusted to Votary“ (PUL). In 1999 he was appointed the Order's Procurator General and a member of the General Council. He was confirmed in the position for another six-year term during the elections at the 2001 General Chapter. He is also active as a Postulator in the cases of the beatification of Archbishop A. C. Stojan and a Lay Carmelite, Anna Zeliková.

Josef Jančář, geb. 1951 in Těšov u Újezdce bei Luhačovice. Er studierte Theologie an der Theologischen Fakultät in Prag (bzw. in Litoměřice). Nach

der Priesterweihe wirkte in der Olmützer Diözese. Während des Studiums trat er geheim in den Karmelitenorden ein. Nach der Wende ist er der Obere der Generaldelegatur in Tschechien geworden. Seit 1997 studiert er Kanonisches Recht an der Päpstlichen Lateranuniversität in Rom. Zur Zeit arbeitet er an der Dissertationsarbeit zum Thema „Die den Ordensmitgliedern anvertraute Pfarrei“ (PUL). 1999 wurde er zum Generalprokurator des Ordens und Mitglied des Generalrates ernannt. Für dieselbe Funktion wurde er vom ordentlichen Kapitel für 6 Jahre gewählt. Er arbeitet auch als Postulator in den Seligsprechungsverfahren des Erzbischofs A. C. Stojan und von Anna Zelíková, das weibliche Mitglied des Dritten Ordens des Karmel.

Josef Jančář, nato il 22 maggio 1951 a Těšov u Újezdce u Luhačovic. Fra 1970–77 studiava teologia nella Facoltà di Teologia a Praga (a Litoměřice). Ricevuta l'ordinazione sacerdotale (nel 1977) si dedicava alla pastorazione nei diversi luoghi della arcidiocesi di Olomouc. Durante gli studi teologici prese i voti nell'ordine dei Carmelitani. Dopo la caduta del comunismo è diventato preposto della delegatura generale boema. Dal 1997 studia il diritto canonico nella Pontificia Università Lateranense a Roma. Nel 1999 è divenuto licenziato in diritto canonico. Oggi lavora alla sua tesi di disertazione intitolata „Le parrocchie assegnate ai religiosi“. Nel 1999 è stato nominato procuratore generale dell'ordine e membro del consiglio generale. Nel 2001 al capitolo ordinario dell'ordine è stato rieletto al periodo di sei anni. È postulatore nella causa di beatificazione del arcivescovo A. C. Stojan e di Anna Zelíková, terziaria carmelitana.

Alternativní forma uzavření manželství v Českých zemích ohrožena

Záboj Horák

Alternativní forma uzavření sňatku, spočívající ve svobodě snoubenců vybrat si mezi civilní a církevní formou jeho uzavření, za současného přiznání veřejných účinků církevní formy, má v Českých zemích, podobně jako v mnoha dalších státech, svou dlouhodobou tradici. Princip alternativní formy uzavření manželství není ovšem jen naší zvláštností: platí snad ve většině současných demokracií na světě: ve všech státech USA, ve většině zemí Evropské unie, v zemích britského Společenství národů, a v dalších zemích, jejichž hlavní reprezentanti jsou uvedeni v závěru tohoto pojednání.

Někdy se hovoří také o fakultativní formě uzavření sňatku. Výraz „alternativní“ však výrazněji vystihuje, že jde o dvě možnosti sobě navzájem rovné.

V některých zemích střední a západní Evropy došlo v minulosti k prosazení obligatorního civilního sňatku jako výrazu dobového proticírkevního afektu. Stačí vzpomenout plamennosti francouzské revoluce či proticírkevního zaměření německého nacionalismu v bismarckovském období. V zemích střední a východní Evropy se však setkáváme se zavedením obligatorního civilního sňatku až jako projevu fanatické nenávisti komunistických diktatur vůči náboženství. A to je i náš případ.

V Českých zemích trvala totiž možnost uzavřít sňatek před církví nebo náboženskou společností s účinky ve světském právu nepřetržitě až do 31. 12. 1949.¹ Po znovunabytí svobody byla pro celé území tehdejšího Československa obnovena, a to s účinností k 1. 7. 1992.²

Od josefinských reforem do pádu monarchie

Ve starších obdobích českých dějin platila na území Českých zemí náboženská forma uzavření sňatku, a to jak pro křesťany, tak pro židy. Záležitosti manželského práva patřily do sféry práva náboženské obce manželů.

¹Srov. TRETERA, Jiří Rajmund, *Stát a církev v České republice*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2002, s. 146.

²Zák. č. 234/1992 Sb.

Radikální obrat do této oblasti pro dědičné země habsburské monarchie přinesl patent císaře Josefa II. č. 117 ze 16. 1. 1783. Manželské právo sekularizoval, ponechal však „... církevní, resp. náboženskou formu uzavírání sňatků (v katolických kostelech obřadu latinského, řeckého nebo arménského, v kostelech tří tolerovaných církví³ a v židovských synagogách nebo modlitebnách). Řešení manželských sporů odňal z kompetence církevních soudů a soudů židovských obcí a přidělil je do kompetence světských soudů.“⁴

Obecný občanský zákoník z roku 1811 navázal ve svých manželskoprávních předpisech na josefinský patent z roku 1783. Charakteristickým rysem těchto předpisů bylo, že recipovaly z tehdejšího kanonického práva možná snad až nadbytečné množství matérie (řadu překážek manželství, mezi nimi i ryze náboženské povahy, dále také institut separace manželů za trvání manželství, zvaný „rozvod od stolu a lože“) a rozšířily jejich platnost také na nekatolíky. Tím ale ignorovaly náboženské odlišnosti nekatolíků. Část těchto excesů byla odstraněna v roce 1868, zbývající excesy byly vyloučeny zákonnou úpravou z roku 1919.

V některých záležitostech manželského práva však obecný občanský zákoník k rozdílům vyznání přihlížel. Ustanovení § 111 znemožňovalo rozluku, ale jen katolíkům (ovšem i tam, kde jeden z manželů byl katolíkem). Nekatolíkům byla rozluka umožněna. Ve speciální části týkající se židů (§§ 123–136) byly převzaty některé principy vlastního židovského práva (např. rozluka se dovršovala vydáním rozlukového listu – getu), avšak na druhé straně byl také na židy aplikován světský institut rozvodu od stolu a lože, pocházející z kanonického práva.⁵

Po krátké období (1856–1868) byla účinnost ustanovení obecného občanského zákoníku v oblasti manželského práva ve vztahu k občanům katolického vyznání pozastavena. Stalo se tak v důsledku konkordátu mezi Rakouskem a Apoštolským stolicí ze dne 18. 8. 1855, a sice patentem z 8. 10. 1856.⁶

Tento stav trval do účinnosti zákona č. 47/1868 ř. z., jednoho ze tří květnových zákonů, který znovu svěřil manželské spory katolíkům světským soudům a založil subsidiární civilní formu sňatku ve prospěch katolíků, kterým duchovní správa uzavření církevního manželství odepře.

³Cf. MALÝ, Karel a kolektiv, *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, 3. vyd., Linde, Praha, 2003, s. 179. K tolerovaným církvím náležely od vydání tolerančního patentu ze dne 13. 10. 1781: evangelická církev augsburského vyznání, evangelická církev helvetského vyznání a pravoslavná církev.

⁴TRETERA, Jiří Rajmund, *Stát a církev v České republice*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2002, s. 25.

⁵Ibid., s. 26.

⁶Ibid., s. 27.

Další z květnových zákonů, mezikonfesní zákon č. 49/1868 ř. z., umožnil vystoupení z církve bez přestoupení do jiné, tedy založil stav bez vyznání.⁷ Zákon č. 51/1870 ř. z. o manželství osob, které nenáleží k žádné uznané církvi nebo náboženské společnosti, upevnil jejich právní poměry a nařídil, aby správní orgány vedly jejich matrikové záznamy o narozeních, úmrtích a také sňatcích. Matriky osob bez vyznání vedla okresní hejtmanství, jimž bylo také svěřeno uzavírání manželství těchto osob.⁸

Pro osoby katolického vyznání tedy platila alternativní forma uzavření manželství modifikovaná upřednostněním formy církevní, tedy se zachováním volby formy civilní jen jako subsidiární. Pro osoby všech jiných státem uznaných vyznání platila čistá alternativní forma uzavření manželství, bez omezení, tedy úplná svoboda snoubenců vybrat si mezi náboženským nebo civilním sňatkem; v úvahu připadal svobodný výběr i tam, kde sice jeden ze snoubenců byl bez vyznání, ale náboženské společenství druhého bylo k uzavření sňatku před svým zástupcem svolné. Pokud oba snoubenci byli bez vyznání, pak jejich manželství bylo uzavíráno v civilní formě.

Od první československé republiky po komunistický převrat

Již v roce 1919 byla zavedena úplná náboženská svoboda v oblasti uzavírání manželství, trvajícím až do konce roku 1949.

Stalo se tak zákonem ze dne 22. května 1919 č. 320/1919 Sb. z. a n., kterým se mění ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství. Tímto zákonem byla pro všechny obyvatele Československa zavedena čistá alternativní forma uzavření manželství, tj. úplná svoboda snoubenců vybrat si mezi církevní a civilní (občanskou) formou uzavření manželství se zachováním právních účinků v obou případech. Týmž zákonem řešil ve svém § 12 konkurenci formy civilní a církevní tak, že strany oddané civilní formou se mohly posléze podrobit také církevním obřadům.⁹ A konečně v ustanovení svého § 25 stanoví rozlukou také pro katolíky.¹⁰

Zákonem č. 320/1919 Sb. z. a n. byla v Českých zemích zrušena priorita církevní formy sňatku v případě katolíků, stanovená zákonem č. 47/1868

⁷Zák. č. 142/1867 ř. z. o všeobecných právech státních občanů, součást prosincové ústavy, zmiňuje stav bez vyznání, cf. TRETERA, Jirí Rajmund, s. 30.

⁸Ibid.

⁹K tomu cf. TUZA, Tomáš, *Vztah manželského světského práva k právu církevnímu na území českých zemí v letech 1783–1992*, rigorózní práce PF UK, Praha, 2006, s. 89.

¹⁰Ibid., s. 90.

ř. z., a také pro členy katolické církve zavedena volnost výběru formy sňatku, jakou již předtím měli příslušníci jiných církví a náboženských společností. Stejně principy byly rozšířeny i na Slovensko a Podkarpatskou Rus, kde do té doby platil obligatorní civilní sňatek, zavedený uherským zákonným článkem XXXI:1894.¹¹

Již na samém počátku naší demokracie byl zákonem č. 320/1919 Sb. založen stav, který se možností volby sňatku civilního nebo církevního principiálně shoduje s právním řádem v současné České republice a stal se jako součást náboženských svobod v české oblasti tradičním. Drobný rozdíl lze spatřovat v tom, že po roce 1919 nadále církve a náboženské společnosti vedly veřejné matriky oddaných před jejich orgány. To se při obnově alternativní formy manželství v roce 1992 nejevilo jako nutné obnovit.

V době nacistické okupace byl pro tzv. říšské (tj. německé) občany zaveden obligatorní civilní sňatek. (Podobně jako těsně předtím v nacisty okupovaném Rakousku.)¹² Pochopitelně: vždyť civilní sňatkový obřad byl místem, kde německým snoubencům byly v míře velmi agresivní a sugestivní zdůrazňovány jejich závazky jako příslušníků vyšší „rasy“ a jiné postuláty nacistické ideologie. Židé na okupovaném území spolu se ztrátou všech lidských práv ztratili i práva v oblasti manželských svazků.

Období od 1. 1. 1950 do 30. 6. 1992

Po převzetí moci komunistickou stranou 25. února 1948, která začala likvidovat vedle svých politických odpůrců také právní stát, byl nejvyššími stranickými místy schválen plán tzv. právníké dvouletky. Ministerstvo spravedlnosti mělo za úkol vypracovat podle sovětského vzoru takové kodifikace práva, které by odpovídaly ekonomickým vztahům a potřebám totalitního státu a nahradily dosavadní „buržoasní právo“. První ukázkou marxisticko-leninské kodifikace byl zákon o právu rodinném ze dne 7. prosince 1949 č. 265/1949 Sb., který oddělil právní úpravu vztahů v rodině od občanského práva.¹³

¹¹TRETERA, Jiří Rajmund, *Stát a církev v České republice*, Kostelní Vydří, 2002, s. 36.

¹²V případě Rakouska byl obligatorní civilní sňatek zaveden s účinností od 1. 8. 1938 „velkoněmeckým“ zákonem o uzavírání manželství a rozvodu ze dne 6. 7. 1938, cf. BOSCH, Friedrich Wilhelm, *Staatliches und kirchliches Eherecht – in Harmonie oder im Konflikt?* Insbesondere zur Entwicklung und zur gegenwärtigen Situation im Eheschließungsrecht, Verlag Ernst und Werner Gieseking, Bielefeld, 1988, s. 71–72.

¹³Cf. MALÝ, Karel, *K teorii a praxi socialistického zákonodárství*, in: SOUKUP, Ladislav (ed.), *Příspěvky k vývoji právního řádu v Československu 1945-1990*, Univerzita Karlova, nakl. Karolinum, Praha, 2003, s. 45–47.

Zákon o právu rodinném stanovil v § 1 odst. 1 následující: „Manželství se uzavírá souhlasným prohlášením muže a ženy před místním národním výborem, že spolu vstupují do manželství.“ Tím byl zaveden poprvé v českých dějinách obligatorní civilní sňatek. § 7 zákona o právu rodinném určil: „Sňatkové obřady náboženské jsou dovoleny; smějí však být vykonány až po uzavření manželství.“

Trestní zákon ze dne 12. července 1950 č. 86/1950 Sb. obsahoval v § 207 skutkovou podstatu trestného činu „Porušení zákona o právu rodinném“ takto vymezenou „Kdo při výkonu své duchovenské činnosti nebo podobné své náboženské funkce poruší, byť i z nedbalosti, ustanovení zákona o právu rodinném, zejména tím, že vykoná sňatkové obřady náboženské s osobami, které spolu neuzavřely manželství, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.“

Obligatorní obřad civilní před státními orgány byl ovšem – podobně jako v nacistické éře – spojován s propagací ideologie totalitně vládnoucí strany. Náboženské obřady odsunuté na druhé místo, formálně tolerované či spíše jen připouštěné, byly postupně zatlačovány. Sbory pro občanské záležitosti při národních výborech promyšleným způsobem působily, aby sám civilní obřad zastínil v mysli některých věřících myšlenku na potřebu dalšího obřadu. Vždyť civilní obřad obsahoval četné prvky s náboženským obřadem shodné: slavnostní projevy, výměna prstenů (nikoliv formálně předepsaná, ale pod morálním tlakem často fakticky vynucovaná), hudba ... Někdo dokázal „úspěšně“ procházet oběma obřady, jiní dokázali dokonce dát najevo odpor vnucenému obřadu, přijímat civilní sňatek maximálně pasivně, rodinu pozvat až do kostela ... Jiní se báli následků toho, že by šli i do kostela, pro sebe, pro své blízké, pro své budoucí děti.

Právě praxe této doby ukázala na nepřírozenost dvojího uzavírání sňatku. Jistě je civilní sňatek přirozeným místem oddavek těch, kdo náboženskou víru nevyznávají. Ale pro věřící se může stát čímsi na způsob šikany.

Proticírkevní styl se neměnil ani v průběhu dalšího vývoje právního systému komunistického státu. Po vydání „socialistické ústavy“ z roku 1960 došlo k rozsáhlé rekodifikaci hlavních právních odvětví tehdejšího právního řádu, mezi jinými též vydáním nového trestního zákona a nového zákona o rodině.

Trestní zákon č. 140/1961 Sb., účinný od 1. ledna 1962, znovu uvádí skutkovou podstatu trestného činu zavedeného do právního řádu v roce 1950 pod názvem „porušování zákona o právu rodinném“. Rozdíl spočívá spíše ve formulaci modernější češtinou. Skutková podstata je pod § 211 vyjádřena takto: „Kdo při výkonu své duchovenské činnosti nebo podobné náboženské funkce poruší, byť i z nedbalosti, ustanovení zákona o právu rodinném, zejména tím, že vykoná

náboženský sňatkový obřad s osobami, které spolu neuzavřely manželství, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.“. Ustanovení § 211 bylo zrušeno spolu s jinými „náboženskými“ trestnými činy a řadou trestných činů omezujících lidská práva zákonem č. 159/1989 Sb. ze dne 13. 12. 1989.

Zákon o rodině ze dne 4. prosince 1963 č. 94/1963 Sb., účinný od 1. dubna 1964, který nahradil zákon o právu rodinném č. 265/1949 Sb., obsahoval ve svém § 3 ustanovení: „Manželství se uzavírá souhlasným prohlášením muže a ženy před orgánem státu, že vstupují spolu do manželství, a to veřejně a slavnostním způsobem, v přítomnosti dvou svědků.“ § 10 tohoto zákona stanovil: „Náboženské sňatkové obřady nejsou dovoleny před uzavřením manželství“.

Jediná novela zákona o rodině č. 94/1963 Sb. z období komunistického režimu, tj. zák. č. 132/1982 Sb., se formy uzavření manželství netýká.

Období od 1. 7. 1992

První novelou zákona o rodině, realizovanou po obnovení demokracie a právního státu v Československu, byl zákon ze dne 28. dubna 1992 č. 234/1992 Sb. Zavedl s účinností od 1. července 1992 znovu tradiční alternativní formu sňatku. Ve svém § 3 stanovil: „Manželství se uzavírá souhlasným prohlášením muže a ženy před orgánem státu nebo před orgánem církve nebo náboženské společnosti ... že spolu vstupují do manželství, a to veřejně a slavnostním způsobem v přítomnosti dvou svědků.“ Dosavadní § 4 zákona o rodině, nově nazvaný „Uzavření manželství před orgánem státu“, byl přeformulován.

Za § 4 byly vloženy §§ 4a, 4b a 4c.

Podle § 4a pod rubrikou „Uzavření manželství před orgánem církve“ bylo stanoveno:

„(1) Prohlášení o uzavření manželství učiní muž a žena před příslušným orgánem církve, a to před osobou vykonávající činnost duchovního registrované církve nebo náboženské společnosti ...

(2) Manželství církevní formou se uzavírá v kostele nebo na jiném vhodném místě určeném předpisy církve nebo náboženské společnosti pro náboženské obřady nebo náboženské úkony.

(3) Je-li život toho, kdo chce uzavřít manželství církevní formou, přímo ohrožen, může se manželství uzavřít na kterémkoli vhodném místě.

(4) Orgán církve, před kterým došlo k uzavření manželství, je povinen bezodkladně doručit protokol o uzavření manželství s uvedením skutečností podle zvláštních předpisů ... příslušnému orgánu pověřenému vedením matrik, v jehož obvodu se uzavřelo manželství. ...“.

Registrovaná církev a náboženská společnost, o níž se hovoří v § 4a odst. 1, byla vymezena odkazem na zákon č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností. V § 4a odst. 4 je „zvláštním předpisem“ míněn § 11 zák. č. 268/1949 Sb., o matrikách; orgán pověřený vedením matrik byl stanoven § 4 odst. 1 téhož zákona.

Podle § 4b podmínky uzavření manželství stanovené zákonem o rodině platí i při uzavření manželství církevní formou.

Novelu je podle našeho názoru z historického i věcného hlediska přivítat: zrovnoprávnila sňatek církevní se sňatkem civilním. Důležitost existence obou forem sňatku a důležitost jejich rovnoprávnosti můžeme vyjádřit následujícím způsobem: „Odporovalo by přirozené potřebě člověka a důstojnosti manželského stavu, kdyby byli občané připraveni o náboženské nebo občanské sňatkové obřady. Ani občanský sňatek nelze ze závažných lidských a psychologických důvodů nahradit pouhým podepsáním protokolů před úředníkem pověřeným vést matriky. V uvedených souvislostech také pochopíme, proč se někteří věřící brání dvojímu uzavírání sňatku tam, kde je vnucována obligatorní občanská forma jeho uzavírání. Dvojí skládání manželského slibu je v rozporu s jedností manželství a navíc znamená, že křesťané jsou nuceni podílet se také na necírkevním obřadu se sakrálními prvky.“¹⁴ Jde o to, aby se občané, kteří vstupují do manželství, nebyli nuceni v jednom případě přetvařovat.

V dalším vývoji rodinného práva je třeba zmínit, že vláda České republiky na počátku roku 1995 uložila Ministerstvu spravedlnosti ČR, aby do konce září 1995 předložilo návrh novely občanského zákoníku, který by upravoval rodinněprávní vztahy. Paragrafované znění této novely bylo předloženo Parlamentu České republiky, ale nebylo před parlamentními volbami v roce 1996 schváleno.¹⁵ § 855 navrhované úpravy zachovával rovnost mezi občanským a církevním sňatkem.

Nová vláda vzešlá z voleb v roce 1996 změnila koncepci a rozhodla o novelizaci zákona o rodině. Nakonec byl jako novela zákona o rodině odhlasován iniciativní návrh poslanců, jehož podkladem byly všechny předchozí vládní návrhy.¹⁶

¹⁴TRETERA, Jiří Rajmund, *Konfesní právo a církevní právo*, nakl. Jan Krigl, Praha, 1997, s. 235–236.

¹⁵HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol., *Zákon o rodině*. Komentář., 3. vydání, C. H. Beck, Praha, 2005, s. XXI.

¹⁶Ibid.; K tomuto poslaneckému návrhu cf též <http://www.psp.cz/sqw/tisky.sqw?O=2&T=128> (20. 4. 2006).

Tato novela, publikovaná pod č. 91/1998 Sb., stanovila, že snoubenci si musí před uzavřením církevním sňatkem obstarat potvrzení matrikového orgánu o tom, že jsou schopni podle právního řádu ČR uzavřít sňatek. Toto potvrzení nesmí být ke dni církevního sňatku starší tři měsíců. Nesplnění této podmínky má za následek občanskoprávní neexistenci manželství. Orgán církve a náboženské společnosti je povinen do tří pracovních dnů od uzavření manželství doručit protokol o uzavření manželství příslušnému matričnímu úřadu, v jehož obvodu k uzavření církevního sňatku došlo.¹⁷

Také uvedenou zákonnou úpravu lze přijmout se zadostiučiněním jako upevnění dosavadního systému alternativní formy uzavření sňatku. Vždyť se nebezpečí omylu ze strany duchovních snížilo na minimum. (Případným pochybením nelze samozřejmě zcela zabránit – všeobecně známými se v posledních letech stala pochybení některých reprezentantů světských autorit ...)

Také nová konfesněprávní legislativa, především zákon o církvích a náboženských společnostech č. 3/2002 Sb. ve znění pozdějších předpisů, počítá s dalším uplatňováním alternativní formy sňatku. Právo na sňatkové obřady s veřejnou účinností je uvedeno mezi „zvláštními“ právy církvi a náboženských společností.

Sám pojem zvláštních práv je sice ve vědě konfesního práva kritizován, např. pro obtížnost jejich nabytí, případně z toho důvodu, že by mohla být chápána spíše jako určitá privilegia, udělovaná státem církvím a náboženským společnostem. Ve skutečnosti je právo uzavřít manželství před určitou církví a náboženskou společností spíše realizací práva jednotlivce na náboženskou svobodu.¹⁸ Skutečnost, že sňatek s občanskoprávními účinky se uzavírá jen před některými církvemi a náboženskými společnostmi, není důvodem odnětí tohoto práva všem.

Návrh nového občanského zákoníku

Při přípravě nového občanského zákoníku došlo k prosazení myšlenky obligatorního civilního sňatku.¹⁹ Bylo to poněkud překvapivé rozhodnutí: obligatorní

¹⁷Cf. TRETERA, Jiří Rajmund, *Stát a církev v České republice*, Kostelní Vydří, 2002, s. 146–147.

¹⁸Cf. PŘIBYL, Stanislav, *Pojetí tzv. „zvláštních práv“ církvi a náboženských společností podle zákona č. 3/2002 Sb.*, in: *Revue církevního práva* č. 27 – 1/04, vyd. Společnost pro církevní právo, Praha, 2004, s. 7–20.

¹⁹Cf. ELIÁŠ, Karel, ZUKLÍNOVÁ, Michaela, *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*, Linde, Praha, 2001, s. 159. Věcný záměr občanského zákoníku schválila vláda České republiky dne 18. dubna 2001. Toho dne se o myšlence civilního sňatku dozvěděla z tisku také širší právnická veřejnost.

civilní sňatek v naší zemi byl v myslích mnoha právníků i dalších zástupců odborné veřejnosti spojován s totalitním režimem. Dodnes se nemohu zbavit vzpomínky na leknutí a pobouření, které tato zpráva vyvolala. Uznání právní účinnosti církevního sňatku vedle civilního, jeho zrovnoprávnění se sňatkem civilním, je pro mnohé jedním ze symbolů svobody dosažené po roce 1989.

Ustanovení o obligatorním civilním sňatku pronikla také do paragrafovaného znění nynějšího návrhu občanského zákoníku (§ 529).²⁰

Alternativní forma uzavírání sňatku je „projevem naprosté neutrality státu v náboženských záležitostech a svobody jednotlivců jednat, případně nejednat podle zásad své víry, náboženství nebo světového názoru. Možnost volby církevního sňatku bezesbytku naplňuje čl. 15 Listiny základních práv a svobod, který zaručuje svobodu svědomí a náboženského vyznání. Občan tak není nucen nadbytečně podstoupit obřad uzavření sňatku dvakrát ... Alternativní forma uzavírání sňatku je praktickým projevem ústavně zaručeného práva podle č. 16 odst. 1 Listiny (základních práv a svobod) na svobodný projev náboženství nebo víry náboženskými úkony, resp. obřady, v tomto případě s účinky pro oblast světského práva, a je projevem respektu k právu církvi a náboženských společností svobodně spravovat své záležitosti, podle čl. 16 odst. 2.“²¹ Alternativní forma uzavření sňatku je v souladu s principem světonázorové neutrality státu (čl. 2 odst. 1 Listiny základních práv a svobod). Neutralita není vyjádřena tím, že odepřeme možnost svobodné volby.

Alternativní forma sňatku koresponduje s úpravou ve většině členských států EU – platí v sedmnácti z nich. Jsou to: Česká republika, Dánsko, Estonsko, Řecko, Španělsko, Irsko, Itálie, Kypr, Lotyšsko, Litva, Malta, Polsko, Portugalsko, Slovensko, Finsko, Švédsko, Velká Británie.²² Alternativní forma uzavírání sňatku byla obnovena také v Chorvatsku.²³ Všech padesát států USA má alternativní formu uzavírání sňatků²⁴, stejně tak i Kanada, Indie a další čle-

²⁰Návrh občanského zákoníku (Část první až čtvrtá). Návrh pracovní komise, Ministerstvo spravedlnosti České republiky, s. 93.

²¹TRETERA, Jiří Rajmund, *Stát a církev v České republice*, Kostelní Vydří, 2002, s. 146.

²²Cf. ROBBERS, Gerhard (ed.), *State and Church in the European Union*, Second Edition, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2005, 589 s.

²³Cf. PADJEN, Ivan, *Church and State in Croatia*, in: FERRARI, Silvio, DURHAM, Cole W., *Law and Religion in Post-Communist Europe*, Peeters, Leuven – Paris – Dudley, MA, 2003, s. 78.

²⁴Cf. BASSETT, William, *Religious Organizations and the Law*, Vol. 2., West Group, Eagan, MN, 2001, s. 10–18. K právní úpravě v jednotlivých členských státech USA, cf. HAMMAR, Richard R., *Pastor, Church & Law*, Third Edition, Matthews, NC, 1999.

nové Commonwealthu. Obligaturní civilní sňatek si udržely především země napoleonsko – bismarckovské tradice.²⁵

Ponechání alternativní formy uzavření sňatku by jistě bylo oceněno jako projev náboženské svobody a výraz pochopení pro víru vyznávající občany.

Resumé

Článek se zabývá formou uzavírání manželství v Českých zemích od konce 18. století do současnosti. Možnost uzavřít manželství před orgánem církve a náboženské společnosti byla v českých dějinách dána nepřetržitě až do doby účinnosti zákona o právu rodinném – k 1. lednu 1950. K obnovení alternativní formy uzavření sňatku došlo po obnovení demokracie a právního státu s účinností od 1. 7. 1992. Návrh nového občanského zákoníku, který zavádí myšlenku povinného civilního sňatku, je v rozporu s tradiční úpravou platnou v Českých zemích a je zbytečným omezením svobody občanů vyznávajících náboženskou víru.

Abstract

The Alternative Form of Marriage in the Czech Lands is Endangered

The article deals with the forms of marriage valid in the Czech lands from the end of the 18th century to the present. Before the Family Law Act came into effect on 1 January 1950, it was possible to conclude a marriage before a body of a church or religious society. This alternative form of state recognition of marriage was reinstated after the reimplementation of democracy and the rule of law, effective 1 July 1992. However, the new draft civil code introduces a compulsory civil marriage. This rule contradicts the traditional regulation that existed in the Czech lands and represents an unnecessary limitation on the freedom of citizens with religious beliefs.

Zusammenfassung

Alternative Eheschließungsform in den Böhmischen Ländern gefährdet

Der Artikel befasst sich mit der Eheschließungsform in den böhmischen Ländern seit dem Ende des 18. Jahrhunderts bis zur Gegenwart. Die Möglichkeit, eine Ehe vor dem kirchlichen Organ zu schließen, stand in der tschechischen Geschichte ununterbrochen

²⁵Cf. TRETERA, Jiří Rajmund, *Stát a církev v České republice*, Kostelní Vydří, 2002, s. 146.

bis zum Inkrafttreten des Familiengesetzes am 1. Januar 1950 zur Verfügung. Die Wiedereinführung der alternativen Eheschließungsform trat nach dem Rückkehr der Demokratie und des Rechtsstaates am 1. Juli 1992 in Kraft. Der Entwurf des neuen Zivilgesetzbuches, das die Idee einer obligatorischen zivilen Eheschließungsform durchsetzt, steht im Widerspruch zur gültigen und zugleich traditionellen Regelung und stellt eine zwecklose und unbegründete Beschränkung der Freiheit der Gläubigen dar.

Riassunto

I modi alternativi per contrarre matrimonio minacciati

L'articolo é dedicato ai riti coi quali vanno contratti i matrimoni sul territorio ceco dalla fine del '700 ad oggi. Fino all'entrata in vigore della Legge sul diritto di famiglia il 1° gennaio 1950 c'era sempre la possibilità di contrarre matrimonio davanti al ministro d'una chiesa o un altro ente religioso. Il rinnovamento di questo principio é venuto con la ripresa di democrazia ed é stata efficace dal 1° luglio 1992. Il progetto del nuovo codice civile é contrastante al regolamento tradizionale usato nel nostro paese ed rappresenta una limitazione inutile dei cittadini appartenenti alle confessioni.

O autorovi

JUDr. Záboj Horák, Ph.D., LL.M., narozen v roce 1975 v Praze. Po ukončení studia na Právnické fakultě Univerzity Karlovy (1998) studoval v letech 1999 až 2000 na právnické fakultě Univerzity v Münsteru občanské a obchodní právo a v roce 2001 získal titul LL.M. Po absolvování prezenčního doktorského studia na Právnické fakultě UK (1999–2002) působí na katedře právních dějin Právnické fakulty Univerzity Karlovy, od roku 2003 jako odborný asistent. Věnuje se římskému právu, právním dějinám, církevnímu a konfesnímu právu. Je členem pracovního výboru Společnosti pro církevní právo a redakční rady Revue církevního práva.

JUDr. Záboj Horák, Ph.D., LL.M., was born in Prague in 1975. After finishing his studies at the Law School of the Charles University in Prague in 1998, he studied civil and commercial law in 1999–2000 at the Law School of Münster University, where he was awarded an LL.M. degree. He also studied in the resident doctoral program at the Law School of the Charles University in 1999–2002, and today he works in the legal history department of the Law School. He specializes in Roman law, legal history, church law and state law on

churches and religious societies. He is a member of the operational committee of the Church Law Society and of the Church Law Review editorial board.

JUDr. Záboj Horák, Ph.D., LL.M., geb. 1975 in Prag. Nach dem Studiumsabschluss an der Juristischen Fakultät der Karlsuniversität (1998) studierte er 1999–2000 an der Rechtswissenschaftlichen Fakultät der Universität in Münster Bürgerliches und Handelsrecht (2001 LL.M.). Nach dem Doktorandenstudium an der Juristischen Fakultät der Karlsuniversität (1999–2002) ist er am Lehrstuhl für Rechtsgeschichte derselben Fakultät tätig, seit 2003 als wissenschaftlicher Assistent. Er widmet sich dem Römischen Recht, der Rechtsgeschichte, dem Kirchen- und Staatskirchenrecht. Er ist auch Mitglied des Exekutivausschusses der Gesellschaft für Kirchenrecht und des Redaktionsausschusses der Revue für Kirchenrecht.

JUDr. Záboj Horák, Ph.D., LL.M., nato a Praga nel 1975. Dopo gli studi alla la Facoltà di Giurisprudenza della Università Carolina (1998) studiò fra 1999–2000 nella Facoltà di Giurisprudenza della Università di Münster il diritto civile e commerciale ed ottenne il titolo „LL.M.“. Dopo essersi laureato dal programma di ricerca nella Facoltà di Giurisprudenza UK (1999–2002) è divenuto, da assistente specializzato, membro della Cattedra della storia di diritto della medesima facoltà. Si dedica al diritto romano, storia di diritto, diritto canonico e confessionale. Fa parte del Comitato della Società per il diritto delle Chiese e del consiglio editoriale di questa Revue.

Kritika přípravy odnětí svobody volby občanského nebo církevního sňatku*

Ivo Telec

Motto:

„§ 211

Porušování zákona o právu rodinném

Kdo při výkonu své duchovenské činnosti nebo podobné náboženské funkce poruší, byť i z nedbalosti, ustanovení zákona o právu rodinném, zejména tím, že vykoná náboženský sňatkový obřad s osobami, které spolu neuzavřely manželství, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.“

(trestní zákon z roku 1961)

Příspěvek se věnuje civilistickému tématu z práva rodinného. Nahlíženo na ně je zejména pohledem lidskoprávním kladoucím důraz na jedince a jeho svobodu. Téma má diskusní podobu vyvolanou pracovním návrhem nového českého občanského zákoníku v části o uzavírání sňatku.

I.

Lidé jsou svobodní (čl. 1 Listiny), a také různí ... Jeden „věří v něco“, druhý „věří v nic“. Třetí je třeba úplně lhotejný. Někdo dává přednost starostovi nebo členům obecního zastupitelstva za politickou stranu, blízkou jeho politickým názorům, jiný zase upřednostňuje duchovního náboženské společnosti, která

*Rozšířený diskusní příspěvek na pokračující (druhé) konferenci k rekodifikaci občanského zákoníku, pořádané na Právnické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci ve dnech 30. 11. až 1. 12. 2005. Jedná se o reakci zejména na vystoupení, v abecedním pořadí, *Milany Hrušákové* a *Michaely Zuklínové*, které byly stoupenkyněmi obnovení obligatorního občanského sňatku. Diskuse neměla jednoznačné vyústění.

usiluje o návrat náboženství do veřejného prostoru pluralitní společnosti svobodných lidí. Někomu je to jedno.

Roku 1992 byla v Československu uzákoněna možnost volby formy sňatku: občanského, nebo církevního.¹ Česká republika ji převzala, ač *nebyla povinná*. Svobodu volby formy sňatku máme dosud. Napříště by ale měla být, alespoň pracovně vzato, lidem odejmuta.²

Některými spoluobčany je tato svoboda vnímána dobovými politickými očima jako jeden z výhonů listopadového politického převratu roku 1989. Jiní lidé, a také jich není málo, dávají politickou přednost „výdobytkům“ socialismu, jímž uvykli a které předpokládaly výhledový zánik náboženství a náboženského citění, protože bylo obojí politicky a právně vytěsněno z dřívějšího veřejného prostoru do soukromí. O kriminalizaci duchovních již ale nestojí nikdo.

Naše dějiny, a mnohdy i současnost, jsou plny bojů; a to i lýtých bojů náboženských. Stejně tak jsou plny bojů o získání pozemské moci nad jinými lidmi, jejich osudy a nad jejich majetky. Bojů o moc mezi mocí světskou a církevní. U nás v Evropě mezi císařem a římským papežem (ale nejen jimi). Prostý lid se musí podrobit.

Myslím, že svou neblahou roli přitom všem sehrává „démon nesnášenlivosti“ či „démon pokušení“ řídit „společenské vztahy“ i tak, jak to není nezbytně nutné, či alespoň prosadit svou osobní vůli, byť jen hlasitostí svého hlasu.

Rok 1992 v tomto směru u nás znamenal „zahnání čerta“ soupeření mezi státem a církví (církvemi). Předchozí dějství vyhrál stát (ovšem poněkud *unfair*). Oba soupeři zmíněného roku dostali, co chtěli. V daném ohledu to znamená přijímat sňatečná prohlášení snoubenců se statusovými právními účinky (soukromo- i veřejnoprávními).

Dnešní *právní bezpečí* sňatečné způsobilosti, zajišťované od roku 1998 *nuceným* předchozím *osvědčením* matričního úřadu, je přitom podle všeho dostatečné.

Zmínit můžeme jinou věc. A to selhání některých politiků, kteří oddávali, ač jim již zanikl mandát člena obecního zastupitelstva. Kvůli jim, tedy díky *politikům* (sic!), musel stát změnit i právo rodinné; srv. § 104b zákona o rodině po novele z roku 2002. Žel, selhali přitom i někteří soudci, když, pravděpodobně pod vlivem špatného právníckého vzdělání, neznali význam právního principu dobré víry pro platný právní řád a v jeho rámci. Nápravy se musel ujmout zákonodárce se zpětnou účinností (sic!).

¹Zda se tak stalo legislativně správně, anebo nikoli, je věcí jinou. Na existující svobodu volby formy sňatku to nemá vliv.

Celkem vzato, platný právní stav, který konečně nastal, je v zásadě *vyhovující*. Možná revize v jeho rámci ovšem vyloučena není a čas od času je vhodné ji i v jakýchkoli jiných zákonodárných případech provést.

Co se tedy děje?

Proč vadí platný právní stav, že jej chceme změnit?

Musíme jej změnit? Jak změnit?

Tak, že lidem odejmeme svobodu volby formy sňatku ve prospěch *obligatorní formy občanské*.

To jsem už zde ale měli? Ano, měli ...

II. Důvody

Pohledme na důvody. Začasto jsou emocionálně zabarvené, v lepším případě právně rétorické. Byl by zde býval logický důvod *a simile*, jestliže by platilo, že „stát rozvádí, stát oddává“. Jenže to u nás neplatí. „Neoddává“ stát, který přijetí sňatečného prohlášení svěřil do rukou *obecního politika* anebo *duchovního*. Jedná se o přenesenou působnost od státu.³

Nepochybně je politickým rozhodnutím státu (v právní formě zákona), na koho a proč deleguje výkon veřejné moci a v jakém rozsahu. Stát tak může suverénně učinit i tak, že výkon části své moci svěří soukromoprávní osobě; např. i církvi nebo náboženské společnosti či komukoli jinému. Třeba „Spolku ateistů“, bude-li chtít. – Jinou otázkou je účinnost záruk před zneužitím nebo vadným výkonem takto svěřené moci. Ale to je vskutku jiná otázka.

Dovolávání se *odluky církve* od státu je pádným právním důvodem (čl. 16 odst. 2 Listiny). Tato odluka dosud není zdaleka úplná. Nicméně, i kdyby pracovní návrh měl přispět k *rozšíření* či *dostání* odluky církve od státu, bylo by nutno se zaobírat, co je *účelem* této odluky. Jaký význam má z ústavního hlediska *podstaty a smyslu lidských práv*. Co jí jedinec, o něhož jde v prvé řadě, v tomto ohledu získá. V dnešní době nejde o odloučení dvou znesvářených stran, „papeže a císaře“. Právní otázka odluky církve od státu má významný rozměr lidskoprávní.

²Viz § 529 návrhu občanského zákoníku. Část první až čtvrtá. Návrh pracovní komise. [Hlavní zpracovatelé K. Eliáš a M. Zuklínová.] Úřední tisk Ministerstva spravedlnosti bez čj. a bez data (jaro 2005), s. 93. Titíž hlavní zpracovatelé byli hlavními zpracovateli návrhu věcného záměru občanského zákoníku schváleného usnesením vlády. Srv. Eliáš, K. – Zuklínová, M.: Principy a východiska nového kodexu soukromého práva. Praha: Linde Praha 2001, s. 159. Třeba říci, že *Eliášův* názor je v tomto směru poněkud zdrženlivější.

³Zajímavé je, že § 104a zákona o rodině hovoří mj. o delegaci starostovi, zástupci starosty nebo pověřenému členu obecního zastupitelstva, nikoli však o delegaci osobě pověřené oprávněnou církví nebo náboženskou společností. Tím je sám dnešní zákon vnitřně rozporný; srv. § 4a.

Někdo se primate lidských práv posmívá, snad proto, že mu dosud ne zcela rozumí, jiný jej bere vážně.

Účelem rozšíření odluky církve od státu jistěže není vzít lidem *existující* svobodu volby formy sňatku. Přitom *každý*, kdo si zvolil pro soužití mezi mužem a ženou manželství, je vystaven *nutnosti této volby*. Byť by k volbě docházelo třeba jen konkludentně. Snoubenci se *vždy* musí rozhodnout, jakou formu bude mít jejich sňatek, jestliže se k jeho uzavření rozhodli. Nejde jen o datum a o místo, ale též o formu. Je-li sňatečné prohlášení *soukromoprávním úkonem*, což je, je jím i předcházející smlouva snoubenců o volbě sňatečné formy, neboť je rozhodná pro právní následek, který by bez ní nevznikl. – I kdybychom snad dospěli k názoru jinému, totiž, že ona volba není právním jednáním, nic by to nezměnilo na faktu, že se jedná o výkon svobody.

Svobodu lidí *stát pouze uznává*, bere ji na vědomí a ctí, přičemž může stanovit pouze její omezení, resp. stanovit *způsob*, jímž je vykonávána, jakož i její právní *ochranu*. Odnětí svobody je pak takovým mocenským zásahem, že je namíste klást otázku, zda a kdy jej vůbec lze ospravedlnit. Bylo by tomu tak, pakliže by svobodný člověk výkonem své svobody *ohrožoval* jiného člověka nebo veřejný pořádek, dobrý mrav či veřejnou morálku. Cožpak ale o něco takového jde v daném případě? Rozumný člověk řekne, že nikoli.

Jsem toho názoru, že naznačená otázka je též věcí *privátní autonomie* neboli svobody vůle stran *soukromoprávního poměru*. A zde již plynule sestupujeme z vyšší sféry ústavní do sféry soukromoprávní.

Odluka státu od církve či naopak je významnou záležitostí. Má své systémové dopady nepochybně i na právo soukromé; zejména korporační a fundační. Ve srovnání tohoto legitimního cíle s jinými hodnotovými cíli je však nutno dát přednost cíli ještě hodnotnějšímu, a tím je lidská svoboda, jejíž součástí je i svoboda soukromoprávní volby (dohody) sňatečné formy svobodných lidí. K tomu, aby člověk mohl zrát, vyvíjet se, musí mít možnost se svobodně rozhodovat včetně důsledků, které si s tím nese.

Institucionální stránka věci, kam patří i postavení státu či církve nebo náboženské společnosti, má v daném ohledu až *druhotné* místo, které je v podstatě jen podpůrné. To platí o *každé* institucionální stránce.

Jinak řečeno, podstatou věci je, čemu máme dát *přednost*. Jsem toho názoru, že nikdo by neměl být *zbaven možnosti*, navíc již poměrně zažitě od roku 1992, *rozhodnout se sám*. „Právní inženýrství“ ani „nevyřešený osobní poměr k církvim“ tímto důvodem zajisté není.

Argumenty typu „jinde to také nemají“ (ovšem i argumenty „jinde to také mají“) nemají takřka žádnou vypovídací hodnotu. Jednak proto, že ono „jinde“ bývá vybíráno veskrze dle nahodilosti podle toho, co zrovna vím, nebo nevím. Tedy *nevědecky*. Jednak také proto, že kvantita ještě nic neříká o *kvalitě*.

O jaké kvalitě?

O kvalitě života. *Života ve svobodě* se zárukami řádného výkonu veřejné správy, jež je financována obyvatelstvem ku společnému dobru.

Součástí lidské svobody je i *svoboda volby*. I svoboda špatné volby se všemi důsledky, s nimiž jsem měl nebo mohl počítat. Někdy se jen těžko sami rozhodujeme i o banálních věcech, jinde „o nás bez nás“ rozhoduje někdo jiný.

Kdy může narůst míra rozhodování „o nás bez nás“? Tehdy, byl-li by k tomu sdostatek *rozumný důvod*, který by byl současně *ospravedlnitelný*.

Nastal takový čas? Známe takový důvod?

Jediný důvod, který by mohl být v tomto směru právně významný, spočívá v tom, že volba církevního sňatku je sice volbou, avšak ve svém rámci je volbou nerovnou, protože církevní formou lze sňatek uzavřít pouze před církví nebo náboženskou společností státem nadanou *zvláštními právy*. Nikoli tedy před každou. To vše je pravda, nicméně jeví se mi to spíše jako „hledání důvodu“ za každou cenu. Není totiž věcí civilního stavu, a tudíž ani zákonů soukromého práva, že veřejné právo konfesní roztřídí církev a náboženské společnosti na ty, které mají zvláštní práva a na ty, které je z různých důvodů nemají (třebas je ani nechťejí mít). Bylo by nezbytné se tímto tvrzeným důvodem podrobněji zaobírat, a to i z hlediska *lidskoprávního*.

Jiným důvodem je, aby agenda přijímání sňatkových *prohlášení* byla v jedněch rukou (matriční agenda již v jedněch rukou je). Bylo by to jistě *racionálně systematické*, právě pro to, že se jedná o věc osobního stavu s právními účinky vůči komukoli.

Proti tomu svědčí důvod spíše *citový*, nežli rozumový. Církevní forma sňatku může (ovšem i nemusí) být spojena s projevem *niterného náboženského citu*. Může být spojena s *prožitím*, které může mít pro některé lidi vskutku až intimní význam. Nepochopení tohoto citu nebo dokonce posmívání se mu by nemělo být legislativně politickým důvodem odnětí svobody volby. Poukaz na momentální českou statistickou menšinu, by měl být důvodem spíše k *právní ochraně* této menšiny nežli k čemukoli jinému (k zákonodárnému zásahu proti ní).⁴

⁴Důvodová zpráva návrhu na s. 94, když se v ní hovoří o statistice z roku 2001, naznačuje menšinový význam zvolení církevního sňatku. I kdyby se jen menšina rozhodla pro tuto formu, svobodu volby měla většina (každý). Ve své podstatě se tedy jedná o právně politický útok i na většinu.

Odkaz na to, že v budoucnu mohu mít „dvojí“ svatbu zachovánu, a to jednu občanskou (politickou) a druhou vnitrocírkevní, není na místě. Ona „vnitrocírkevní“ by nebyla sňatkem s účinky podle státního práva, jejichž dosažení svou *vůli* sleduji. Náboženský obřad bez civilněprávních i veřejnoprávních účinků sekulárního práva zůstává jen jedním z mnoha možných obřadů, počínaje lidovými zvyky a konče třeba oslavou „ztráty svobody“ v klubu cyklistů.

Nesouhlasím s vyvoláváním strachu z islámu či z jiných nám neznámých cizokrajných náboženských jevů. Mnohdy tak činíme jen z *vlastní neznalosti* cizího, jindy zase proto, že vystrašíme-li lidi, snadněji se nám podaří je třeba jen nepřímou ovládnout, a tak uplatnit svou vlastní moc nad nimi. Je-li zde skutečná hrozba, řešme ji přiměřenými právními prostředky ochrany veřejného bezpečí. Strach z různých hrozeb, ať skutečných nebo ireálných, *nesmí* být důvodem (záminkou) pro nepřiměřené omezování svobody ani práv.

Internacionalizace průběhu lidského života volá po sjednocování a víceméně je v mnohém vyžaduje.⁵ Proč by se však měla ubírat zrovna *touto* cestou? Jen proto, že ten či onen stát má zrovna silnější hlas, anebo proto, že momentální většina přehluší menšinu? O kvalitě života opět ani slovo.

Mezinárodní právo nás k žádné změně nenutí, neboť platný právní stav je s ním v souladu.⁶ Mezinárodní „tendence“ směřující někam jinam, mohou zůstat ještě po desítky let jen tendencemi bez dalšího. Navíc, a to není bezvýznamné, mohou vycházet z jinak historicky nastalého stavu soupeření „dvou mocí o moc“. Ostatně, *lidé nemusí bránit svobodu, kterou nikdy neokusili, protože jim to jiní lidé ani nedopřáli*.

Vědecky by bylo přijatelným *východiskem*, jestliže by stoupenci změny veřejně předložili aktuální statistiku států světa s tou či onou anebo obojí formou sňatku. Zároveň by bylo zapotřebí uvést, k jakým posunům došlo ve významném (a kterém?) období, zda a jaké tendence z toho můžeme vyvozovat a zejména na základě jakých *prognostických metod* je můžeme vyvozovat. Vědecky nestačí několik nahodile sebraných údajů z některých evropských států. Jinými slovy, vyžaduje to *práci*. A to jsme jen u *vstupního vědeckého rozboru* bez dalšího.

⁵Viz důvodovou zprávu návrhu, s. 94.

⁶Srv. Čl. 1 (2) *Úmluvy o souhlasu k manželství, nejnižším věku pro uzavření manželství a registraci manželství*, vyhl. pod č. 124/1968 Sb. V důvodové zprávě pracovního návrhu je název úmluvy cit. v neúředním překladu, ovšem s poukazem na překlad úřední, aniž je znám pro to důvod.

III. Alternativy

Test poměrnosti, jak jej známe z právní vědy, a to nejen z nauky ústavního práva, nám říká, že nežli „řízíme“, máme „dvakrát měřit“.

Čili máme hledat šetrnější, můžeme říci i svobodýmilovnější, řešení (zásah), jak dosáhnout spravedlivého cíle. Ponecháme-li stranou samu otázku, zda změnou sledovaný cíl je vůči lidem ospravedlnitelný, zůstává nám nezodpovězena otázka, proč nebyla zvolena *šetrnější alternativa*, pokud si ji lze představit. Byl to nedostatek sociální imaginace? Anebo něco jiného? Existuje vůbec taková alternativa?

Zpracovatelé příslušné části nového občanského zákoníku by na ni měli veřejně odpovědět.

Ostatně, beztak manželství jako sociální fakt zpravidla vzniká dohodou muže a ženy doma. Ostatní je spíše jen „juristická nadstavba“, ať tuzemská nebo mezinárodní, která má různé rozumné či méně rozumné důvody. Krom toho, oč tu běží, je „pouze“ otázka *přijímání soukromoprávních sňatečních volních projevů*. Nikoli sám zápis do matriční knihy manželství. Církev již po řadu let matriční knihy nevedou. Při hledání možných alternativ proto musí být brán zřetel i nato, že již nejde o věci matriční, nýbrž, řekněme, *předmatriční*.

Jinak řečeno, o odnětí svobody volby formy sňatku, je-li vůči lidem vůbec legitimní, bychom mohli uvažovat teprve tehdy, vyčerpáme-li jako nemožné všechny postupy, které by byly z hlediska dotčení lidské svobody „méně invazivní“.⁷

Co zde pouze naznačuji je nepochybně *vědecky* legitimním požadavkem, máme-li přípravu nového českého občanského zákoníku vést na *vědecké* úrovni.⁸

IV. Závěr

Příprava *odnětí svobody* volby formy sňatku představuje výraznou změnu současných soukromoprávních poměrů. V tomto ohledu ji lze označit jako změnu k horšímu.

Nedocenení lidskoprávní svobody nebo až pohrdnutí jí může nepřímou vyvolávat jinak již zahnaný střet mezi „císařem a papežem“, na kterém ovšem prodělají snoubenci, kteří se *opět* budou *muset přizpůsobit* „moci vítěze, který bere vše“. Ať je to historicky zrovna ten, nebo onen. Proto je současná úprava, která lidem

⁷Na veřejné konferenci (viz úvodní pozn.) ovšem zazněl, snad jen bezděčný, výrok *Zuklinové* o „takzvané“ svobodě. Blíže nebyl vysvětlen.

⁸Část jednacího dne 1. 12. 2005 na cit. konferenci připomínala spíše obecnou rozpravu v Parlamentu nežli cokoli jiného. O *politikum* v širokém slova smyslu se totiž jedná od samého počátku.

ponechává svobodu volby, ve své *podstatě demokratická* a míří i k *odpovědnosti* za provedenou volbu. V tomto pohledu je proto správná.

Nevím, zda by bylo ku prospěchu *obrody* českého práva, jestliže by nový občanský zákoník měl být dílem rozbourán naznačeným „trojským koněm“. Zastánců zásadní kontinuity s československým socialistickým občanským právem, kterým koncepce nového občanského zákoníku není zcela po vůli, je bez tak dost.

Jsem si vědom, že předložená argumentace je rétorická. Opírá se o *hodnotový* soud. Jinak to ale v tomto případě nejde. Možná je i liberálně politická. Anebo konzervativní?

Svoboda je jemná květinka. Háklivá na jakýkoli závan síly. V posledních letech nám mnohde opět vykvetla, jinde je ještě nedorostlá, stejně jako i my sami. Nač ji ale trhat? Snažme se raději do ní dorůst. Dokud se nám to nepodaří, buďme zdrženliví, pokud jde o osudy cizích lidí a o jejich jedinečné životy podle vlastního štěstí.

Resumé

Článek má diskusní podobu a souvisí s aktuálními rozpravami o rekonstrukci českého občanského práva. Autor vychází z pracovního návrhu nového českého občanského zákoníku, který by měl napříště uzákonit pouze civilní formu sňatku. Taková úprava by však znamenala podstatnou změnu oproti dnešnímu právnímu stavu.

Autor pohlíží na tuto otázku prismatem lidských práv a svobod. Zejména vychází ze svobody volby sňatečné formy, pro jejíž odejmutí neshledává žádné přesvědčivé důvody. Článek se opírá zejména o rétorickou argumentaci hodnotového významu, neboť se jedná o věc lidské svobody. Současně autor volá po vědeckých podkladech nového občanského zákoníku, které by v tomto směru byly dostatečný východiskem pro eventuální revizi dnešního stavu.

Celkově však autor odmítá dosavadní právně politickou snahu, neboť ji považuje za krok, k němuž chybí dostatečně rozumný a ospravedlnitelný důvod. Dokládá to pak i na příkladech z posledního českého legislativního vývoje v tomto směru.

Abstract

A Critique of the Preparations to Eliminate the Freedom of Choice between Civil and Religious Marriages

The article contributes to the current debate on the recodification of Czech civil law. The author looks at the working draft of the new Czech Civil Code, which proposes a mandatory civil marriage. This regulation would dictate a substantial change from the current legal practice.

The author approaches this matter through the prism of human rights and freedoms; particularly, he bases his arguments for the availability of religious marriage on freedom of choice in the form of marriage and finds no reasons necessary for the deprivation of this freedom. Principally, he presents rhetorical arguments regarding the value issues because the matter concerns human freedom. At the same time, the author asks for some scientific basis for the new Civil Code that would provide sufficient data for possible revision of the current regulation.

In general, the author rejects the present legal-political effort to change the current regulation because he considers it to be a change that lacks sufficiently reasonable and justifiable grounds. He provides evidence from the latest Czech legislative development in this context.

Zusammenfassung

Kritik der vorgesehenen Abschaffung der freien Wahl zwischen der bürgerlichen und der kirchlichen Eheschließung

Der in Diskussionsform gefasste Artikel hängt mit den aktuellen Debatten über die Rekodifizierung des tschechischen Privatrechts zusammen. Als Vorlage dient dem Verfasser der Entwurf des neuen Bürgerlichen Gesetzbuches, das gesetzliche Regelung nur für die bürgerliche Eheschließung vorsieht. Eine solche Regelung würde jedoch eine wesentliche Änderung der heutigen Lage darstellen.

Für den Verfasser stellen den relevanten Maßstab die Menschenrechte und Freiheiten dar. Er geht von der Freiheit der Wahl der Eheschließungsform aus, für deren Beschränkung er keine überzeugenden Gründe findet. Der Artikel stützt sich auf die Rhetorik der wertgebundenen Argumentation, denn es handelt sich um die Sache der Menschenfreiheit. Gleichzeitig werden von dem Autor die wissenschaftlichen Unterlagen des neuen Gesetzbuches gefordert, die eine Revision der heutigen Lage begründen könnten.

Der Autor lehnt die bisherigen rechtspolitischen Versuche ab. Er hält sie für einen Schritt ohne zulängliche und vernünftige Begründung. Das wird anhand einiger Beispiele der neuerlichen Gesetzgebungsentwicklung dargelegt.

Riassunto**La preparazione per togliere la possibilità di scelta fra il rito civile o canonico del matrimonio – una critica**

L'articolo presenta una polemica attuale riguardante il progetto di ricodificazione del diritto civile ceco. L'autore esce dalle proposte del nuovo codice che impone l'obbligo di contrarre matrimonio solo nel rito civile. Questo significherebbe comunque una variazione importante dell'odierno stato giuridico.

L'autore esplica la questione dal punto di viste di diritti fondamentali e libertà dell'uomo. Non trova nessun argomento rilevante per togliere all'individuo la possibilità di scelta. L'articolo è costruito sull'argomentazione retorica dei valori, perché si tratta della questione di libertà umana. Allo stesso tempo l'autore chiede fondamenti scientifici giustificanti l'eventuale revisione dello stato odierno nel nuovo progetto-codice. L'autora rifiuta in complesso le tendenze legislativo-politiche in questo senso considerandole infondate e senza ragione razionale, il che fa vedere sugli esempi dello sviluppo legislativo ceco della materia.

O autorovi

Prof. JUDr. Ivo Telec, CSc., nar. 1959, profesor občanského práva a vedoucí katedry občanského práva a pracovního práva Právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, profesor Masarykovy univerzity v Brně, advokát.

Prof. JUDr. Ivo Telec, CSc., born in 1959, is Professor of civil law and head of the civil and labor law department of the Law School of Palacký University in Olomouc, Professor at Masaryk University in Brno, and an attorney.

Prof. JUDr. Ivo Telec, CSc., geb. 1959, Professor des Bürgerlichen Rechts und Leiter des Lehrstuhls des Bürgerlichen und Arbeitsrechts an der Juristischen Fakultät Palacký-Universität in Olmütz, Professor in Brunn, Rechtsanwalt.

The prof. JUDr. Ivo Telec, CSc., nato 1959, professore di diritto civile e responsabile della cattedra di diritto civile e del lavoro presso la Facoltà di Giurisprudenza della Università di Palacký a Olomouc, professore di diritto civile presso la Facoltà di Giurisprudenza della Università di Masaryk a Brno, avvocato.

Glosa k návrhu obligatorního civilního sňatku

Zdeňka Králíčková

A Comment on the Proposed Mandatory Civil Marriage

Bemerkung zum Entwurf der obligatorischen bürgerlichen Eheschließungsform

Una glossa al progetto dell'obbligatorietà di rito civile del matrimonio

Ve světových komparatistických studiích věnovaných rodinnému právu bývá pomocí celé řady charakteristických znaků vystihována podstata socialistického rodinného práva. Renomovanými autory je zejména zdůrazňována skutečnost, že socialistické právo je výrazem ideologických a právních odlišností, jejichž výsledkem je mimo jiné eliminace jakýchkoli forem vlivu církve na zákonodárnou, výkonnou a soudní moc.¹ Také významný český familiarista *Jiří Haderka* v řadě svých kritických prací věnovaných fenoménu socialistického práva poukazoval na zásadu obligatorního sňatku a sekularizace manželství jako na jednu z klíčových zásad „*catalogu principů, na nichž spočívá tato údajně dokonalejší forma úpravy vztahů v rodině, oproti úpravě rodinných právních vztahů v kapitalistických státech.*“²

Mnozí máme ještě v paměti kriminalizaci církevních oddávajících vykonávajících náboženský sňatkový obřad před uzavřením manželství. *Socialistický stát demonstroval svoji moc ve všech sférách.* Bylo by škoda, kdybychom si

¹Srov. především dílo *Mladenović, M. – Janjić-Komar, M. – Jessel-Holst, C.: The Family in Post-Socialist Countries.* In: *International Encyclopedia of Comparative Law.* Vol. IV, Chap. 10. Tübingen 1998, s. 5.

Dále srov. zásadní práci věnovanou uzavírání manželství *Coester-Waltjen, D., Coester, M.: Formation of Marriage.* In: *International Encyclopedia of Comparative Law.* Vol. IV, Chap. 3. Tübingen 1997. Autoři hovoří o socialistických a komunistických revolucích a jejich vlivu na běh rodinného života na mnoha místech studie, srov. např. výklad na s. 8 a četné odkazy na literaturu.

²Viz zejména úvodní referát J. Haderky na konferenci konané v roce 1998 v Praze, organizované International Society of Family Law, s názvem *Základní rysy právní úpravy rodinného práva v posttotalitních státech střední a východní Evropy.* Právní praxe, 1999, č. 2/3, s. 75 a poznámky pod čarou.

tuto skutečnost museli připomínat v souvislosti s přípravou nového občanského zákoníku, ve kterém má být zakotven pouze obligatorní civilní sňatek.

Návrat církevního sňatku do rodinného práva v roce 1992 je často považován za přínos polistopadového vývoje. Eliminace církevního sňatku v rekonfigurovaném občanském zákoníku by proto mohla být vnímána velmi citlivě. Má-li tento kodex soukromého práva „*chránit osobnost a svobodu člověka i jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých*“ (viz § 2 odst. 1 pracovního návrhu) a má-li dosát svému cíli a účelu vyjádřenému v důvodové zprávě slovy „*kodex soukromého práva se přihlašuje k zásadám práva přirozeného a staví na nich*“,³ měl by dát člověku právo vyjádřit svoji svobodu také, jde-li o volbu formy uzavření manželství. Koncepce obligatorního civilního sňatku by tak mohla být vnímána jako *prvek narušující vnitřní souladnost kodexu*.

Touto malou glosou se dále připojuji k argumentům profesora *Iva Telce* v diskusním příspěvku s názvem „*Kritika přípravy odnětí svobody volby občanského nebo církevního sňatku*“, jakož i k argumentům advokáta *Davidu Uhlíře* na druhé pokračující konferenci k novému občanskému zákoníku, konané na Právnické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci ve dnech 30. listopadu až 1. prosince 2005.⁴

Doc. JUDr. Zdeňka Králíčková, Ph.D.

³Návrh občanského zákoníku. Část první až čtvrtá. Návrh pracovní komise. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, bez č.j., bez vroč. (jaro 2005). [Hlav. zprac. *K. Eliáš a M. Zuklínová*.] S. 12.

⁴Z konference byl pořízen zvukový záznam, který má být součástí budoucího sborníku.

Z návrhu občanského zákoníku k formě sňatku*

From the Draft Civil Code – on the Form of the Marriage Ceremony

*Bestimmungen aus dem Entwurf des Bürgerlichen Gesetzbuches
über die Eheschließungsform*

Dal progetto del Codice civile sul rito di matrimonio

ČÁST DRUHÁ RODINNÉ PRÁVO

Hlava I

Manželství

Díl 1

Všeobecná ustanovení

§ 528

Manželství je trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví zákon.

K § 528:

Hlava první je věnována manželství, a to předně jeho vzniku, totiž sňatku, poté jsou upraveny povinnosti a práva manželů, a konečně se reguluje zánik manželství. Ustanovení § 528 vymezuje manželství jako trvalý svazek muže a ženy vzniklý zákonem stanoveným způsobem. Toto ustanovení nepředstavuje definici manželství, jeho smyslem – nicméně – je výslovně stanovit to, co je pro vlastní podstatu manželství typické, resp. charakteristické, to, bez čeho by manželství nebylo manželstvím (proto např. svazek dvou osob stejného pohlaví manželstvím být nemá).

Manželství je svazkem (neboli společenstvím) dvou osob různého pohlaví, a to o svazkem jednak trvalým (totiž proponovaným jako trvalý), jednak vzniklý způsobem, který závazně stanoví zákon.

*Návrh celého občanského zákoníku je dostupný na webových stránkách: <http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=381&d=40461>.

Trvalost manželství je třeba chápat jako naprosto nezbytný atribut, který manželství odlišuje (kromě zákonné regulace) od stavů či poměrů, které jsou předem uvažovány jako krátkodobé, přechodné. Ostatně, nejen že 70 % manželských svazků (sic! i u nás) přetrvává, ale za první důvod zániku manželství je stále považována smrt manžela.

Účel manželství napříště nebude vymezován. Vždyť účelem jednoho manželství je nebo bývá něco jiného, než co je účelem jiného manželství. Účelem uzavření manželství může být vytvoření pevného základu pro plození a výchovu dětí, ale ke vzniku manželství mohou vést i důvody společenské, psychologické, zdravotní, důvodem existence manželství může být i vzájemná podpora sociální, či naplnění nějakých zájmů ekonomických. Důvody, smysl, či účel trvání manželství se navíc během času zcela nepochybně proměňuje. Bude proto na soudu, před který se ta či ona otázka týkající se manželství dostane, aby sám uvážil, jaký je konkrétní důvod, smysl, účel tohoto jednotlivého manželství, a podle toho pak jednotlivou spornou otázku posoudil. Rozhodně se totiž nelze domnívat, že to má být právě zákon, co zlomí současný narůstající trend odmítání manželství. Ani zákon nemůže mít a nemá sílu nařizovat v době vzrůstajícího počtu neplodných mužů a žen plození a výchovu dětí jako naplňování účelu manželství.

Díl 2

Vznik manželství – sňatek

§ 529

Manželství vzniká svobodným a plným souhlasným projevem vůle muže a ženy (dále jen „snoubenci“), že spolu vstupují do manželství. Projev vůle o vstupu do manželství činí snoubenci osobně před orgánem veřejné moci příslušným podle zvláštního zákona k provedení sňatečného obřadu (dále jen „orgán veřejné moci příslušný k provedení sňatečného obřadu“), v přítomnosti dvou svědků a matrikáře. Sňatečný obřad je veřejný a slavnostní.

§ 530

Manželství se uzavírá tak, že osoba, která za orgán veřejné moci příslušný k provedení sňatečného obřadu projev vůle snoubenců přijímá (dále jen „od dávající“), položí snoubencům otázku, zda chtějí spolu vstoupit do manželství; kladnou odpovědí obou snoubenců vznikne manželství.

K § 529 a 530:

A. Druhý díl první hlavy (§§ 529 až 550) zahrnuje především ustanovení upravující vznik manželství, sňatek, a to jak jeho podstatu, to jest vlastní způsob uzavření manželství, tedy především sňatečný proces. Dále obsahuje ustanovení, která stanoví veškeré podmínky, jejichž splnění se vyžaduje ke vzniku manželství, bez ohledu na to, zda jejich nesplnění je sankcionováno, popř. jak je sankcionováno. Mezi tyto podmínky náleží v první řadě skutečnosti, které brání manželství (*impedimenta matrimonii*).

B. Podle vládou České republiky schváleného věcného záměru občanského zákoníku bude napříště upraven jen civilní sňatek. Jen civilní sňatek bude mít statusové, ale i jiné právní následky, a to jak v rovině veřejnoprávní, tak v rovině soukromoprávní. K tomu je třeba konstatovat:

- Církevní sňatek je věcí víry a vlastní vůle věřícího. Princip obligatorního civilního sňatku neznamena popření náboženské svobody, svobody víry nebo přesvědčení: stejně jako jiné statusové otázky (otázky postavení člověka ve státním společenství) je i tato otázka věcí státu. Ve středověku náležely všechny statusové věci církvi, manželství bylo posledním institutem, který od církve převzal stát – v evangelickém Nizozemí ve století sedmáctém, v katolické Francii ve století osmáctém atd. Naprostá většina evropských států zná jen civilní sňatek (Německo, Rakousko, atd.), v menšině států existuje tzv. státní náboženství, státní církve – tam je civilní sňatek fakultativní (Anglie, severské státy), a v několika málo státech mohou církevní sňatek celebrovat jen výslovně určené církve (Itálie, Portugalsko).
- Církevní sňatek může být celebrován podle ritu kterékoli církve nebo náboženské společnosti; dnešní uznání, resp. pověření státem není relevantní – dojde k vyrovnání účasti státních občanů na náboženském životě, resp. skončí diskriminace skupin občanů pro jejich náboženské vyznání.
- Církevní sňatek mohou muž a žena podstoupit kdykoli, tj. i zcela nezávisle na sňatku civilním, právě proto, že je to jen věcí jejich víry, jejich přesvědčení (duchovní není trestně postižitelný). Mohou také uzavřít jenom sňatek církevní – bez statusových následků. To, co platí o církevním sňatku na území ČR, platí i o církevním sňatku mimo její území.
- Od civilního sňatku se církevní sňatek zásadně liší, a to svou povahou, resp. podstatou: zatímco např. podle ritu katolické církve se muž a žena sobě navzájem zaslubují před tváří Boží (jde o vzájemný, navzájem adresovaný slib požehnaný ordinářem, zástupcem Božím na Zemi), sňatek civilní je svou

podstatou prohlášením před a hlavně vůči státu (snoubenci projevují svou vůli, že spolu vstupují do manželství, oni svou vůli oznamují státu, stát jejich projev vůle (povytce pasivně) přijímá; formálně tedy nejde o vzájemný slib snoubenců, jde o jejich shodné projevy o sňatečné vůli vůči státu).

- Dle sčítání v roce 2001 je u nás dva a půl miliónu věřících, z toho je většina starších šedesáti let: takto padá na váhu stanovisko asi deseti, dvaceti procent obyvatelstva, ale navíc: názor těchto občanů není ani zdaleka jednotný.
- Obligatorní civilní sňatek znala již předválečná osnova OZ – důvody byly zřetelné: odklon od rakouského katolictví, skutečnost existence nové nekato-lické církve, ale také stav na Slovensku (v Uhrách obligatorní civilní sňatek od 1895, pak 1919 návrat k fakultativnímu sňatku na základě tzv. manželské novely).
- Stále větší migrace obyvatelstva Evropy i světa, internacionalizace života, vyžadují jasná pravidla pro statusové věci, a to co možná pravidla jednotná. Tendenci v tomto směru je třeba zachytit co nejdříve.
- Konkrétní podoba civilního sňatku záleží jen na vůli snoubenců: stejně jako je zásadně možné uzavření manželství na lodi nebo v balonu, je možné sňatečný obřad před „úřadem“ omezit na pozdrav, představení a otázky a odpovědi; „proslov“ oddávajícího je možné vyloučit, neboť to není otázka zákonem upravená (stejně jako další faktické a právní relevanci postrádající úkony).

C. Ustanovení § 529 obsahuje základní pravidlo sňatečného procesu. Obdobou s Úmluvou o přivolení k manželství, nejnižším věku pro uzavírání manželství a registraci manželství z roku 1962, publikovanou pod č. 124/1968 Sb., klade důraz na svobodný a plný souhlasný projev vůle (tj. projev opravdové či skutečné vůle) snoubenců před orgánem k provedení sňatečného obřadu, totiž k přijetí sňatečných projevů vůle podle práva státu (totiž podle zákona, srov. dále) příslušným, před svědky, veřejně a slavnostně.

Výraz „snoubenci“ – jedná se o analogii toho, co vyplývá z matričního zákona (znovu nebude vysvětlováno). K volbě se stále klade „prohlášení“ a „projev vůle“, nicméně v obou případech bude užito jednotného čísla, protože jde o jedno prohlášení, jeden projev vůle, a to (srov. výše) nikoli vzájemné, jako je tomu např. u katolického sňatku, ale vůči státu. Výraz „projev vůle“ je patrně vhodnější než výraz „prohlášení“, vzhledem k osobám, které nejsou schopny prohlášení učinit, nicméně činí projev vůle.

K výrazu „plný“. V anglických verzích relevantních textů mezinárodních úmluv: free and full consent. Výraz „full“ znamená dokonalý, bezvadný, řádný, perfektní. V tomto smyslu je třeba výraz „plný“ vykládat.

„Zvláštním zákonem“ se rozumí, stejně jako v následujících ustanoveních, matriční zákon. Výraz „sňatečný obřad“ platná právní úprava sice nezná, ale je na místě použít nějaký výraz, který proces uzavření manželství vyjádří jednoduchým způsobem.

Na otázku, kdy je manželství uzavřeno, kdy je dokonáno, dovršeno, kdy je perfektní sňatečné právní jednání, je třeba odpovědět, že v okamžiku vyjádření v pořadí druhého snoubence, pokud k němu došlo v přítomnosti orgánu a svědků.

René Petráš, Marek Starý: Právněhistorická bibliografie
**Výběr českých a slovenských prací z let 1990–2000 k dějinám
státu a práva**

Karolinum, Praha, 2005, ISBN 80-246-1005-1, 252 s.

Legal-historical Bibliography 1990–2000
Rechtshistorische Bibliographie 1990–2000
La bibliografia della storia di diritto 1990–2000

Univerzita Karlova vydala před krátkým časem ve svém nakladatelství Karolinum uvedenou publikaci, která je dlouho očekávaným a velmi důležitým počinem v oblasti právní historiografie. Autory jsou JUDr. PhDr. René Petráš, Ph.D., vědecký pracovník Ústavu právních dějin Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, a JUDr. Marek Starý, Ph.D., odborný asistent na Katedře právních dějin Právnické fakulty Západočeské univerzity v Plzni.

Publikace je rozdělena do tří oddílů.

První oddíl shrnuje práce metodické, bibliografické a organizační (badatele, instituce, konference a archivnictví), vnitřně jsou pak diferencovány chronologicky. Po úvodu, který napsal JUDr. PhDr. René Petráš, Ph.D., následuje seznam excerpovaných časopisů a periodicky vydávaných sborníků, který ukazuje širší záběr, který oba autoři zvolili. Vzali si za cíl navázat na některé starší seznamy právněhistorických prací a usnadnit zájemcům o právní historii orientaci v odborné literatuře. Přestože seznam excerpovaných periodik je poměrně široký (obsahuje úctyhodných 106 titulů), přivítala bych, kdyby byl doplněn o některé další sborníky vydávané právníckými fakultami (např. o Acta Universitatis Palackianae – Iuridica, vydávané na Univerzitě Palackého v Olomouci).

Co se týká prací samotných, „kriteriem pro zařazení byl minimální rozsah pěti stran (bez ohledu na formát publikace) ...“ (s. 6). To některé autory značně znevýhodňuje a – podle mého názoru – zbytečně z výběru vyřazuje (např. časopis Trestní právo publikuje texty ve sloupcích, takže na jednom vytištěném listu je obvykle obsažen jeden celý autorský arch, tj. až 4 strany obvyklého textu).

Autoři nezařadili do svého výběru práce vydané po roce 2000, přičemž u těchto nejnovějších odkazují na bibliografickou databázi Historického ústavu AV ČR na internetové adrese <http://biblio.hiu.cas.cz>.

Druhý oddíl zahrnuje práce z oblasti dějin státu a práva v českých zemích a v Československu, rozdělené jednak tématicky (na publikace obecné, právněvědecké, ústavní, veřejnou správu, městská práva, hrdelní právo a církev), uvnitř ještě členěné na prameny a literaturu, jednak chronologicky (do roku 1419, do roku 1620, 1848, 1918, 1938, 1945 a 1989).

Třetí oddíl obsahuje publikace z oblasti světových právních dějin a římského práva, členěné rovněž na prameny a literaturu a uvnitř tématicky na obecné práce, učebnice právní historie, právní vědu, hrdelní právo a církev či náboženství.

Závěr práce autoři věnovali činnosti, která vyžaduje mravenčí píli, a to rejstříkovým zpracováním obsahu. Vložili nejen autorský a věcný rejstřík, ale i rejstřík personální, zeměpisný a názvoslovný.

Jako cílový uživatel, kterému je publikace R. Petráše a M. Starého určena, mohu říci, že se jedná o práci přehlednou, logicky členěnou a tudíž svému účelu zcela vyhovující. Kniha umožňuje snadnou a rychlou orientaci. Pokud je možno něco vytknout, chtěla bych se přimluvit za širší rozsah zařazených prací bez ohledu na zvolené měřítko pěti nenormalizovaných stran.

JUDr. Kamila Bubelová, Ph.D.

*Katedra teorie práva a právních dějin,
Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci*

Marek Loužek: Max Weber
(Život a dílo. Weberovské interpretace)

Univerzita Karlova v Praze, Karolinum, Praha 2005, ISBN 80-246-0812-X, 753 s.

Autor této monografie mapuje celé rozsáhlé dílo Maxe Webera, nad jehož rozsahem a tematickou rozrůzněností nelze než žasnout. Přehlednosti výrazně napomáhá systematika knihy, třídící okruhy Weberových zájmů, jak se projevují v jeho publikovaných spisech: Max Weber historik, ekonom, obecná sociologie, hospodářská sociologie, sociologie politiky, náboženství i práva, Weberova metodologie. Dále autor sleduje vliv Webera na pozdější rozvoj společenských věd, zabývá se tedy vzhledem k Weberovu dílu tím, co biblistika nazývá dějiny působení textů (*Wirkungsgeschichte*), avšak zatímco biblické spisy jsou pro teology a exegety texty posvátnými, Weberovy vědecké práce podléhají popperovské verifikaci nebo falzifikaci hypotéz, jež obsahují. Marek Loužek nazývá tento tematický blok „Weberovské interpretace“. A právě zde projevuje mimořádnou sečtělost a schopnost třídit práce a příspěvky autorů, zabývajících se weberovskou tematikou.

Čtenáře *Revue církevního práva* by z celé tematické šíře asi nejvíce upoutal rozbor „Protestantské etiky a ducha kapitalismu“ (1904–05), jakož i Weberova sociologie práva.

Weberova hypotéza o tom, že protestantská etika pomohla vytvořit „ducha kapitalismu“, díky němuž v se v 16. a 17. století nastartovalo podnikání, obchod a kapitalistický rozvoj, vyvolává dodnes bouřlivou diskusi. Kořeny toho, že především kalvinismus je směrem, jenž nejvíce podpořil podnikavost, lze podle Webera spatřovat v jeho nauce o předurčení, predestinaci: „Protože Bůh již o vyvolení a zavržení rozhodl předem, věřícímu nezbyvá nic jiného, než pevně věřit v Krista a neúnavně pracovat v povolání. Jedině tak bylo možno zahánět náboženské pochyby a dodat si jistotu.“ (s. 158–159) Kalvinistická snaha o asketickou úspornost vytvořila podle Webera podmínky pro prvotní akumulaci kapitálu: „Touha po mamonu byla nepřijatelná, ale pokorné spravování majetku, které křesťanu Bůh nadělil, bylo morální povinností.“ (s. 161) Mezi zastánci hypotézy o souvislosti mezi protestantskou etikou a duchem kapitalismu nachází autor jak seriózní obhajoby, tak i málo věrohodnou snahu o její empirické potvrzení: „Teze autorky, že Litva, Lotyšsko a Estonsko měly po rozpadu SSSR (a rovněž v minulosti) přibližně stejné startovní podmínky, je neprokazatelná. Navíc autorka sama uvádí, že v „protestantsky založeném

Estonsku⁶ věřilo v roce 1990 v Boha pouze 15 % obyvatel (oproti 52 % v Litvě a 21 % v Lotyšsku). Argumentovat v této situaci náboženskými faktory není proto příliš přesvědčivé.“ (s. 352)

Z oboru sociologie práva autor rozebírá jak Weberovo dílo „Hospodářství a společnost“, tak jeho teorii byrokracie. Weber hledá, v čem spočívá jedinečnost evropského práva a jeho spřízněnost s kapitalismem. Na rozdíl od jiných kultur došlo v Evropě k oddělení práva od jiných struktur politické a hospodářské činnosti a k vytvoření specializované skupiny vyškolených právníků. Soudce v tomto systému nehledá absolutní pravdu, nýbrž pouze dbá o dodržení abstraktních formalizovaných pravidel procesu. Právo se v Evropě sekularizovalo a nabylo tak racionální podoby: „Byla to již racionální organizace katolické církve, která vytvořila podhoubí pro další diferenciaci právního systému a jeho oddělení od náboženských institucí.“ (s. 201) Na pojetí práva pak Weber aplikuje tři ideální typy autority, konstruované jeho politickou sociologií: racionálně legální, tradiční a charismatickou. Například ohledně zdroje (pramene) práva je legální autoritou právo vědomě vytvářeno na základě logických technik a abstraktních pravidel, zdrojem práva tradičního jsou především normy vzniklé v minulosti (srov. britské *common law*), zatímco v případě charismatické autority je to ona sama, kdo tvoří právo, vůdce rozhoduje o spravedlnosti na základě intuice. Je třeba upozornit na to, že pojetí charismatu přejal Weber do značné míry od R. Sohma: „Snad nejslavnějším Weberovým konceptem, který byl přímo převzat z protestantské literatury – a staví se do opozice proti vůči katolicismu, je teorie charismatu. Koncept charismatu Weber převzal z ‚Církevního práva‘ (Kirchenrecht) protestantského teologa a právníka Rudolfa Sohma (1892) a použil jej jak v sociologii politiky, tak náboženství. Sohma přitom Weber ve svých dílech často explicitně cituje ... Sohmu příběh vývoje katolické církve z rané křesťanské ‚ecclesia‘ je vysoce analytický popis transformace charismatické autority do byrokratické organizace. Sohmu vliv na Webera je proto zřetelný.“ (s. 45)

Marek Loužek mistrovsky zvládl především přehlednou syntézu a tematické členění Weberova díla i ohlasů na jeho bádání, které jsou dodnes předmětem živých diskusí. Pročtení jednotlivých kapitol může čtenáře tohoto kompendia dovést k četbě děl samotného Webera, jež jsou dnes již standardní sociologickou „klasikou“, avšak skrze monografii Marka Loužka si čtenář jednak hlouběji uvědomí zařazení toho kterého spisu do celkového Weberova díla a pak se také seznámí s tím, které Weberovy teze se během dalšího vývoje podařilo verifikovat nebo naopak falzifikovat. Často se zde setká s názory protichůdnými, avšak

právě sociální struktury jsou příliš obtížně uchopitelným a mnohvrstevným předmětem vědeckého zkoumání, než aby na ně bylo možno aplikovat jednu nevyvratitelnou, a dokonce nárok na absolutní pravdu si činící teorii. Zkušenost s totalitním pokusem o aplikaci nauky Karla Marxe byla více než varující.

Stanislav Příbyl

**Matúš Nemeč: Štát, cirkev a právo v Rímskej ríši
v prvých štyroch storočiach po Kristovi**

Bratislava – Trnava 2005, ISBN 80-8078-047-1, 87 s.

The State, Church and Law in the Roman Empire in the First Four Centuries A.D.

*Staat, Kirche und Recht im Römischen Reich in den ersten vier Jahrhunderten
nach Christus*

*Lo Stato, la Chiesa e il diritto nell'Impero romano dei primi quattro secoli
dopo Cristo*

To, že se na scéne starořímského státního a právního vývoje objevila křesťanská církev, vyvolalo postupně rozmanité reakce, které se snaží zmapovat autor této habilitační práce: do konstantinovského obratu byly převážně pro církev negativní, po něm naopak vůči ní pozitivní. Je zřejmé, že tyto reakce nabyly v převážné většině veřejnoprávních obrysů a forem, i když autor se nevyhýbá ani soukromoprávní problematice tam, kde je to potřebné, totiž především v kapitole o majetkoprávním postavení křesťanského společenství v Římské říši. Zde harmonizuje biskupskou správu církevního majetku z hlediska vnitrocírkevní disciplíny s korporativním právem ve starém Římě: církevní obce mohly působit prostřednictvím právem uznaných a upravených povolených spolků, tedy jako *collegia licita*, a to buď jako *collegium tenuiorum* (spolek „slabších“) nebo jako *collegium funeraticium* (pohřební spolek), i když v kontextu pronásledování bývaly i křesťanské spolky potírány coby *collegia illicita*, takže skrze represí i sem vniká veřejnoprávní prvek.

Autor se zamýšlí nad příčinami pronásledování křesťanů v římském impériu prvních tří staletí existence církve a dochází k závěru: „Odůvodněně lze však tvrdit, že averze vůči křesťanům se nerodila v nejvyšších státních úřadech, ale v širokých masách obyvatelstva. Státní úředníci však pod tlakem různých oznámení, vyvolaných nevraživostí vůči křesťanům, postupně podléhali tomuto tlaku a represivně zasahovali vůči křesťanům.“ (s. 17) Dále se podrobně zabývá zkoumáním právních forem této represe. Rozebírá jednotlivé trestné činy, které mohly být křesťanům kladeny za vinu na základě obecného trestního práva: rouhání neboli svatokrádež (*sacrilegium*), čarodějnictví (*magia*), porušení majestátu (*crimen maiestatis imminuitae*), nedovolené spolčování (*collegium illicitum*) a krvesmilstvo (*incestus*). Zde mohl být ještě doplněn trestný čin vyhýbání se vojenské službě. Autor klade rovněž otázku, zdali samotná skutečnost vyznávání křesťanského náboženství nebyla považována za samostatný

trestný čin, avšak zde konstatuje absenci právních textů, autenticky svědčících ve prospěch této hypotézy. Něčím jiným než obecným trestním právem starého Říma jsou ovšem právní formy jednorázových kampaňovitých akcí jednotlivých císařů vůči křesťanství. Právní formu reskriptu má nejen slavný Trajánův přípis Pliniovi mladšímu z roku 112, nýbrž také protižidovské a protikřesťanské rozhodnutí císaře Septimia Severa z roku 202. Ohledně pronásledování Deciova (rok 249), Valeriánova (rok 258) a Diokleciánova (rok 303 a 304) autor uvádí, že jde o edikty a dostatečně objasňuje jejich podstatu.

Autorův výklad neobsahuje pouze lineární prezentaci historickoprávních skutečností, nýbrž uvádí rovněž některé významné hypotézy, které utvářely právní pohled na zkoumanou problematiku. Tak je tomu v případě teorie Th. Mommsena, že pronásledování křesťanů mělo spíše administrativní než trestněprávní ráz, že šlo o *ius coercitionis* aplikované císařskými úředníky, jakož i v porovnání hypotéz o tom, zda císařské výnosy měly platnost dočasnou, vázanou na dobu císařova života, nebo naopak trvalou. Autor nezaměluje rovněž skepticky vyznívající teorie O. F. Robinsonové o tom, že počet obětí pronásledování křesťanů je podstatně nižší než se předpokládalo, a dnes již klasickou kontroverzi O. Soecka (1891), která odpírá autorství Milánského ediktu císaři Konstantinovi.

Z konstantinovského „procírkevního“ zákonodárství, které má oproti samotnému ediktu, známému pouze od církevních autorů Eusebia a Lactantia, tu výhodu, že je inkorporováno do Theodosiova kodexu, autor nejpodrobněji rozebírá konstituci *De episcopalis definitione* o pravomoci církevních soudů, na něž bylo možno přesunout kauzy souzené původně světskými soudy.

Ediktem *Cunctos populos* císaře Theodosia se katolická církev stává státní církví a křesťanské náboženství oficiálním kultem Římského impéria. Autor si všímá tří prvků tohoto obratu: veřejnoprávního v oblasti trestního práva, soukromoprávního v oblasti dědického práva a historickoprávního z hlediska pozdějšího právního vývoje. Přestupky proti oficiálnímu kultu se stávají trestnými činy urážky majestátu nebo rouhání. Odpadlíci od pravé víry rovněž nesmí disponovat se svým majetkem *mortis causa*, tedy pořizovat závěť. Z pohledu právní historie byl „položen základ středověké koncepce vztahu státní moci a církve ... Edikt *Cunctos populos* je v tomto směru prvním dokladem o typickém středověkém nazírání na úlohu křesťanství při budování státu a formování duchovního života společnosti.“ (s. 80)

Rozsahem stručná, avšak dostatečně obsažná monografie „Štát, cirkev a právo v Rímskej ríši v prvých štyroch storočiach po Kristovi“ má vhodné a logické

členění do sedmi kapitol, završené dvoustránkovým shrnutím výsledků práce. Autor pracuje s latinskými prameny římského práva i rozmanitou mnohazyčnou literaturou. Prameny nejen cituje a překládá do slovenštiny, nýbrž také rozvádí jejich interpretaci a porovnává vědecké hypotézy, které se jich týkají. Obsahem i metodou tedy autor splnil náročná vědecká kritéria, odpovídající habilitační monografii.

Stanislav Příbyl

Dnes Vám představujeme

Presented to You Today

Heute stellen wir Ihnen vor

Oggi vi presentiamo

Institut pro kanonické právo v Münsteru

The Canon Law Institute of Münster University

Das Institut für Kanonisches Recht in Münster

L'Istituto per il Diritto Canonico della Università di Münster

V době zakládání Vestfálské Wilhelmovy univerzity v Münsteru v roce 1780 byla teologie v souladu s dobovým trendem společně s filosofií, jurisprudencí a medicínou základním sloupem výuky. Proto jsou dějiny teologické fakulty tak úzce propojeny se samotnou univerzitou. Vzhledem k tomu, že systematická výuka adeptů kněžství byla jednou z hlavních příčin založení této vysoké školy, začala výuka katolické teologické fakulty již v roce 1773, a po třech letech pak došlo k založení kněžského semináře. Generálnímu vikáři münsterské diecéze Franzi von Fürstenbergovi velmi záleželo na tom, aby münsterská katolická fakulta směřovala výuku především k pastorační praxi.

Od roku 1961 sídlí katolická teologická fakulta v centru města. Do roku 1972 ji bylo možno absolvovat pouze složením fakultní zkoušky. Od roku 1972 lze zakončit studium diplomem. Řádem pro diplomovou zkoušku bylo studium kandidátů kněžství postaveno na roveň studiu ostatních studentů, takže všichni studenti dnes ukončují studium jako diplomovaní teologové. Katolická teologická fakulta v Münsteru je největším učilištěm pro katolické teology nejen v německojazyčné oblasti, nýbrž v celém světě. V roce 2004 bylo na katolické teologické fakultě 2411 studujících a dalších 35 bylo imatrikulováno ve studijním programu pro licenciát kanonického práva.

Během prvního století od zahájení výuky na univerzitě vyučoval obor „církevní právo“ vždy jediný profesor, a to společně s obory „Církevní dějiny antiky“ a „Středověké a novověké dějiny církve“. Prof. Clemens Becker SJ vyučoval v letech 1773–1790. Jeho nástupcem se stal prof. Nikolaus Böngens SJ (vyučoval v letech 1794–1808). Následoval prof. Johannes T. Katerkamp,

kteřý převzal katedru již v roce 1808 a poté vyučoval jako řádný profesor v Münsteru. Profesor Adolf Cappenberg převzal katedru v roce 1835 a vyučoval až do roku 1873. Poté co se katedra uprázdnila, byl obor „církevní právo“ oddělen od církevně historických oborů.

Prof. Philipp Hartmann převzal katedru církevního práva v roce 1874 a vyučoval do roku 1907. Jeho nástupcem se stal prof. Karl Lux (1907–1931). Po něm následoval prof. Egon Schneider, který obsadil katedru v letech 1932–1943.

V roce 1945 byla univerzita uzavřena následkem válečných událostí. Po znovuotevření vyučoval v Münsteru od roku 1946 prof. Klaus Mörsdorf. Po jeho krátkém hostování následovalo v roce 1949 povolání prof. Petera Josefa Kesslera.

Nástupcem se stal prof. Horst Herrmann, který byl v roce 1970 povolán za profesora církevního práva jako tehdy nejmladší univerzitní profesor. Po závažných kontroverzích ohledně jeho bádání mu bylo již roku 1975 odňato církevní pověření k výuce kvůli jeho spisu „Nemorální vztah“ (*Ein unmoralisches Verhältnis*), jímž podrobil kritice stávající vztah mezi státem a církví, přičemž šlo o první takový případ ve Spolkové republice Německo. Po dalších dlouholetých sporech (jednalo se o první a jediné řízení o závadné nauce – *Lehrbeanstandungsverfahren* – u Německé biskupské konference) a církevním úředním odsouzením pro herezi (též ze strany Apoštolského stolce) přešel k oboru společenských věd a setrval až do své výsluhy v roce 2005 v Münsteru na katedře sociologie.

Prof. Klaus Lüdicke převzal zastupování na katedře za prof. Hermanna již v roce 1981. V roce 1984 následovala jeho inaugurační přednáška. Od té doby je prof. Lüdicke profesorem církevního práva v Münsteru. Těžištěm jeho bádání je manželské, trestní a procesní právo.

Na podnět prof. Lüdickeho schválil ministr pro vědu a výzkum spolkové země Severní Porýní – Vestfálsko svým výnosem ze dne 5. 1. 1990 zřízení postgraduálního studijního programu „licenciát kanonického práva“. Poté co 4. 7. 1991 udělila Kongregace pro katolickou výchovu dekretem církevní schválení a pověření propůjčovat akademický titul licenciát kanonického práva, byl zřízen k letnímu semestru roku 1992 v Münsteru Institut kanonického práva. Od té doby je možno v Německu získat titul licenciát kanonického práva nejen na Studiu Klause Mörsdorfa pro kanonistiku při Univerzitě Ludvíka Maxmiliána v Mnichově, nýbrž také v Münsteru. Profesor Lüdicke získal pro spolupráci dalších osmnáct vyučujících, kteří jako on sám nabízejí různé přednášky a semináře. (Společně s prof. Lüdickeem vyučují licenciátní kurz prof. dr. Reinhild

Ahlers, prof. dr. Rüdiger Althaus, prof. dr. Christian Grethlein, dr. Christoph Hegge, dr. Ansgar Hense, prof. dr. Rudolf Henseler, dr. Hermann Kahler, dr. Franz Kalde, dr. Beatrix Laukemper-Isermann, prof. dr. Norbert Lüdecke, prof. dr. Johannes Madey, prof. dr. Daniela Müller, prof. dr. Heinrich J. F. Reinhardt, prof. dr. Thomas Schüller, dr. Dagmar Steuer-Flieser, prof. dr. Myriam Wiljens, prof. dr. Andreas Weiß a dr. Rosel Oehmen-Vieregge.)

V současnosti pracují na Institutu kanonického práva spolu s prof. Lüdicke jako vedoucím katedry a ředitelem institutu sekretářka paní Wieskötterová, vědečtí spolupracovníci dr. Heike Künzelová a dr. Frank Sanders a jako studentské pomocné vědecké síly zde působí Friederike Kunze, Tom Münster a Wilhelm Wolf.

Institut kanonického práva v Münsteru pracuje na různých projektech. Zmíňme alespoň dva největší:

Projektem vedoucího katedry je celosvětově uznávaný Münsterský komentář ke Kodexu kanonického práva, který on sám také vydává. V tomto komentáři se podrobně vykládá každý kánon a každá jednotlivá právní úprava, takže komentář umožňuje čtenářům samostatně vysvětlit každou jednotlivost. Komentář zohledňuje jak všechny oficiální interpretace, tak i celou kanonickoprávní doktrínu. Pojednává též partikulární právo biskupských konferencí německojazyčné oblasti, přičemž alespoň odkazuje rovněž na diecézní právo. Každoročně se výklady aktualizují dvěma až třemi doplňkovými vydáními. Komentátory jsou:

Rüdiger Althaus, Georg Bier, Rudolf Henseler, Hermann Kahler, Klaus Lüdicke, Dominicus M. Meier, Heinrich Mussinghoff, Hans Paarhammer, Helmuth Pree, Heinrich J. F. Reinhardt, Thomas Schüller, † Winfried Schulz, Hubert Socha a † Oskar Stoffel.

Prof. Klaus Lüdicke inicioval jako další projekt vytvoření databáze evidující církevněprávní literaturu, na níž spolupracují též katedry církevního práva Univerzity Alberta Ludvíka ve Freiburgu, Univerzity v Řezně, Ruhrské univerzity v Bochumi, Univerzity v Pasově a Katolické univerzity v Eichstättu, jakož i mimouniverzitní instituce (konzistoř v Berlíně, generální vikariát v Münsteru). Koordinace vzájemné spolupráce, jakož i péče o celou databázi je úkolem Institutu pro kanonické právo v Münsteru. Databáze obsahuje bibliografické údaje o církevněprávně relevantních monografiích, o církevněprávních člancích a o normách a právních pramenech, jako např. rozsudcích nebo zákonných textech.

Sabine Hendler
(přeložil Stanislav Příbyl)

Ze Společnosti pro církevní právo

Aus der Gesellschaft für Kirchenrecht

Dalla Società per il diritto delle Chiese

Z katalogu Univerzity v Boloni (Itálie)

Revue církevního práva byla vložena do kartotéky knihovny boloňské univerzity pod číslem E 188478 – s uvedením našeho ISSN 1211-1635. Katalogizaci zprostředkoval Dr. **Antonello De Oto**, odborný asistent konfesního práva na Univerzitě v Boloni, kterému patří náš srdečný dík.

Přednášky v cyklu Působení práva ve společnosti a církvi

V listopadu a prosinci 2005 zorganizovala Společnost církevního práva v čí-tárně pražského dominikánského kláštera jako obvykle dvě *veřejné přednášky a diskuse*.

V úterý dne 8. listopadu 2005 přednášeli ICDr. JUDr. **Stanislav Příbyl**, Ph.D., z Teologické fakulty Jihočeské univerzity a z Interdiecézního soudu v Praze na téma *Novela k zákonu o církvích* a Mgr. **Jan Klail**, advokát z Plzně, na téma *Pochybení při aplikaci předpisů o církevních právnických osobách*.

V úterý dne 6. prosince 2005 přednášel prof. JUDr. **Valentin Urfus** na téma *Drobné sakrální památky a právo v české minulosti*.

Valná hromada Společnosti pro církevní právo zasedala

Valná hromada SPCP uskutečnila své zasedání ve středu **11. ledna 2006**, přesně rok po předešlé valné hromadě.

Z výroční zprávy předsedy SPCP

SPCP měla v den valné hromady 376 členů. Od poslední valné hromady vstoupilo do Společnosti 8 nových členů, vystoupilo 9 členů, zemřeli 2 členové.

Internetové stránky SPCP vykazují 30 220 přístupů od prosince 1999. Srdečně děkujeme tvůrci stránek a jejich správci JUDr. Adamu Furekovi z Prahy.

Revue církevního práva vyšla třikrát. Podařilo se odstranit dřívější mírné prodlení. Vzhledem k rostoucímu počtu předplatitelů došlo ke zvýšení nákladu.

Novelizace stanov

Podle rozhodnutí předcházející valné hromady připravil pracovní výbor návrh na změny ve stanovách. Po rozpravě valná hromada o změnách stanov rozhodla ve znění předloženého návrhu. Úplné znění stanov v novém znění lze nalézt na našich internetových stránkách.

Volba pracovního výboru

V závěru svého zasedání valná hromada zvolila na následující dvouleté období předsedu, 6 dalších členů výboru a 9 náhradníků, 2 revizory účtů a 2 jejich náhradníky. Úplný seznam je uveden na internetových stránkách.

Konference na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy

Ve čtvrtek 26. ledna 2006 v dopoledních hodinách proběhla na této fakultě již druhá vědecká konference o tzv. inkorporovaných farnostech, resp. o inkorporacích právnických osob na farní úrovni řeholním institutům zasvěceného života. Ke spolupráci byla tentokrát pozvána také naše Společnost pro církevní právo, která byla zastoupena větším počtem svých členů a několika zástupci svého vedení. Účastníci konference obdrželi v té době pohotově vytištěné číslo našeho časopisu 3/2005, do něhož se těsně před uzávěrkou podařilo zařadit český překlad Nóty – poznámky Kongregace pro kleriky ve věci tzv. inkorporovaných farností, pořízený členem redakční rady Revue církevního práva ICDr. JUDr. Stanislavem Příbylem, Ph.D. Podrobnější informaci podáváme pod titulkem *Znovu o inkorporacích* v úvodu tohoto čísla Revue a přinášíme redakční zpracování pronesených příspěvků.

Gratulace členům SPCP

JUDr. **Vít Ossendorf**, LL.M., odborný asistent katedry finančního práva a financí Právnické fakulty Univerzity Karlovy, získal vědecký titul Ph.D. Diplom mu byl slavnostně předán v Karolinu dne 2. listopadu 2005.

P. Dr. **Jiří Kašný**, Th.D., SDB, děkan Teologické fakulty Jihočeské univerzity a vyučující církevního práva, se habilitoval na Cyrilometodějské teologické fakultě Palackého univerzity v Olomouci na základě své kanonickoprávní práce o řízení ke zrušení manželství a byl ke dni 15. listopadu 2005 jmenován docentem.

P. ThLic. PhDr. **Martin Štěpán Filip**, OP, obhájil na Papežské univerzitě sv. Tomáše (Angeliku) v Římě dne 19. ledna 2006 disertaci k doktorátu teologie na téma obětní charakter mše svaté.

S účinností od 1. ledna 2006 působí člen vedení naší Společnosti Mgr. **Jan Šafránek** jako advokát. Do další činnosti mu přejeme mnoho úspěchů.

Dne 2. ledna 2006 oslavil významné životní jubileum člen redakční rady Revue církevního práva a pracovního výboru SPCP pan **Pavel Landa**. Ještě jednou mu jménem celé Společnosti i našich čtenářů děkujeme za veškerou péči. Ad multos annos!

Záboj Horák

From the Church Law Society

From the Bologna University Library Catalog (Italy)

The Church Law Review was listed for the first time in the Catalog of the Bologna University Library as No. E 188478, with its ISSN as 1211-1635. The listing was arranged by Dr. **Antonello De Oto**, teaching assistant for state law on churches at Bologna University. We express our cordial thanks to him.

Lectures from the Lecture Series *The Effects of Law on Society and the Church*

In November and December 2005, the Church Law Society organized regular *public lectures and discussions*. These took place in the reading hall of the Prague Dominican monastery.

On Tuesday, 8 November 2005, there were two lectures: ICDr. JUDr. **Stanislav Příbyl**, Ph.D. from the Theological School of the University of South Bohemia and the Inter-Diocese Court in Prague, talked about the *Amendment to the Act on Churches*; Mgr. **Jan Klail**, attorney from Pilsen, lectured on *Deficiencies in the Application of the Provisions on Church Legal Entities*.

On Tuesday, 6 December 2005, Professor JUDr. **Valentin Urfus** lectured on *Small Religious Monuments and the Law in the Czech Past*.

Session of the General Meeting of the Church Law Society

The General Meeting of the Church Law Society took place on Wednesday, 11 January 2006, exactly one year after the date of the preceding General Meeting.

From the Annual Report by the President of the Church Law Society

On 11 January 2006 the Church Law Society had 376 members. Since the last General Meeting, eight new members joined the Society, nine members left the Society, and two members have passed on.

The Internet pages of the Church Law Society show 30,220 accesses since December 1999. We would like to cordially thank the creator and administrator of the pages, JUDr. Adam Furek from Prague.

The Church Law Review was published in three separate issues in 2005. The previous slight delay in publishing was remedied.

Due to the growing number of subscribers, the number of copies was increased.

Amendment to the Charter

Based on the decision of the previous General Meeting, the Operating Committee prepared a draft amendment to the Charter. Following a debate, the General Meeting approved the amendment as proposed by the Committee. The updated version of the Charter is published on the Internet pages of the Society.

Elections of the Operating Committee

At the end of the session, the General Meeting elected for the next two-year term the Chairman, six other members of the Operating Committee and nine alternates, two financial auditors and their two alternates. The complete list of elected members is available on the Society's Internet pages.

A Conference at the Catholic Theological School of the Charles University

On Thursday, 26 January 2006, the School hosted the second Conference on "incorporated parishes," which are the incorporations of legal entities at the level of parishes by the order institutes of consecrated life. This time, the Church Law Society was invited to participate and a number of the Society's members and representatives of its leadership took part in the Conference. Participants at the Conference received copies of Church Law Review No. 3/2005, which, thanks to a prompt inclusion, contains the Czech translation of *Nota – Note of the Congregation for the Clergy in the Matter of Incorporated Parishes*. The translation was prepared by ICDr. JUDr. Stanislav Přebyl, Ph.D., member of the editorial board of the Church Law Review. We provide more detailed in-

formation about the event in *Again on Incorporations* at the beginning of this Review. We also publish in this volume an edited version of the contributions that were introduced at the Conference.

Congratulations to Church Law Society Members

JUDr. **Vít Ossendorf**, LL.M., a teaching assistant of the Department of Financial Law and Finances of the Charles University Law School, was awarded a Ph.D. degree. He received his diploma at his graduation in the Karolinum on 2 November 2005.

On 15 November 2005, P. Dr. **Jiří Kašný**, Th.D., SDB, the Dean of the Theological School of the University of South Bohemia and a church law instructor, received the degree of Docent at the St. Cyril and Methodius Theological School of the Palacký University in Olomouc. His church-law habilitation work concerned the proceedings of the abolishment of a marriage.

On 19 January 2006, P. ThLic. PhDr. **Martin Štěpán Filip**, OP, successfully defended his dissertation at the Pontifical University of St Thomas Aquinas (Angelicum) in Rome. His dissertation for the doctorate of theology concerns the sacrificial character of holy mass.

As of 1 January 2006, Mgr. **Jan Šafránek**, a member of the Society's leadership, became an attorney. We wish him great success in his future career.

On 2 January 2006, Mr. **Pavel Landa**, a member of the editorial board of the Church Law Review and a member of the Operating Committee, celebrated an important birthday. On behalf of the entire Society and of our readers we express once more our thanks for all of the care that he devotes to us. Ad multos annos!

Záboj Horák

Krátké zprávy

Kurze Nachrichten

Le notizie corte

Návrh smlouvy o uplatňování výhrad ve svědomí zatím ve slovenské vládě neprojednán

Návrh smlouvy mezi Slovenskou republikou a Apoštolským stolcem o právu uplatňovat výhrady ve svědomí nebyl podle zpráv tisku na začátku roku 2006 zařazen do pořadu jednání slovenské vlády. Na to podle uvedených zpráv reagovali ministři zastupující KDĽ (Křesťansko-demokratické hnutí) demisí, jejímž následkem je vyhlášení předčasných voleb ve Slovenské republice.

Plné znění návrhu smlouvy jsme loni uveřejnili v čísle 31 – 2/05, s. 149–152. Spor ohledně přijetí uvedené smlouvy, která patří k významnému vyjádření lidských práv na osobní i náboženské rovině, je bezesporu významnou událostí evropského rozměru.

Evropské konsorcium pro výzkum vztahu církví a státu zasedalo v Hööru (Švédsko)

Ve dnech 17.–20. listopadu 2005 upořádala organizace *European Consortium for Church and State Research* se sídlem ve Strassbourgu své pravidelné výroční zasedání spojené s vědeckou konferencí. Za jednací místo byl tentokrát zvolen Höör u Lundu. Téma letošní konference znělo: *Religious Entities as legal persons – Náboženské entity jako právnické osoby*.

Zpravodaj z každé země Evropské unie dodal odpovědi podle předem vypracovaného systému s předstihem několika měsíců, což bylo pak před konferencí všem účastníkům rozesláno. Zprávu o České republice podal Doc. JUDr. Jiří Rajmund Tretera.

V pátek dopoledne srovnávací přednášku za severní Evropu (Švédsko, Dánsko, Finsko, Estonsko, Lotyšsko, Litvu) přednesl prof. Lars Friedner (Uppsala), diskusi moderoval prof. Marco Ventura (Siena). Odpoledne země západní Evropy (Spojené království, Irsko, Benelux, Německo, Rakousko) srovnal Dr. Wolfgang Weishaidner (Víděň), moderoval prof. Gerhard Robbers (Trevír). Země jižní Evropy (Španělsko, Portugalsko, Francie, Itálie, Řecko, Kypr) srovnal prof. Silvio Ferrari (Milán), moderoval prof. José de Sousa e Brito (Lisabon).

V sobotu pak některé nové země EU (ČR, Slovensko, Polsko, Maďarsko, Slovinsko) srovnal prof. Balázs Schanda (Budapešť) a diskusi moderoval prof. Charalambos Papasthatis (Soluň).

Konference na téma Místní komunita a péče o drobné památky

Občanské sdružení *Drobné památky severních Čech* ve spolupráci s Vlastivědným muzeem a galerií Česká Lípa uspořádají v sobotu dne 13. května 2006 v uvedeném muzeu konferenci na shora uvedené téma, s podtitulem „Kaplička na návsi, křížek v polích“. Následující neděli se bude konat výlet do okolí po objektech opravených sdružením Drobné památky severních Čech.

Na konferenci budou předneseny referáty a diskusní příspěvky k následujícím tématům: Smysl záchrany, obnovy a udržování drobných památek pro místní komunitu, Způsob obnovy drobných památek z hlediska památkové péče, Dokumentace, evidence a inventarizace, Jak probíhá mezinárodní spolupráce? Podrobnosti viz internetové stránky <http://kaplicky.unas.cz>.

Další konference Karlovarských právnických dnů až za rok

Obdrželi jsme sdělení Společnosti Karlovarské právnické dny, že namísto každoročního červnového uspořádání konference se bude tato událost v Karlových Varech konat jednou za dva roky. Rovněž udílení prestižních cen bude probíhat jednou za dva roky. Letošního roku tedy naši čtenáři hlasovací lístky neobdrží.

Blahopřejeme

Dne 24. ledna 2006 se ujal úřadu nově zvolený provinciál České provincie *Řádu bratří kazatelů – dominikánů* P. **Tomáš Benedikt Mohelník**, Th.D. Narodil se 5. 11. 1970 ve Valašském Meziříčí, teologii studoval na Cyrilometodějské teologické fakultě Palackého univerzity v Olomouci a na Katolické univerzitě ve Fribourgu (Švýcarsko), kde obhájil dne 24. června 2005 doktorskou disertaci o svátosti biřmování. Práce vyšla knižně pod názvem *Gratia augmenti*, Contribution au débat contemporain sur la confirmation, Fribourg (viz rubriku Akvizice).

Záboj Horák

Brief News

Draft *Treaty on the Right to Objection of Conscience* Not Yet Debated by the Slovak Cabinet

According to news from the press, the draft *Treaty between the Slovak Republic and the Holy See on the Right to Objection of Conscience* was not listed in the agenda of the Slovak Cabinet at the beginning of 2006. According to news reports, this prompted a reaction from the ministers from the Christian-Democratic Movement, who resigned from their ministerial posts. Due to their resignations, early elections have been called in the Slovak Republic.

The Church Law Review published the full Draft Treaty last year in No. 31 – 2/05, pp. 149–152. The dispute over the Treaty, which represents an important expression of human rights at both the personal and religious levels, is certainly a significant event of European scale.

The European Consortium for Church and State Research Meets in Höör (Sweden)

On 17–20 November 2005, the *European Consortium for Church and State Research* (headquartered in Strasbourg) organized its annual meeting in conjunction with its conference *Religious Entities as Legal Persons*. The meeting and the conference took place in Höör at Lund, Sweden.

The Reporters of each of the European Union member states submitted their answers several months in advance according to a preset system, after which the answers were distributed to the participants prior to the conference. The report for the Czech Republic was submitted by Docent JUDr. Jiří Rajmund Tretera.

On Friday morning, Professor Lars Friedner (Uppsala) delivered a comparative lecture on Northern Europe (Sweden, Denmark, Finland, Estonia, Latvia and Lithuania). The morning discussion was moderated by Professor Marco Ventura (Siena). In the afternoon, Dr. Wolfgang Weishaidler (Vienna) compared the Western European countries (the United Kingdom, Ireland, Benelux, Germany, Austria). The afternoon discussion was moderated by Professor Gerhard Robbers (Trier). The countries of Southern Europe (Spain, Portugal, France, Italy, Greece, Cyprus) were compared by Professor Silvio Ferrari (Milano), and the discussion following was moderated by Professor José de Sousa e Brito (Lisbon).

On Saturday, the situation in some of the new member states (the Czech Republic, Slovakia, Poland, Hungary, Slovenia) was compared by Professor

Balázs Schanda (Budapest) and the ensuing discussion was moderated by Professor Charalambos Papasthatis (Thessaloniki).

Conference on *Local Community and Care for Small Monuments*

On 13 May 2006, the civic association *Small Monuments of Northern Bohemia*, together with the National History and Geography Museum and the Gallery Česká Lípa is organizing a conference entitled *Local Community and Care for Small Monuments: Small Chapel on the Village Square, Little Cross in the Field*. The conference will take place in the Museum. The following Sunday an excursion will visit the various monuments restored by the association *Small Monuments of Northern Bohemia*.

During the conference there will be lectures and discussions on the following subjects: The purpose of preservation; Restoration and maintenance of small monuments for local communities; Method of restoration of small monuments from the point of view of monument care; Documentation, recording and inventory; International cooperation.

For details see the Internet page <http://kaplicky.unas.cz>.

The next conference of “Karlsbader Juristentage” will take place in June 2007

The Association “Karlsbader Juristentage” announced that instead of a June 2006 (annual) conference in Karlovy Vary, the event will from now on take place biennially, the next event to be held in June 2007. The prestigious awards will also be awarded biennially. Therefore, this year the readers of the Review will not receive award ballots.

Congratulations

On 24 January 2006, P. **Tomáš Benedikt Mohelník**, Th.D., the newly-elected Provincial of the Czech Province of the *Order of Preachers – Dominicans*, assumed his office. He was born on 5 November 1970 in Valašské Meziříčí and studied theology at the St. Cyril and Methodius Theological School of the Palacký University in Olomouc and at the Catholic University of Fribourg (Switzerland), where he defended his doctoral dissertation on the sacrament of confirmation on 24 June 2005. His dissertation was published under the title *Gratia augmenti, Contribution au débat contemporain sur la confirmation*, Fribourg (see *Our Acquisitions*).

Záboj Horák

Naše akvizice

Our Acquisitions – Unsere Akquisitionen – Le nostre acquisizioni

ADAMOWICZ, Leszek, *Lex natura ecclesia*, Międzyreligijne, międzywyznaniowe i międzyobrzędkowe normy prawa kodeksowego Kościoła katolickiego, Polihymnia, Lublin, 2004, 198 s., ISBN 83-7270-225-X.

ADAMOWICZ, Leszek (ed.), *Unitas in varietate*, Materiały z Międzynarodowej konferencji naukowej połączonej z prezentacją polskiego wydania Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich, Lublin, KUL -20 lutego 2002 r., Polihymnia, Lublin, 2003, 139 s., ISBN 83-7270-078-8.

BABIČKA, Václav, *Vývoj katolické religiozity v českých zemích v letech 1949–1989*, Na základě zjišťování státního úřadu pro věci církevní a ministerstva kultury – sekretariátu pro věci církevní, separát ze Sborníku archivních prací, 55, 2005, č. 2, s. 379–506.

ČERNÝ, Pavel, *Kristovo dílo spásy jako základ a imperativ misie*, Aktivita Světové rady církví, L. Marek, Brno, 2006, 295 s., ISBN 80-86263-72-X.

DINUŠ, Peter, *Československá církev evangelická v agenturním rozpracování StB*, řada *Sešity*, 11, Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, Praha, 2004, 134 s., ISBN 80-8621-08-1.

DINUŠ, Peter, *Československá církev evangelická a StB v letech 1957–1967*, ROKOSOVÁ, Šárka, *Zásah jednotek SNB proti studentům 25. 2. 1948*, TOMEK, Prokop, *Život a doba ministra vnitra Rudolfa Baráka a další články*, řada *Securitas Imperii*, 12, Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, Praha, 2005, 415 s., ISBN 80-86621-17-0.

FORBELSKÝ, Josef, *Španělé, Říše a Čechy v 16. a 17. století*, Vyšehrad, 2006, 716 s., ISBN 80-7021-812-6.

GABRIEL, Karl, JÜNGEL, Eberhard, KIRCHHOF, Paul (ed.), *Religionen in Deutschland und das Staatskirchenrecht*, Essener Gespräche zum Thema Staat und Kirche, Band 39, Aschendorff, Münster, 2005, 159 s., ISBN 3-402-04370-X.

GROCHOLEWSKI, Zenón, *Juan Pablo II el Magno*, Una personalidad que es un reto, Universidad Sergio Arboleda, InterColombia, Bogotá, 2005, 193 s., ISBN 958820046-6.

HERA DE LA, Alberto, MARTÍNEZ DE CODES, Rosa María (ed.), *Spanish Legislation on Religious Affairs*, Ministerio de Justicia, Centro de Publicaciones, Madrid, 1998, 168 s., NIPO 051-98-012-3.

KASPRZYK, Piotr (ed.), *Prawo rodzinne w Polsce i w Europie*, Towarzystwo naukowe KUL, Lublin, 2005, 577 s., ISBN 83-7306-237-8.

KAŠNÝ, Jiří, *Bůh nás povolal k pokoji (1. Kor. 7,15)*, Kanonická řízení ke zrušení manželství in favorem fidei, Teologická fakulta Jihočeské univerzity, České Budějovice, 2005, 130 s., ISBN 80-7040-816-2.

KMEŤ, Norbert, *Postavenie cirkvi na Slovensku 1948 - 1951*, Veda, Bratislava, 2000, 327 s., ISBN 80-224-0617-1.

KONÍČEK, Jiří, *Modus vivendi v historii vztahů Svatého stolce a Československa*, Církevně-politický vývoj v letech 1918-1993, Společnost pro dialog církve a státu, Olomouc, 2005, 308 s., ISBN 80-239-6073-3.

KOTRLÝ, Tomáš, *K rozsahu sociálního zabezpečení v oblasti pohřebnictví*, Karlova univerzita v Praze, Právnická fakulta, 2006, 43 s.

LEENENOVÁ, Maria Anna, *Jak se žije poustevníkům*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2005, 143 s., ISBN 80-7192-884-4.

MARRÉ, Heiner, *Die Kirchenfinanzierung in Kirche und Staat der Gegenwart*, Münsterischer Kommentar zum CODEX IURIS CANONICI, Beiheft 4, Ludgerus Verlag, 2006, 179 s., ISBN 3-87497-255-0.

MORAVČÍKOVÁ, Michaela, LOJDA, Miroslav (ed.), *Islam v Európe, Islam in Europe*, Náboženská sloboda a jej aspekty, Religious freedom and its aspects, Ústav pre vzťahy štátu a cirkvi v spolupráci s Centrom pre európsku politiku, Bratislava, 2005, 380 s., ISBN 80-89096-22-0.

NOSEK, Bedřich, DAMOHORSKÁ, Pavla, *Úvod do synagogální liturgie*, Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2005, 160 s., ISBN 80-246-0986-X.

PEŠEK, Jan, BARNOVSKÝ, Michal, *Štátna moc a cirkvi na Slovensku 1948–1953*, Veda, Bratislava, 1997, 311 s., ISBN 80-224-0528-0.

PŘIBYL, Stanislav, *Ekumenismus a právo*, L. Marek, Brno, 2006, 194 s., ISBN 80-86263-68-1.

PULEC, Martin, *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek, Seznamy osob usmrcených na státních hranicích 1945–1989*, řada Sešity, 13,

Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, Praha, 2006, 319 s., ISBN 80-86621-18-9.

RŮTOVÁ, Jana, *Současná pastorace rozvedených v českých a moravských diecézích*, Pastorační středisko při Arcibiskupství pražském, Praha, 2004, 46 s.

Sborník – Miscellany

Sborník Katolické teologické fakulty, svazek VII.

OMNIA AUTEM PROBATE, Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2005, ISBN 80-246-0904-5.

Z obsahu:

HRDINA, Antonín, *Pokodexová kanonická legislativa, Die nachkodikarische kanonische Gesetzgebung*, s. 232–245,

SVOBODA, Jiří, *Rozloučení manželství ve prospěch víry, La dissoluzione del matrimonio nel favore della fede*, s. 246–260,

ZEDNÍČEK, Miroslav, *Kodifikační práce po 2. vatikánském koncilu, Die Kodifikationsarbeit nach dem 2. vatikanischen Konzil*, s. 261–268.

Časopisy – Reviews

Jus Matrimoniale, Tom 10 (16), 2005, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2005, ISSN 1429-3803.

Roczniki Nauk Prawnych, Tom XV., numer 1, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2005, ISSN 1507-7896.

Roczniki Nauk Prawnych, Tom XV., numer 2, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2005, ISSN 1507-7896.

Zeszyty Prawnicze 4.2, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Wydział Prawa, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2004, ISSN 1643-8183.

Zeszyty Prawnicze 5.1, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Wydział Prawa, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2005, ISSN 1643-8183.

Bibliotheca Dominicana Pragae
zaznamenala tuto novou publikaci:

**Acquisition of the Library
of the Czech Dominican Province, Prague:**

MOHELNÍK, Tomáš Benedikt, *Gratia augmenti*, Contribution au débat contemporain sur la confirmation, Academic Press, Fribourg, 2005, 260 s., ISBN 2-8271-0988-3.

jrt/zh/jn

Ukázky z připravovaného slovníku církevního práva (4)

From the Prepared Dictionary of Church Law

Passagen Aus dem vorzubereitenden Lexikon des Kirchenrechts

Dal nascente dizionario di diritto canonico

Benefice

koncert či jiná kulturní akce, jejíž výtěžek je určen jako dar na předem stanovený sociální účel; nesouvisí s beneficiem (obročím) jako pojmem církevního majetkového práva.

Beneficiát

nositel církevního úřadu spjatého s → fondem církevním zvaným obročí (beneficiem).

Beneficie

správně: beneficia, plurál od výrazu beneficium (obročí); → fond církevní.

Beneficium

neboli obročí, → fond církevní.

Fond církevní

neboli nadace církevní nebo církevní fundace je právnická → osoba, která v některých církvích, zejména v katolické a v anglikánských, slouží k udržování nějaké církevní činnosti; má charakter souboru majetku (lat. universitās rērum), o němž pojednává CIC/1983; ve veřejných pozemkových knihách (resp. katastru nemovitostí) se uvádějí obročí, kostely, záduší a fary; jde o právnické osoby založené podle dřívějších právních předpisů, chybně označované za „historické“ právnické osoby; CIC/1983 upravuje vznik nových typů zbožných nadací;

– **obročí (beneficium)**: lat. benefīcium nebo prae-benda (něm. Benefiz či Pfründe) je jmění, které se souhlasem církevní autority jiná právnická osoba uvnitř církve nebo křesťanská světská osoba (→ patron) založila k obživě (→ kongrua) přesně stanoveného nositele církevního úřadu (→ beneficiáta), zejména → faráře nebo → kanovníka, někdy také → farního vikáře (kaplana); založení obročí bývalo svého času dokonce podmínkou k založení → farnosti (farní osady, kolatury) jako územní organizace duchovní správy bez právní subjektivity, nebo ke zřízení plnohodnotného kanovnického místa v → kapitule kanovníků; podle CIC/1983 se má výnos

dosud existujících obročí nejprve převádět do nově zřízeného fondu zvaného → diecézní pokladna (*massa commūnis*), určeného pro výživu → kleriků v rámci celé diecéze, a posléze se mají obročí postupně do této nové právní entity soustřeďovat; majetkovou podstatu obročí tvořily nejen hospodářské pozemky, ale i některé farní budovy a další pozemky, která obročí vlastní dodnes; za součást obročí se tradičně považují veškerá finanční plnění ve prospěch → beneficiáta, jako jsou → stipendia mešní, některé dary nahrazující dřívější → štolové poplatky, atp.; statutárním orgánem farního obročí je farář, ostatních obročí příslušný → beneficiát;

– **kostel (kostelní jmění)**: lat. *ecclesiā*, něm. Kirche, jmění založené k postavení kostela; zakládací listinou je písemný souhlas příslušného církevního představeného (zpravidla diecézního biskupa) ke stavbě (zbudování) kostela; součástí právnické osoby kostel je jak budova kostela (→ budovy a prostory bohoslužebné), tak pozemek, na kterém kostel stojí, případně i finanční prostředky na účtu kostela; součástí kostelního majetku jsou i finanční plnění ve prospěch „kostela“ a kostelní mobiliář (včetně varhan) pořízený před povýšením farností do postavení právnických → osob nabytím účinnosti CIC/1983; rčení, že „kostel vlastní sám sebe“, naznačuje realitu jen zčásti a je nepřesné; statutárním orgánem právnické osoby kostel je farář;

– **záduší (fabriční jmění)**: lat. *fābrica ecclesiāe*, něm. Fabrikeigentum nebo Kirchenfabrik, je jmění založené za účelem udržování kostela a výživy neklerických pracovníků kostela (lat. *hōmō fāber* = řemeslník); majetkovou podstatu záduší tvořily nejen hospodářské pozemky, ale i některé farní budovy a další pozemky, která záduší vlastní dodnes; podle některých kanonistů je záduší rozšířenou podobou právnické osoby kostel; statutárním orgánem právnické osoby záduší je farář;

– **fara**: něm. Pfarre, je „jiné“ jmění na úrovni farnosti; statutárním orgánem právnické osoby fara je farář;

– **zbožná nadace (samostatná)**: lat. *fundātiō pia autonōma*, je typem právnické osoby, jejíž zakládání upravuje CIC/1983; její postavení není dosud v českém konfesním právu dořešeno; v CIC/1983 rovněž upravená „nesamostatná“ zbožná nadace (lat. *fundātiō pia nōn autonōma*) nemá mít právní subjektivitu.

Fundace

→ fond církevní.

Impedentiō sēdis

zabránění výkonu církevního úřadu čili doba, po kterou někomu vnější nebo vnitřní příčina brání vykonávat církevní úřad.

Imprimātur

viz → nihil obstat.

Klerický

týkající se → kleriků, zejména v latinské církvi; v úředním překladu CIC/1983 se užívá výrazu „duchovenský“.

Klerik

příslušník duchovního stavu (jáhen, kněz, biskup) v některých církvích, zejména v církvi katolické, duchovní.

Klerika

černé roucho, které nosí → klerici, zejména v latinské církvi, a to někdy i mimo → budovy a prostory bohoslužebné; v těchto budovách a prostorách je oblékají i → kostelníci, → akolyté, → lektoři a jiní → přísluhující u oltáře; kleriku nosí i příslušníci některých novějších → řeholních institutů zasvěceného života, kteří nemají vlastní → hábit; → biskupové, → kardinálové a → papež mají kleriky odlišných barev.

Klerikální

1. ve světské oblasti: týkající se nějaké politické strany, která se označuje za křesťanskou,
2. uvnitř církvi: zdůrazňující převahu kleriků, resp. duchovních v církvi (jakékoli);
v obou případech jde obvykle o označení s kritickým, až hanlivým příděchem.

Koadjutor (biskup-koadjutor)

úřední překlad: biskup-nástupce; jde o → biskupa (titulárního), kterého Apoštolský stolec ustanoví z úřední povinnosti a vybaví zvláštními zmocněními, jestliže z důvodů pastoračních potřeb diecéze „považuje za potřebnější“ (CIC/1983), aby byl pomocníkem určitého diecézního biskupa (arcibiskupa); ten je povinen ustanovit ho generálním vikářem; v okamžiku uprázdnění biskupského stolce se k. stává automaticky diecézním biskupem (arcibiskupem) dotyčné diecéze (arcidiecéze).

Legisvakance

→ vacatiō lēgis.

Nadace

nebo také nadání, fond, fundace – viz: → osoba, právnická a → fond církevní.

Nihil obstat

latinsky: nic nebrání

1. slavnostní prohlášení rektora univerzity, že nic nebrání, aby navržení kandidáti obdrželi určitý akademický titul; pokyn promotorovi k vykonání promoce;
2. písemné prohlášení příslušného představeného v katolické církvi, že nic nebrání tomu, aby určitý překlad Bible, liturgická kniha, kancionál (církevní zpěvník), úřední dokument, teologický nebo podobný spis byl publikován za účelem používání v → budovách a bohoslužebných prostorách katolických, resp. že připravená publikace nebo překlad není v rozporu s katolickou naukou víry; tomuto prohlášení předchází posouzení v odborné, předem církevní autoritou zřízené komisi, a následuje písemný souhlas nadřízené církevní autority s publikováním (imprimatur); stačí, je-li uvedeno, kdo, kdy a pod jakým č. j. „církevní schválení“ poskytl.

Notář

1. kvalifikovaný odborník pověřený veřejnou mocí k výkonu některých právních úkonů, zejména k ověřování pravosti listin právního významu a k dosvědčování zákonného postupu při některých právních jednáních; jeho ustanovení je ve výlučné pravomoci státu;
2. posláni obsahově obdobné mají také církevní notáři v katolické církvi, avšak nemají žádnou pravomoc před státními orgány; jsou jmenováni do své funkce výlučně církevními autoritami; dělí se na kuriální pro činnost papežské kurie nebo při biskupských kuriích, a na soudní, působící při církevních soudech;
3. protonotář → protonotář apoštolský.

Obročí

neboli beneficium → fond církevní.

Osoba

je v právu nositel subjektivních práv (práva vlastnického a dalších);

– **o. fyzická**: lat. *persōna physica* nebo *persōna naturālis*, je podle přirozeného práva i podle dnešních systémů pozitivního práva včetně kanonického práva každá lidská bytost;

– **o. právnická**: lat. *persōna iurīdica* nebo *persōna morālis*, je osoba již od dob římského práva právnicky vykonstruovaná; může to být

1. korporace

tj. soubor fyzických nebo právnických osob, který nabývá subjektivní práva jako samostatný celek; v kanonickém právu je označována jako soubor osob (lat. universitatē personarum) a je výlučně souborem fyzických osob;

2. nadace

tj. soubor majetku, v teorii nazývaný také nadáním či fondem; v soudobé české legislativě je zřizování nadací a nadačních fondů jako výlučných institutů světského práva kogentně upraveno; v úředním překladu CIC/1983 je užito výrazu nadace jako označení pro soubor majetku (lat. universitatē rerum nebo fundatiō), z důvodu odlišení jsme užili pojem → fond církevní.

Observance řeholní

příkazy řeholní kázně, které pomáhají jednotlivým → řeholním institutům zasvěceného života naplňovat jejich poslání; na rozdíl od → řeholních slibů chudoby, čistoty a poslušnosti jde o ustanovení podpůrná, kterými se jednotlivé řehole navzájem mezi sebou dost odlišují; jsou to např. příkazy o nošení → hábitu, o → silenciu (mlčení) na některých místech či v některých dobách, o → chórové modlitbě, o → zdrženlivosti od masa, o → klauzuře atp.

Pācem in terrīs

1. první slova (mír na zemi – akusativ) a současně název okružního listu (→ encykliky), vydaného papežem Janem XXIII. roku 1959 jako vyjádření k otázkám udržení míru ve světě; list nabyl velké popularity jako výraz otevřenosti katolické církve k problémům současného světa v době těsně před svoláním Druhého vatikánského koncilu;

2. součást názvu organizace činné v Československu v letech 1971–1989; plný název zněl Sdružení katolických duchovních Pacem in terris (ve zkratce: SKD PiT); šlo o propagandistické zneužití názvu papežské encykliky; byla to organizace „vybraných“ kněží, založená v rámci okupační „normalizace“; kněží, kteří do této organizace vstoupili, ať již z úmyslu kariéristických či z naivní představy, že zachrání pro církev co se dá, anebo – velmi často – na nátlak a v důsledku vydírání ze strany orgánů komunistického režimu, byli základnou pro „volbu“ náhradní struktury vedení katolické církve v ČSSR, zejména kapitulních → vikářů; sdružení mělo takřka monopol k vydávání nevelkého počtu katolických publikací; po vydání zákazu jednostranného angažování kněží v politické sféře římskou Kongregací pro kleriky v roce 1982 bylo SKD PiT z církevní strany rozpuštěno; část členů ze sdružení postupně vystoupila, druhá část ale neuposlechla; zbytek organizace se sám rozpustil dne 7. 12. 1989.

Posloupnost apoštolská

1. podle církevního zřízení a nauky některých církví stále udržovaný nepřetržitý řetěz biskupského svěcení (→ ordinace) udíleného nově nominovanému (resp. zvolenému) biskupovi opět vždy jen biskupem (či několika biskupy jako spolusvětiteli); tento řetěz vedoucí k počátkům církve, k apoštolům Kristovým jako světitelům prvních nositelů této posloupnosti, je považován církvemi s apoštolskou posloupností svých biskupů za základ autentičnosti kněžského poslání, resp. dokonce za jeden ze znaků pravé církve Kristovy;

2. podle některých teologů převážně protestantských si rovněž evangelické církve zachovaly od doby reformační nepřetržitou posloupnost presbyterní ordinace (svěcení na kněžské, kazatelské úrovni), neboť ve většině z nich je to vždy kazatel, kdo ordinuje další kazatele; zpravidla však evangelici nepovažují osobní posloupnost za důležitou, resp. za znak pravé církve Kristovy.

Postřížiny

neboli přímo tonsūra (což latinsky znamená první odstřížení trošky vlasů)

1. byla až do roku 1972 v latinské církvi součástí slavnosti přijetí mezi kandidáty kněžských svěcení; konala se při přijetí do kněžského → semináře; kandidáti svěcení a vysvěcení duchovní byli zavázáni nechat si nadále vystříhovat stejnou „tonsuru“ na znamení toho, že se zřikají světského ducha; tvar a velikost tonsury se v průběhu dějin měnily;

2. podobný obřad probíhající nadále při přijetí do některých ženských rozjímavých řeholí;

3. podobné úkony při přijímání ke kněžství nebo do řeholí existují i v jiných církvích a církevních společenstvích.

Presbyter

řecky a lat.: starší; označení funkcionáře synagogálního společenství, který byl převzat raným křesťanstvím jako označení představených církevních obcí (sborů); v církevní tradici byl ztotožněn s lat. výrazem sacerdos (kněz);

1. v katolické církvi a v pravoslavných církvích označení kněze;

2. v protestantismu označení členů voleného vedení sboru, resp. farního sboru, zvaného → staršovstvo (presbyterstvo).

Protonotář apoštolský

– titul některých vyšších úředníků papežské kurie v Římě;

– čestný apoštolský protonotář: titul, který papežský stolec udělil některému knězi, také ve vzdálené zemi, za zásluhy; s tímto titulem není spojena žádná pravomoc, činnost či honorář.

Protopresbyter

označení kněze, který je v některých církvích byzantského obřadu nadřizen několika farnostem; někdy je též označován jako děkan.

Probošt

lat. praepositus, něm. Propst: představený; církevní → úřad, představený → kapituly kanovníků tam, kde je stanovami příslušné kapituly stanoven.

Probošství

1. sídlo probošta kapituly kanovníků, resp. budova, ve které sídlí;
2. historické označení → fary, případně → farnosti v místě, kde kdysi byla kapitula; s tímto historickým podtextem (v návaznosti na katolickou minulost) se zachovalo i v některých luterských církvích.

Provinciál, provinciálka

latinsky: prior provinciālis, priorissa provinciālis: převor (převorka) provincie; vyšší řeholní představený (vyšší řeholní představená), stojící v čele → řeholní provincie v centralisticky řízených → řeholních institutech zasvěceného života.

Provinciálát

sídlo, kancelář → provinciála, provinciálky.

Provincie v latinské církvi

1. církevní: několik diecézí případně i jiných diecézím na roveň postavených dílčích (partikulárních) církví, v jejímž čele stojí → metropolita a provinční sněm (→ koncil);
2. řeholní: střední útvar centralisticky řízených → řeholních institutů zasvěceného života, spojující několik řeholních domů resp. konventů (převorství); v jehož čele stojí → provinciál (provinciálka), provinční rada a případně též provinční → kapitula.

Rekolekce

krátké duchovní cvičení zejména v katolické církvi, zpravidla předem určené jistému okruhu věřících (kněžím, jáhnům, řeholníkům či řeholnicím, farníkům, laikům všeobecně, → terciářům jednotlivých řeholí, manželům, mládeži, studentům, příslušníkům jednotlivých povolání, jako např. lékařům, právníkům atp.); může být jednodenní či trvat několik večerů zpravidla po sobě jdoucích; zejména ve farnosti mívají slavnostní ráz, duchovní správa mnohdy zve k jejich vedení odborníky z různých oborů teologie a duchovního života; konají se často v době adventní nebo postní; bývají příležitostí k duchovní obnově a zpovědi; delší cvičení viz → exercicie.

Rekolekt

1. ten, kdo poskytuje → rekolekci;
2. člen řádu „rekolektů“ – jedné skupiny kdysi spojených františkánských řádů.

Rektor

z lat. rector: ředitel;

1. představený univerzity;
2. představený kněžského semináře;
3. představený rektorátního kostela, tj. kostela, který nepatří k žádné farnosti; jmenuje ho a odvolává diecézní biskup, případně jiný ordinář dílčí (partikulární) církve.

Rezidence

1. sídlo církevního představeného (v různých stupních);
2. jeden z typů řeholního domu jezuitského řádu.

Sedisimpence

→ impendentiō sēdis.

Sedisvakance

→ vacātiō sēdis.

Spirituál

1. duchovní správce kandidátů duchovního stavu žijících v semináři (nejen v katolické církvi, ale také v protestantských a dalších církvích);
2. duchovní píseň pocházející především z afroamerického prostředí.

Superior

představený; latinský výraz obecně označující představeného v církvi, především představeného řeholního; ve starší literatuře se užíval pro představené jednotlivých klášterů jezuitského řádu;

– **s. māior**: latinsky: vyšší řeholní představený, řeholní → ordinář (tj. → provinciál nebo → opat); viz také → konference vyšších řeholních představených.

Vacātiō lēgis

období mezi vyhlášením zákona a nabytím jeho účinnosti ve světském i církevním právu; podle CIC/1983 je tato lhůta u celocírkevních zákonů tříměsíční a u partikulárních zákonů měsíční, nestanoví-li zákon výslovně jinou lhůtu.

Vacātiō sēdis

uprázdnění biskupského stolce, případně i jiného církevního úřadu.

Vladyka

titul (označení) biskupa v církvích byzantského obřadu (řeckokatolických a pravoslavných).

Záduší

→ fond církevní.

Počtvrté již Revue církevního práva uveřejňuje ukázky ze slovníku, který připravuji k vydání jako svou samostatnou publikaci.

Rád bych na tomto místě poděkoval z celého srdce těm čtenářům, kteří mně posílají své laskavé připomínky k jednotlivým heslům i návrhy nových hesel. Podílejí se tak bezesporu na zvýšení kvality budoucího slovníku.

Současně si dovoluji upozornit, že jednotlivá hesla i slovník jako celek jsou chráněny autorskými právy.

Jiří Rajmund Tretera